

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

İUSTGM
Sivil Toplum Geliştirme Merkezi

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ: ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ VE KATILIM HAKKI

**BÖLÜM II
KATILIM HAKKI**

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ: ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ VE KATILIM HAKKI

BÖLÜM II KATILIM HAKKI

Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı

Bölüm II: Katılım Hakkı

Editör

Tezcan Eralp Abay

Yazarlar

Ezgi Karataş

Hakan Ataman

M. Murat Özçelebi

Tasarım & Mizanpaj

Müge Özlem Tuzcuoğlu

ISBN

© **2023 STGM**

Buğday Sk. 2/5 06680

Çankaya-ANKARA

Tel:(0312) 442 42 62 (pbx)

Fax: (0312) 442 57 55

e-posta: bilgi@stgm.org.tr

Basım

Ankara

© Tüm hakları saklıdır ve bu yayının kaynağı gösterilmek kaydıyla kullanılabilir.

Bu yayının Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçerikten yalnızca STGM sorumludur ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İçindekiler

2	Kısaltmalar	6	Tablolar Listesi
3	Temel Kavramlar	7	Sunuş
4	Şekiller Listesi	8	İzleme Raporunun Yöntemi

12 1. Merkezi İdare ve TBMM’de Karar Verme Süreçlerine Katılım Mekanizmalarının Genel Görünümü

48 2. TBMM ve Merkezi İdarenin Karar Verme Süreçlerine Sivil Toplumun Katılımı

50 TBMM’de Karar Verme Süreçlerine Sivil Toplumun Katılımı

50	TBMM Kanun Yapım Süreçlerine STÖ Katılımı	71	TBMM Araştırma Komisyonlarına STÖ Katılımı
69	TBMM İhtisas Komisyonları ve STÖ İlişkisi Nasıl?	75	TBMM STÖ Katılımı Hakkında Genel Bir Değerlendirme
71	TBMM Denetim Süreçlerine STÖ Katılımı Nasıl?		

76 Merkezi İdarenin Karar Verme Süreçlerine STÖ Katılımı Nasıl?

76	İkincil Düzenlemelerin Hazırlık Süreçlerine STÖ Katılımı	106	Strateji, Eylem Planlarının ve Vizyon Belgelerinin Hazırlık Süreçlerine STÖ Katılımı Nasıl?
86	Kurul, Komisyon, Şura, Zirve vb. Süreçlere STÖ Katılımı Nasıl?	111	Merkezi İdarenin Karar Verme Süreçleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme

112 Sonuç ve Değerlendirme

117 EKLER

- 117 EK 1 - Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler
-

Kısaltmalar

AB: Avrupa Birliği	Saha Araştırması 2022: Türkiye'de Örgütlenme Özgürlüğü Saha Araştırması 2022
AB Rehberi: Genişleme Bölgesindeki Sivil Topluma AB Desteği için Komşuluk ve Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü Rehberi 2021 – 2027	SBB: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
AGİT: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilati	STGM: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği
AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	STİGM: Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	STÖ: Sivil Toplum Örgütü
AK: Avrupa Konseyi	SYD Vakfı: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
AYM: Anayasa Mahkemesi	TBB: Türkiye Barolar Birliği
BM: Birleşmiş Milletler	TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
BMİHK: BM İnsan Hakları Komitesi	TİHEK: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
BM-İHYK: BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi	TİHV: Türkiye İnsan Hakları Merkezi
CİMER: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi	TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
ÇED: Çevre Etki Değerlendirme	TMMOB: Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
DERBİS: Dernekler Bilgi Sistemi	TTB: Türk Tabipleri Birliği
FATF: Mali Eylem Gücü	TÜSEV: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
HAO: Hükümetler Arası Organizasyon	TÜSİAD: Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
İHD: İnsan Hakları Derneği	UAÖ: Uluslararası Af Örgütü
LGBTİ+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender, İnterseks +	USTÖ'ler Konferansı: Avrupa Konseyi Uluslararası STÖ'ler Konferansı
MASAK: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı	VBYS: Vakıflar Bilgi Yönetim Sistemi
MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği	VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü
NUTS: Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi	Venedik Komisyonu: Hukuk Yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü	
OHAL: Olağanüstü Hal	
Rehber İlkeler: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilati ve Venedik Komisyonu'nun hazırladığı Örgütlenme Özgürlüğü Rehberi	

Temel Kavramlar

Kamu otoritesi: Ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde yürütme ve idari erk gücüne sahip kişiler de dâhil olmak üzere yürütme, yasama veya idari işlevleri yerine getiren kurumlardır¹.

Karar verme süreci: Ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde, yetki sahibi bir kamu otoritesi tarafından, bir politika belgesinin, stratejinin, yasanın veya düzenlemenin geliştirilmesi, benimsenmesi, uygulanması, değerlendirilmesi ve yeniden düzenlenmesi veya toplumun tamamını ya da bir kısmını etkileyen herhangi bir kararın alındığı bir süreçtir.² Buna ek olarak BM İnsan Hakları Komitesi 25 No'lu Genel Yorumu'nda karar verme süreçlerine katılımın seçimlerle sınırlı olmadığı ve kamu işlerinin yürütülmesinin, kamu yönetiminin tüm yönlerini ve uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde politikaların oluşturulması ve uygulanmasını kapsayan geniş bir kavram olduğunu belirtmektedir. İnsan Hakları Komitesi 25 No'lu Genel Yorumunda, doğrudan katılımın, yerel meseleler veya belirli bir topluluğun işleri hakkında karar verme yetkisine sahip yurttaş meclislerinde ve hükümetle istişare halinde kurulan organlarda yer almak suretiyle gerçekleştirilebileceğini kabul etmektedir. Ayrıca, kamu işlerinin yürütülmesine katılım, kamusal tartışma ve seçilmiş temsilcilerle diyalog yoluyla veya hak sahiplerinin kendilerini örgütlenme kapasiteleri yoluyla etki yaratarak gerçekleştirilebilir. BM Komitesinin Genel Yorumu'na göre, yurttaşların kamu yönetimine katılmalarının diğer bir yönü ise, kamuya açık tartışmalar, temsilcilerle görüşmeler ve yurttaşların örgütlenme kapasitesiyle ilgilidir. Kamu yönetimine katılım, ifade özgürlüğü, barışçı toplantı hakkı ve örgütlenme özgürlüğünün güvence altına alınmasıyla güçlendirilmelidir.³

Sivil katılım: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine göre, bireylerin, sivil toplum örgütlerinin ve sivil toplumun genel olarak kamu otoritelerinin karar verme süreçlerine katılımıdır. Politik karar verme süreçlerinde sivil katılım, politik partilerle doğrudan ilişki kurmak ve ekonomik çıkar elde etmek ile ilgili lobicilik faaliyetleri gibi politik faaliyetlerden farklıdır⁴.

¹ Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı CM(2017)83-final, https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/Avrupa_Konseyi_Politik_Karar_Alma_Sureclerine_Sivil_Katilim_Rehberi_Cevirisi.pdf

² Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi, CM(2017)83-final, a.g.e.; BM İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No. 25 Madde 25: Kamu Yönetimine Katılma, Oy Kullanma ve Seçilme Hakkı (1996), para: 5-8, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde_Insan_Haklari_Yorumlari_1981_2006.pdf

³ Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi, CM(2017)83-final, a.g.e.

⁴ Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi, CM(2017)83-final, a.g.e.

Şekiller Listesi

Şekil 1	Araştırmaya katılan STÖ'lerin deneyiminden hareketle "Kamu kurumlarının kararları STÖ'lerin ..... 14 tavsiye ve katkılarına dayanır" ifadesine katılma oranı
Şekil 2	Araştırmaya katılan STÖ'lere 2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme ..... 15 süreçlerinde danışılma, yazılı görüşlerine başvurulma oranı
Şekil 3	Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara ..... 19 katılmama nedenleri (Sadece toplantılara katılmayanların cevaplarıdır)
Şekil 4	Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki tavsiye ve ..... 20 katkılarının resmi makamlar tarafından dikkate alınması
Şekil 5	Faktör analizi/hak temelli-Mevzuat geliştirme süreçleri 21
Şekil 6	Faktör analizi/hak temelli-STÖ mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara ..... 22 katılmama nedeni
Şekil 7a	Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerine yönelik algısı 23
Şekil 7b	Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerine yönelik algısı 24
Şekil 8	Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde görevli kamu ..... 25 personeli hakkındaki görüşleri
Şekil 9a	Faktör analizi/hak temelli- Mevzuat geliştirme süreçleri 26
Şekil 9b	Faktör analizi/hak temelli- Mevzuat geliştirme süreçleri 27
Şekil 10	Türkiye'de STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımını düzenleyen mevzuat ve merkezi idareye ..... 29 göre dağılımı
Şekil 11	Katılım mekanizmaları (Mevzuata Göre Kurulmuş ve Sivil Toplum Katılımının Açık ve Net ..... 32 Tanımlandığı Katılım Mekanizmaları)
Şekil 12	Katılım mekanizmaları (Mevzuata Göre Kurulmuş/Kurulması Mümkün Ama Sivil Toplum ..... 33 Katılımının İdarenin İnisyatifinde Olduğu Katılım Mekanizmaları)
Şekil 13	Araştırmaya katılan STÖ'lerin karar verme süreçlerine katıldığı kurumlar (Sadece faaliyetlere ..... 34 katılanlara sorulmuştur)
Şekil 14	Sivil Sesler Festivali'ne katılan STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımı 35

Şekil 15	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan ve 2020 veya 2021 yıllarında herhangi bir resmi kurumla (bakanlık, belediye vb.) iş birliği yapan STÖ'ler ve kapasite düzeyleri	40
Şekil 16	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya ve mevzuat geliştire süreçlerine katılan STÖ'ler ve kapasite düzeyleri	41
Şekil 17	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki tavsiye ve katkılarının resmi makamlar tarafından dikkate alınması ve kapasite düzeyleri	42
Şekil 18	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan STÖ'lerin kendi deneyimlerinden hareketle "Kamu kurumlarının kararları STK'ların tavsiye ve katkılarına dayanır" ifadesine katılma oranları	43
Şekil 19a	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan STÖ'lerin istişare süreçleri hakkındaki görüşleri- duyuru, bilgi, belge, kamu personeli hakkındaki görüşleri	44
Şekil 19b	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan STÖ'lerin istişare süreçleri hakkındaki görüşleri- duyuru, bilgi, belge, kamu personeli hakkındaki görüşleri	45
Şekil 20	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan STÖ'lerin istişare süreçlerin objektifliği, şeffaflığı ve geri dönüşler hakkındaki görüşleri	46
Şekil 21	Faktör Analizi/Kapasite- Araştırmaya katılan STÖ'lerin 2020 veya 2021 yıllarında resmi makamlarca oluşturulan danışma, istişare veya çalışma gruplarından herhangi birinin faaliyetlerine katılımı	47
Şekil 22	2021-22 yıllarında TBMM'de kabul edilen kanunların dağılımı	50
Şekil 23	Merkezi İdarenin 2021-2022 yıllarında hazırladığı yönetmelik sayısı	76
Şekil 24	Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlıkların hazırladığı yönetmeliklerin kurumlara ve yıllara göre dağılımı	77
Şekil 25	2021/2022 ÇED duyurularının dağılımı	103

Tablolar Listesi

Tablo 1	Uluslararası endekslerde Türkiye’de karar verme süreçlerine katılım	13
Tablo 2	2021 yılında izlemesi yapılan kanun sayısı ve STÖ katılımı	52
Tablo 3	2022 yılında izlemesi yapılan kanun sayısı ve STÖ katılımı	60
Tablo 4	2021-2022 döneminde TBMM’de kurulan Araştırma Komisyonları ve STÖ katılımı	72
Tablo 5	2021-2022 döneminde izlemesi yapılan yönetmelikler ve merkezi idare kurumlarına dağılımı ve STÖ katılımı	78
Tablo 6	TİHEK İstişare Toplantıları	88
Tablo 7	İklim Şurası’nda taleplerin karşılanma durumu	100
Tablo 8	2021/2022 ÇED duyuruları ve Halkın Katılımı Toplantıları	103
Tablo 9	BM Dünya E-Katılım Endeksi ve Türkiye	110

Sunuş

2024 yılında Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneğinin 20. yılını kutlayacağız. STGM yirmi yıldır güçlü ve demokratik bir sivil toplum için uğraş verirken, çoğulcu demokratik bir toplum için örgütlenme özgürlüğünü savunmayı en önemli misyonlarından biri olarak tanımlıyor. Bu doğrultuda Türkiye’de örgütlenme özgürlüğünün iyileştirilmesine yönelik izleme yapmaya, ve raporlar yayınlamaya devam ediyoruz. Derneğimizin 20. yılına girerken de **“Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı”** raporunu paylaşmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

İzleme raporunda örgütlenme özgürlüğü ve katılım hakkını birbirini tamamlayan temel hak alanları olarak ele almaya ve Türkiye’deki durumu resmetmeye çalıştık.

Örgütlenme özgürlüğünün temel bir insan hakkı olarak tanınması ve korunması ile güçlü sivil toplum örgütlerinin varlığı demokratik bir toplum için vazgeçilmez olduğu gibi, denge ve denetleme mekanizmalarının oluşturulması ve demokrasinin korunması için de hayati önem taşıyor. Güçlü bir sivil toplumun varlığı toplumsal sorunların çözülmesi ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesi için de vazgeçilmez. Ancak üzülerek görüyoruz ki ülkemizde demokratik alanda yaşanan gerileme, sivil toplum alanına da yansıyor ve örgütlenme özgürlüğü alanında sorunlar devam ediyor. Katılım hakkı bağlamında ise karar verme süreçlerine sivil toplum katılımı konusunda önemli eksikliklerin var olduğunu söyleyebiliriz.

Bununla birlikte, sayıca az ancak yarattıkları etki bakımından dikkate değer bir sivil toplum örgütü profilinin, bütün sorun ve eksikliklere rağmen ayakta ve güçlü kaldığını görebiliyoruz. Hak temelli bir yaklaşım izleyen örgütler yürüttükleri savunuculuk çalışmaları, hayata geçirdikleri faaliyetler, yarattıkları kaynaklar, uluslararası düzeyde kurdukları iş birlikleri ve bütün güçlüklerine rağmen karar verme süreçlerini etkileme çabalarıyla ülkemiz sivil toplum alanının en dinamik kesimini oluşturuyor. Bu dinamizm ülkemize dair inancımızı ve umudumuzu da canlı tutuyor.

Avrupa Birliği tarafından desteklenen ve TÜSEV’le birlikte hayata geçirdiğimiz Örgütlenme Özgürlüğünün İzlenmesi projemiz kapsamında hazırlanan **“Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı”** Raporu uzun bir izleme çalışması ve saha araştırması sonucunda elde edilen verilere dayanarak hazırlandı.

Bu raporun hazırlanmasına katkı sağlayan AB Türkiye Delegasyonuna, proje ekibimize, araştırma sürecine katkı sağlayan sivil toplum örgütlerine ve tüm paydaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Ülkemiz demokrasisinin itici gücü olan sivil toplumun ahvalini ortaya koyma çalıştığımız bu raporun sahaya emek veren bütün dostlarımıza savunuculuk çalışmalarında faydalı olmasını ve sivil toplum alanında atılacak reform adımlarına mütevasi de olsa bir katkı vermesini umuyoruz.

Dr. Yakup Levent Korkut
Yönetim Kurulu Başkanı

İzleme Raporunun Yöntemi

“Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı” raporunun ikinci bölümünde karar verme süreçlerine katılım hakkına odaklanıldı. Örgütlenme özgürlüğüne odaklanan birinci bölümde yer alan yöntemin aynısı katılım hakkını konu edinen ikinci bölüm için de kullanıldı. Buna ek olarak “demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, sosyal içerme ve ekonomik bir kalkınmanın ilerletilmesi için önemli bir role sahip”⁵ olan katılım hakkının Türkiye’deki işleyişi hakkındaki izleme çerçevesinde temel olarak aşağıdaki belgeler merkeze alındı.

- BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 25
- BM İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum No 25, madde 25: Kamu Yönetimine Katılma, Oy Kullanma ve Seçilme Hakkı
- BM İnsan Hakları Ofisi Kamusal Konulara Katılım Hakkının Etkili Bir Şekilde Uygulanmasına İlişkin Kılavuz İlkeler (BM Katılım Hakkı Kılavuzu)
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Politik Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım Rehberi (CM(2017)83-final – AK Sivil Katılım Rehberi)
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 11 ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları
- Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı Sivil Toplumun Karar Verme Sürecine Katılımıyla İlgili İyi Uygulama İlkeleri (USTÖ’ler Konferansı Katılım Hakkı İlkeleri- Gözden Geçirilmiş Versiyon)
- Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı ve Venedik Komisyonunun hazırladığı Örgütlenme Özgürlüğü Rehberi- Karar Alma Süreçlerine Katılım
- Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı Kamusal Karar Verme Süreçlerine Dernek Katılımının Geliştirilmesi Hakkında Tavsiyeleri
- Genişleme Bölgesindeki Sivil Topluma AB Desteği için Komşuluk ve Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü Rehberi 2021 – 2027 (Bundan böyle “AB Rehberi 2021 -27”); Özel Hedef 2

5 OHCHR, OHCHR and equal participation in political and public affairs, <https://www.ohchr.org/en/equal-participation>

Katılım hakkı temel olarak üç boyuta sahiptir: İlk boyut serbest, düzenli ve adil seçimlerdir. İkinci boyut ise seçimlerin olmadığı dönemlerde halkı ilgilendiren konularda sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı ile ilgilidir. Üçüncü boyut ise kamu hizmetlerinden eşit faydalanmayı ve bu hizmetlere katılmayı içerir.

“Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı” raporunun ikinci bölümü katılım hakkının ikinci boyutuna, yani seçimlerin olmadığı dönemlerdeki sivil katılım süreçlerine odaklanmıştır.

Ayrıca izleme süreci genel yurttaş katılımından ziyade STÖ’lerin seçimlerin olmadığı dönemlerdeki karar verme süreçlerine katılımına odaklanmıştır. Ancak ÇED süreçlerinde Halkın Katılım Toplantısı ve çocukların kendileriyle ilgili karar verme süreçlerine katılımı gibi konularda genel yurttaş katılımı da izleme sürecine dahil edilmiş ve rapora yansıtılmıştır. İzleme sürecinin merkezi idareye ve yasama süreçlerine STÖ katılımı hakkında olduğunu da bu aşamada belirtmek gerekir. Yerel yönetimlere ya da belediyelerin karar verme süreçlerine STÖ katılımı hakkında bir izleme yapılmamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) göre karar verme süreçlerine sivil toplumun katılımı “sağlıklı ve demokratik bir toplumun temel gerekliliği” olarak yorumlanmıştır⁶. Türkiye’de STÖ’lerin seçimlerin olmadığı dönemlerde karar verme süreçlerine etkin ve anlamlı katılımı kapsamındaki izleme sürecinde aşağıdaki beş temel gösterge takip edildi.

- Uygun ortam
- Katılımın etkisi
- Şeffaflık, açıklık, bilgiye erişim
- Katılım süreçlerinde eşitlik
- Yasal yollara başvuru

⁶ AİHM kararları: Vides Aizsardzības Klubs (V.A.K) v. Latvia, Başvuru no. 57829/00, 27.5.2004; Steel ve Morris v. UK, Başvuru no. 68416/01, para. 89, 15.05.2005.

İzleme sürecinde bu göstergelere bağlı olarak sivil toplumun merkezi idare ve yasama organının karar verme süreçlerine katılımına dair aşağıdaki sorulara cevap arandı:

- Karar verme süreçlerine katılım bakımından bir sivil toplum geleneği ne ölçüde mevcuttur?
- Sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı için uygun ortam mevcut mu?
- Sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı eşitlik temelli ve ayrımcılık yapılmaksızın gerçekleşiyor mu?
- Sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı anlamlı ve etkili mi?
- Sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı açık ve şeffaf ilkelere dayanıyor mu? Bilgiye erişim ne düzeyde mümkün?
- Sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı hakkında yasal yollara başvurmak mümkün mü?

Bu gösterge ve sorulara cevap bulabilmek için Saha Araştırması 2022'den elde edilen nicel ve nitel veriler birlikte kullanıldı. Ayrıca idareye yönelik bilgi edinme başvuruları yapıldı. Hakkında bilgi edinme başvurusu yapılan yönetmeliklerin listesi eklerde bulunabilir. **(EK 1- Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler)** ve masa başı araştırmasıyla Türkiye'de katılım hakkını düzenleyen mevzuat ve buna bağlı olan mekanizmaların haritalaması yapıldı.⁷ Haritalamanın sonuçları da izleme raporuna yansıtıldı.

Saha Araştırması'nın nicel araştırma bölümünde katılım hakkına dair katılım ve katılım algısı olmak üzere iki faktör oluşturuldu. Ardından her iki faktör nicel araştırmadan elde edilen verilere göre analiz edildi.

⁷ Yapılan haritalama ayrıca katilimhakkı.org.tr web sitesinde yayınlanacaktır.

Katılım Faktörü

Katılım faktörü Saha Araştırması 2022'ye katılan STÖ'lerin kamuyla iş birliği ve karar verme süreçlerine katılım düzeylerini ve bu konuda nasıl farklılaştıklarını anlamak üzere oluşturuldu. Yapılan analiz sonucu kendi içinde benzer hareket eden ve diğer gruplardan ayrılan üç grubun varlığı ortaya çıktı. Bu gruplar katılım düzeylerini işaret edecek şekilde “düşük”, “orta” ve “yüksek” olarak isimlendirildi. Bu kapsamda aşağıdaki konulara odaklanıldı:

- Kamu- STÖ iş birliği
- Kamu kurumlarının STÖ görüşlerini dikkate alma düzeyi
- Mevzuat ve politika geliştirme süreçlerine STÖ katılımı
- STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde kamu görevlileri hakkındaki görüşleri

Katılım Algısı Faktörü

Saha Araştırması 2022'de STÖ'lerin fiili olarak karar verme süreçlerinde yer almasının yanı sıra bu süreçlere yönelik algısı da incelendi. Hangi STÖ'lerin birlikte hareket ettiğini ve nasıl ayrıştığını anlayabilmek için bir katılım algısı faktörü oluşturuldu. Faktör analizi sonucunda kendi içinde beraber hareket eden ve diğer gruplardan ayrılan üç grubun varlığı tespit edildi. Bu gruplar katılım algısı açısından “olumsuz”, “orta” ve “olumlu” olarak isimlendirildi. Katılım algısı faktöründe, katılım faktöründe yer alan aynı sorular ve konular yer aldı. Ancak soruların seçenekleri “algıyı” ölçecek şekilde düzenlendi.

Hak Temelli Yaklaşım Faktörü

Hak temelli yaklaşım faktöründe kapasite ve örgütlenme özgürlüğü alanında yaşanan sıkıntılara ek olarak karar verme süreçlerine katılım ve katılım algısına bakıldı. Bu kapsamda sadece hak temelli yaklaşımı benimsemiş olan STÖ'ler dikkate alınarak aşağıdaki konulara odaklanıldı:

- Kamu kurumlarıyla yaptıkları iş birliği
- Karar verme ve danışma süreçlerine katılımı
- Mevzuat geliştirme süreçlerine katılımı
- Kamu kurumlarıyla yaptıkları iş birliği protokolleri

1. Merkezi İdare ve TBMM’de Karar Verme Süreçlerine Katılım Mekanizmalarının Genel Görünümü

Türkiye’de seçimlerin olmadığı ortamlarda sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı görece yeni bir olgudur. Yerel yönetimlere yurttaş katılımını düzenleyen Belediye Kanunu’nun hemşehri hukukuyla ilgili 13. maddesini⁸ bir kenara koyarsak, merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılım 1990’ların ikinci yarısına kadar büyük ölçüde seçimlere indirgenmiştir. Konunun daha fazla gündeme gelmesinde 1996 tarihli Habitat Konferansı etkili olmuştur.

1999 yılında Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’ye resmi olarak adaylık statüsü tanınması ve sonrasında hayata geçirilen “AB Uyum Paketleri”⁹ ile sembolleşen AB reformları sürecinde sivil toplum katılımına olanak sağlayan düzenlemeler de (17 Şubat 2006 tarihli Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 8 Ekim 2006 tarihli Kent Konseyleri kurulmasına ilişkin Yönetmelik vb.) hayata geçirilmiştir. Ancak AB müzakere sürecinin büyük ölçüde tıkanması ve AB reformlarında yaşanan duraklamanın da etkisiyle karar verme süreçlerine sivil toplum katılımına ilişkin büyük bir dönüşüm yaşanmamıştır.

⁸ Hemşehri hukuku maddesi 1930 tarih ve 1580 sayılı Cumhuriyetin ilk Belediye Kanunundan beri 13. Madde’de sabit kalmıştır. Hemşehri hukuku 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanununda da 13 maddede yer almaktadır. Günün koşullarına uygun şekilde geliştirilmiştir.

⁹ Türkiye’de Siyasi Reform Uyum Paketleri ve Güncel Gelişmeler, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara - 2007, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/tsr.pdf>

Türkiye, sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı konusunda bazı saygın küresel endekslerde ise çok iyi durumda değildir. Seçimler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin katılım süreçlerine

ilişkin sıralaması orta düzeydeyken, seçimlerin olmadığı ortamlarda karar verme süreçlerine ilişkin sıralaması ise düşük düzeydedir.

	Demokrasi Sıralaması	Politik Katılım Sıralaması
The Economist Intelligence Unit 2022	Toplam 10 puan üzerinden 4,35 puanla 167 ülke arasında 103. sırada	Toplam 10 puan üzerinden 5,56 puanla 167 ülke arasında 90. sırada
V-Dem Demokrasi Raporu 2023	Liberal Demokrasi Endeksi Sıralaması'nda toplam 1 puan üzerinden 0,12 puanla 179 ülke arasında 141. sırada Seçimli Demokrasi Endeksi Sıralaması'nda toplam 1 puan üzerinden 0,28 puanla 179 ülke arasında 138. sırada.	Katılımcı Bileşen Endeksi Sıralaması'nda toplam 1 puan üzerinden 0,42 puanla 179 ülke arasında 126. sırada Müzakere Bileşeni Endeksi Sıralaması'nda toplam 1 puan üzerinden 0,17 puanla 163. sırada.
Bertelsmann Dönüşüm Endeksi¹⁰ 2022 Raporu	Demokrasi Statüsü Endeksi'nde toplam 10 puan üzerinden 4,8 puanla 137 ülke arasında 74. sırada Yönetişim Endeksi'nde toplam 10 puan üzerinden 3,98 puanla 137 ülke arasında 97. Sırada	Demokrasi Endeksi Politik Katılım puanı toplam 10 puan üzerinden 5,8 puan. Yönetişim Endeksi Sivil Katılım Puanı toplam 10 puan üzerinden 2 puan.

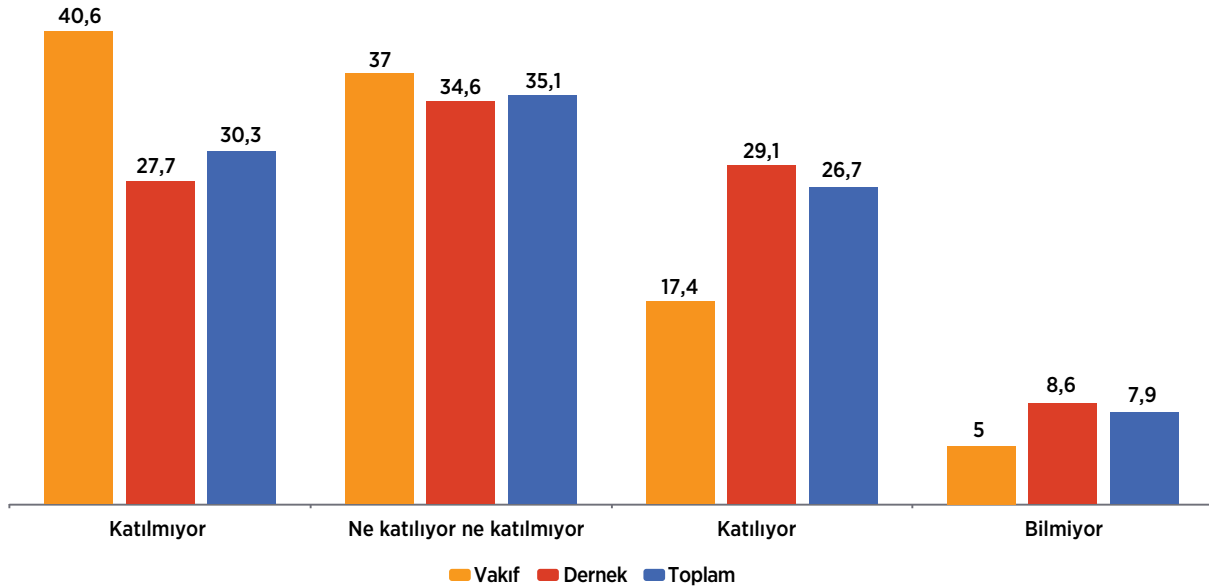
Tablo 1 Uluslararası endekslerde Türkiye'de karar verme süreçlerine katılım

¹⁰ Bu endekse batı ve kuzey Avrupa ülkeleri ile Kuzey Amerika ülkeleri dahil değildir.

Saha Araştırması 2022’de ise “**Kamu kurumlarının kararları STÖ’lerin tavsiye ve katkılarına dayanır**” ifadesine araştırmaya katılan STÖ’lerin %30’u katıldığını, %27’si ise katılmadığını belirtti. STÖ’lerin

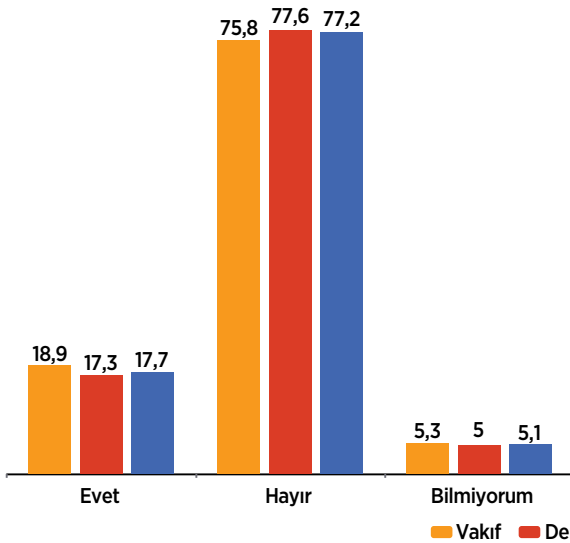
%35,1’i ise “ne katıldığını ne de katılmadığını” belirtti. Vakıflar derneklere göre daha olumsuz görüş belirtti. **Önermeye katılmayan vakıf oranı %41 iken, derneklere bu oran %28’dir.**

Şekil 1 Araştırmaya katılan STÖ’lerin deneyiminden hareketle “Kamu kurumlarının kararları STÖ’lerin tavsiye ve katkılarına dayanır” ifadesine katılma oranı

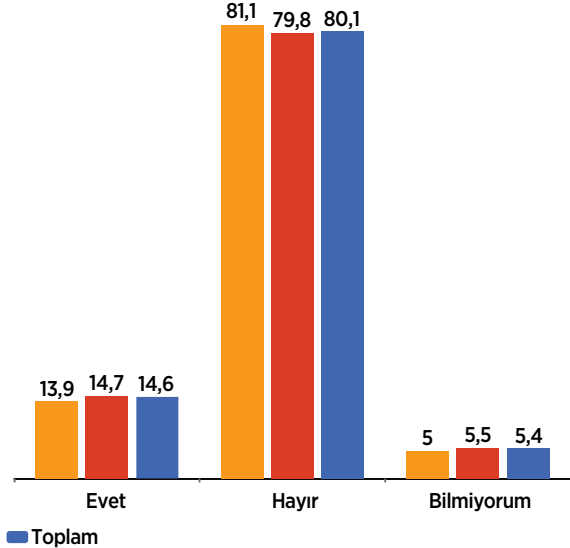
Saha Araştırması 2022 verilerine göre, araştırmaya katılan STÖ'lerin %72,2'si 2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde düzenlenen toplantılara katılmadığını belirtti. Kamu kurum ve kuruluşlarının organize ettiği toplantılara katılan STÖ oranı %18, bu süreçlerde görüşlerini yazılı bildirenlerin oranıysa %15'tir. **STÖ'ler toplantılara**

2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde ilgili toplantılara katıldınız mı?

katılmama nedeni olarak %41'lik oranla "böyle bir toplantıdan haberdar olmadıklarını" söylerken, çağrılmadıklarını söyleyen STÖ oranı ise %30'dur. Kamu kurum ve kuruluşlarının organize ettiği toplantılara katılım konusunda dernek ve vakıflar arasında fark gözlemlenmedi.

2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde görüşlerinizi yazılı ilettiniz mi?

Şekil 2 Araştırmaya katılan STÖ'lere 2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde danışılma, yazılı görüşlerine başvurulma oranı

Kamunun düzenlediği toplantılarda bilgilendirme sorunu yaşanıyor

Saha Araştırması 2022 sonuçlarına göre, toplantıya katılmayanların ve görüş bildirmeyenlerin oranı son derece yüksektir. Ayrıca toplantıya katılmayanların katılmama nedenleri de “karar verme süreçlerine katılım” konusunda bazı ciddi sorunlar olduğunu göstermektedir. **STÖ’lerin kamu kurum ve kuruluşlarının toplantılarına katılmama nedenlerinin başında ise STÖ’lerin toplantılardan haberinin olmadığı veya çağrılmadıkları seçeneğinin gelmesi dikkat çekicidir.** Bu ilgili tüm standartlarda karar verme süreçlerine katılımın birinci aşaması olan “bilgilendirme”¹¹ konusunda ciddi bir sorun yaşandığını da göstermektedir. Bilgilendirme karar verme süreçlerine katılımın birinci aşaması olduğu kadar, bir tür ön koşul niteliğindedir. Bu noktada bilgiye erişim taleplerinde de önemli aksaklıklar yaşandığını vurgulamakta fayda var. Bu konudaki verilere bilgi edinme başvurularına ilişkin izleme bulguları kısmında yer verilmiştir.

Mevzuat ve politika geliştirme sürecinde kamu kurum ve kuruluşları tarafından düzenlenen toplantılara katılmama nedenlerinin ikincisi ise “çağrılmama/davet edilmeme” olarak belirtildi. Çağrılmama/davet edilmeme ise bilgilendirme konusuyla beraber açıklık ve şeffaflık konusunu da gündeme getirmektedir. Çağrılmama/davet edilmeme STÖ’ler arasında bir ayrımcılık yapıp yapılmadığı konusunu da içermektedir. Çağrılmama/davet edilmemenin niteliksel araştırma kapsamında özellikle LGBTİ+ örgütlerince dile getirildiğini de vurgulamakta fayda vardır. Ancak bu noktada ayrımcılık iddiasını ispatlama konusunun ise ayrı bir çaba ve özen gerektirdiğinin de altını çizmek gerekir.

Saha Araştırması 2022’nin nitel verilerine göre hak temelli çalışmalar yürüten büyük çaplı ya da kamuoyunda tanınan örgütler, bazı toplantılara çağrıldıklarını fakat bu toplantıların önceki dönemlerde olduğu kadar verimli geçmediğini ve görüşlerin de yeterince iletilemediğini ifade etti. Kamu kurum ve kuruluşlarının katılım mekanizmalarına, kamu kurumlarına eğitim veren ya da çocuklarla ve gençlerle ilgili güçlendirme faaliyeti yaparken kamu kurumlarıyla ilişkiye geçen STÖ’lerin daha fazla dahil olduğu görülmektedir. Ancak konu LGBTİ+ örgütleri olduğunda durum değişmektedir. Niteliksel araştırmaya katılan LGBTİ+ örgütü temsilcileri, LGBTİ örgütlerinin mevcut katılım mekanizmalarına herhangi bir şekilde dahil edilmediklerin, bu sürecin bir sonucu olarak dahil olma konusunda çaba göstermekten de vazgeçmeye başladıklarını ifade etti.

¹¹ Hakan Ataman, Politik Karar Verme Süreçlerine Etkili ve Anlamli Katılım Hakkı ve Mekanizmalar Bilgi Kitapçığı, STGM, Ankara, 2022. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2022-08/politik-karar-verme-sureclerine-etkili-ve-anlamli-katilim-hakki-ve-mekanizmalar-bilgi-kitapcigi.pdf>

Saha Araştırması 2022 nitel verilerinde hak savunuculuğu yapan örgütler ise yine aynı soruya şöyle cevap verdi:

Türkiye’de sivil toplum politika geliştirme ve karar verme süreçlerine yerel ve ulusal düzeyde ne kadar dahil ediliyor? Ne kadar dahil ediliyor?

Hak savunuculuğu yapan örgütler

Dernek Katılımcısı: Giderek daraltılmış şeyler var işte. Daha önce gidebiliyorduk meclise. Meclisin kanunların ilk gittiği komisyonlara girip orada dinliyorduk. Şimdi öyle bir şeyler de yok artık. Sadece öğretim görevlisi çağırıyorlar.

Dernek Katılımcısı: İş birliği düzeyinde bir şeyimiz yok, öyle somut bir iş birliğimiz yok. (...) eskiden AKP’den de vardı. (...) CHP vardı, HDP vardı. (...) Ama artık öyle bir ortamda değiliz yani. AKP’den çok zor muhatap bulmak, dinleyen bulmak zor şu anda.

Dernek Katılımcısı: Zayıf. Şu anlamda zayıf. Aslında sivil toplumdan kaynaklanan sorun değil bu. Dediğim gibi 2010’dan sonra devletin ördüğü bir duvar var. Yani devlet artık sivil toplumdan görüş alışverişi yapmaktan daha uzak duruyor, daha mesafeli duruyor.

Dernek Katılımcısı: Dahil değil. (...) Hatta şöyle bir şeye dönüştü. Biz “bu düzenleme antidemokratik, yasaya da uygun değil, yapmayın” deyince onun yasasını çıkarmaya başladılar. Yani maalesef bizde şu an çok moral bozucu da oluyor çalışan arkadaşlarımız açısından.

Dernek Katılımcısı: Bazen sosyal medyada görüyorum işte diyelim ki yereldeki dernekler il müdürlüğü tarafından proje ve hibelerle ilgili toplantılar yapılıyor. Oraya katılım sağlayan derneklere, STK’lara baktığında aslında yani bizim gibi böyle duruşu olan ya da diyelim ki muhalif olan ya da hükümete muhalif olan dernek ve STK’ların sivil toplum örgütlerinin oraya davet edilmediğini oradan görüyorum. Birazcık daha ne diyeyim hükümete yakın STK’ların o toplantılara katıldığını sosyal medyadan görüyorum yani. O anlamda çok adil dağıtıldığını düşünmüyorum.

Vakıf Katılımcısı: Türkiye’de siyaset, toplumsal katılım kanalları oldukça daraldığı süreçte buna çok ihtiyaç var. Yani dünyanın hiçbir ülkesinde sadece siyaset yapan merkezden bir yöneticilikle, toplumun yönetildiği bir ülke dünyada kalmamıştır. Sivil toplumun bak şimdi Almanya’yı örnek alan başka ülkeleri örnek alalım. Almanya’da çok yakından bilinen sivil toplumla bakanlıklar büyük eşgüdüm içerisindedir. Türkiye’de böyle bir şey yok.

Saha Araştırması 2022 nitel verilerinde merkezi katılım mekanizmalarına katılım konusunda kadın, çevre, gençlik ve çocuk alanında faaliyet gösteren STÖ'ler de olumsuz değerlendirmelerde bulundu. Nitel araştırmada

sadece bir kurum temsilcisi katılım süreçlerinin tamamında yer alabildiğini, hatta çıkan kanunları etkileyebildiğini söyledi.

Türkiye'de sivil toplum politika geliştirme ve karar verme süreçlerine yerel ve ulusal düzeyde ne kadar dahil olabiliyor? Ne kadar dahil ediliyor?

Çocuk, gençlik, kadın ve çevre alanında çalışan STÖ'ler

Dernek katılımcısı: Bir kere hak bazlı yaklaşmıyorlar. Yine kendi yandaş gruplarına yönelik daha çok katılımı teşvik ediyorlar bence. Yani kendi yandaş grubunun karşısındakilere de o kadar çok söz hakkı verdiklerini düşünmüyorum.

Dernek – Çocuk

Dernek Katılımcısı: Mesela Aile Bakanlığı sivil toplumla çok görüşüyor. Ama bir etkisi bir yaptırımı bir şeyi olduğunu çok görmüyorum.

Dernek – Çocuk

Vakıf Katılımcısı: Sivil toplum bence katılım ve karar alma süreçlerine ne yazık ki çok fazla dahil edilmeyen bir noktada yer alıyor. Dolayısıyla ne kadar kampanya çalışma yürürlüğe girerse girsin sivil toplum aktörleri, sivil toplumda çalışan yer alan kişiler belki bunu birçok kez söylerken kamu tarafından desteklenen başka projeyle o gün yüzüne çıkabiliyor. Halbuki en başta bir masada oturlsa ve karar alma politikalarına, katılım mekanizmalarına STK'lar daha önce dahil edilse daha hızlı yol alınabilir. Dolayısıyla ben burayı gelişmeye açık bir alan olarak yorumluyorum.

Vakıf – Gençlik

Dernek Katılımcısı: Devlet danışmıyor da ama mesela bu danışan partiler var. Doğrudan derneğe yönelik bir danışma da olmuyor genelde, mesela Eşik'e soruyorlar. Çünkü en şu anda kalabalık kadın yapısı da biraz orası. Dolayısıyla da mesela Eşik'in bu konudaki fikri nedir gibi özellikle kadın vekiller, bazı partilerin kadın vekilleri böyle bir danışmaya gidiyor. **Dernek – Kadın**

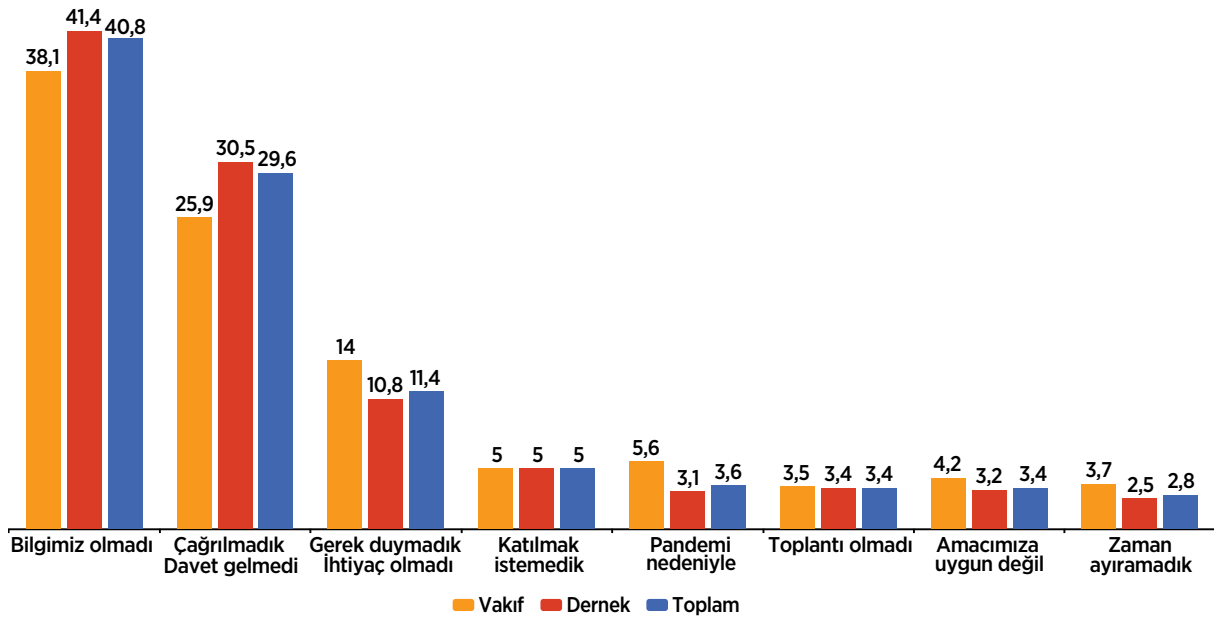
Dernek Katılımcısı: Şu an hiç öyle bir şey söz konusu değil yani hiç öyle katılımcı bir süreç yürütmüyorlar. Belki işte KADEM gibi kadın örgütlerini çağırıyor olabilirler. Onların dışında da pek yani diğer kadın örgütlerinde de aynı durum söz konusu değil. **Dernek – Kadın**

Dernek Katılımcısı: Neredeyse sıfır. (...) Yani son on yılda tabii çok ciddi değişim var. En az 10 yılda. Hiçbir şeye politikalara alınan kararlara erişimde bile sıkıntı yaşıyoruz yani. Bırakın katılmayı, yani işte örneğin bir sulak alanın yönetim planı hazırlanıyor. Biz otomatikman davet edilmesi gereken bir kurumken zaten dahil edilmiyoruz.

Dernek – Çevre

Saha Araştırması 2022'nin nicel bölümünde, araştırmaya katılan STÖ'lere mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara neden katılmadıkları soruldu.

Sadece mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara katılmayan STÖ'lere sorulan soruya verilen cevaplar şöyle:

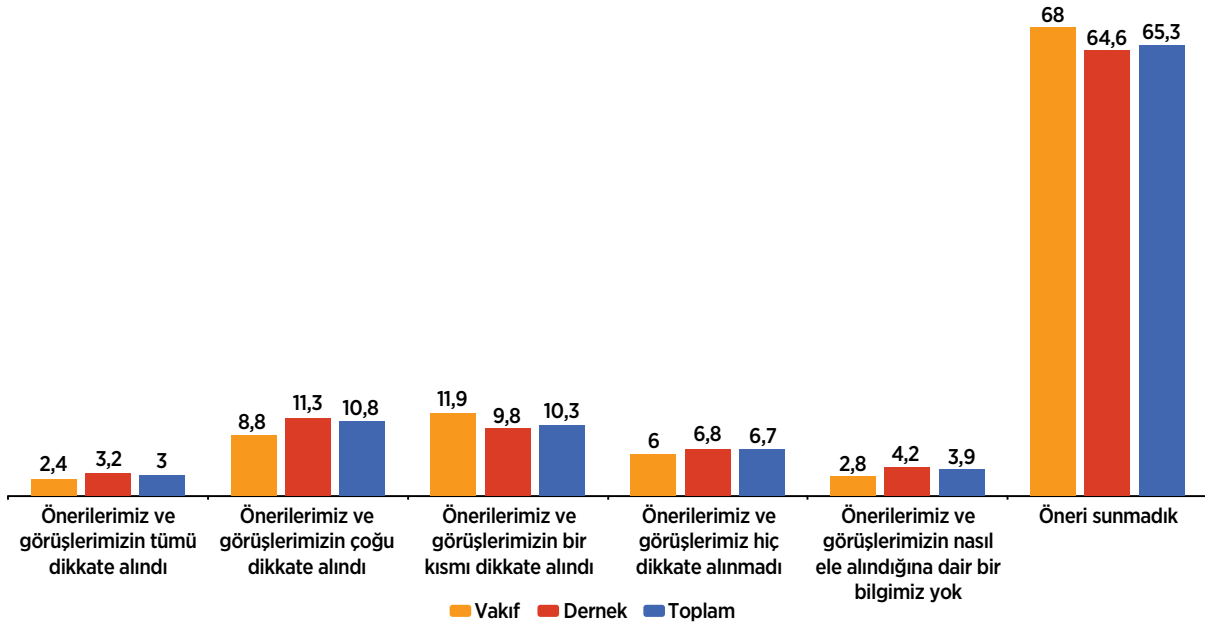
Şekil 3 Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara katılmama nedenleri (Sadece toplantılara katılmayanların cevaplarıdır)

Yukarıdaki veriler dikkate alındığında **kamu kurum ve kuruluşları tarafından düzenlenen mevzuat ve politika geliştirme toplantılarına katılım konusunda STÖ'lerin isteksizliği de dikkat çekicidir.**

Pandemi, amaca uygun olmayış ve zaman bulamama nedenlerinin haricinde toplantılara katılmaya gerek duymayan ve katılmak istemeyenlerin oranı toplamda %16,4'tür.

“2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde kuruluşunuza danışıldı mı? Görüşlerinizi yazılı ilettiniz mi?” sorusuna çok büyük bir çoğunluk “hayır” cevabını verirken, bu soruya “öneri sunmayanların” oranı da hayli yüksektir. Bununla birlikte 2020 veya 2021 yıllarında toplantılara katılıp katılmadığından veya görüş bildirip

bildirmediğinden bağımsız olarak, tüm kuruluşlara genel olarak mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki tavsiye ve katkılarının resmi makamlar tarafından ne ölçüde dikkate alındığı sorulduğunda, görüşlerinin bir şekilde dikkate alındığını düşünen kuruluşların oranı (Önerilerimizin ve görüşlerimizin tümü, çoğu veya bir kısmı dikkate alındığı diyenlerin toplamı) ise %24’tür.

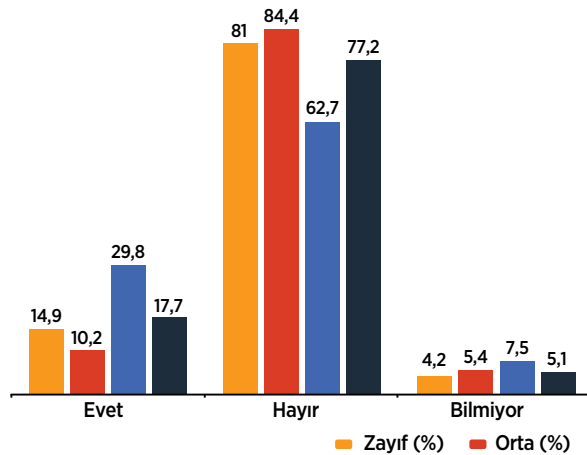
Şekil 4 Araştırmaya katılan STÖ’lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki tavsiye ve katkılarının resmi makamlar tarafından dikkate alınması

Saha Araştırması 2022 kapsamında karar verme süreçlerine katılım hakkındaki nicel veriler de ayrı bir faktör analizine tabi tutulmuştur.

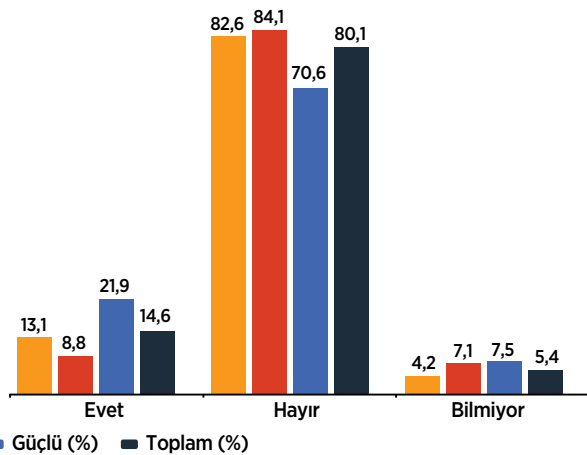
“Hak temelli yaklaşım” faktörüne bakıldığında, kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği konusunda hak temelli yaklaşımı güçlü olan STÖ’ler düşük ve orta olanlara göre daha aktiftir. Benzer şekilde mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde yapılan toplantılara katılım ve görüşlerini yazılı olarak iletme konusunda hak temelli yaklaşımı güçlü olan kuruluşlar diğer kuruluşlara göre daha faaldir.

Ancak algı düzeyinde hak temelli yaklaşım güçlendikçe kamu kurumlarının kararlarının STÖ’lerin tavsiyesi ve katkısına dayandığı görüşüne verilen destek de azalmaktadır. Hak temelli yaklaşımı güçlü olan kuruluşların %42’si bu önermeye katılmazken, bu oran yaklaşımı orta düzey olan kuruluşlarda %32’ye, yaklaşımı zayıf kuruluşlardaysa %26’ya düşmektedir.

2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde kuruluşunuza danışıldı mı? İlgili toplantılara katıldınız mı?

2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde kuruluşunuza danışıldı mı? Görüşlerinizi yazılı ilettiniz mi?

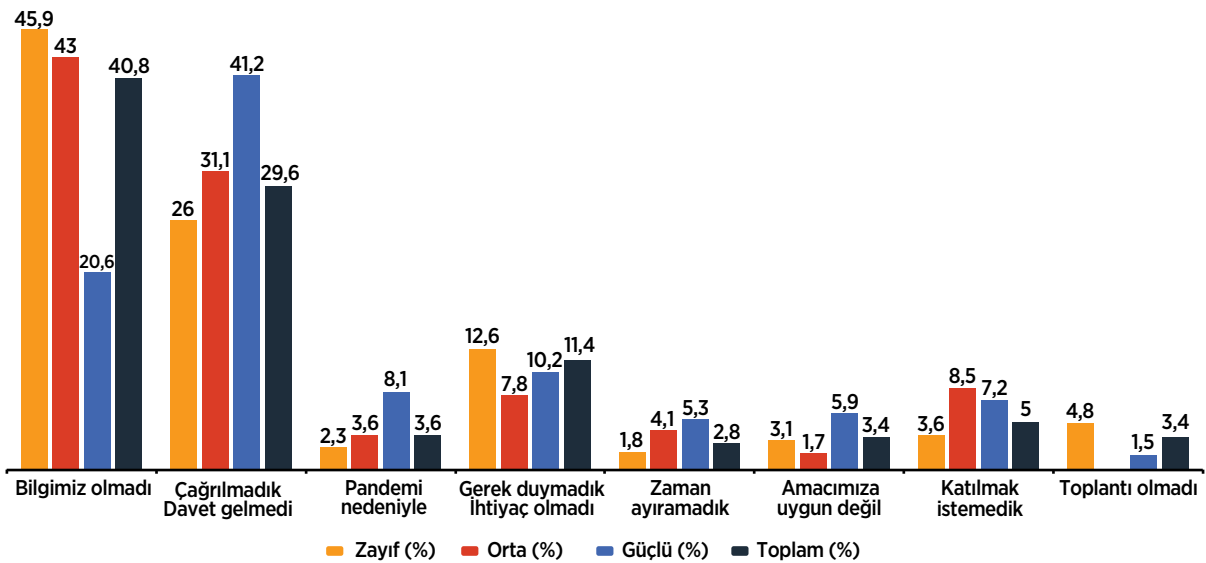

Şekil 5 Faktör analizi/hak temelli-Mevzuat geliştirme süreçleri

STÖ'lere mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara neden katılmadığı sorulduğunda toplantılara katılmama nedeni olarak hak temelli yaklaşımı güçlü kuruluşlar en sık "çağrılmadıkları"

gerekçesini dile getirirken (%41), diğer iki grup için en sık söylenen gerekçe böyle bir toplantıdan haberdar olmamaları olmuştur (yaklaşık %45).

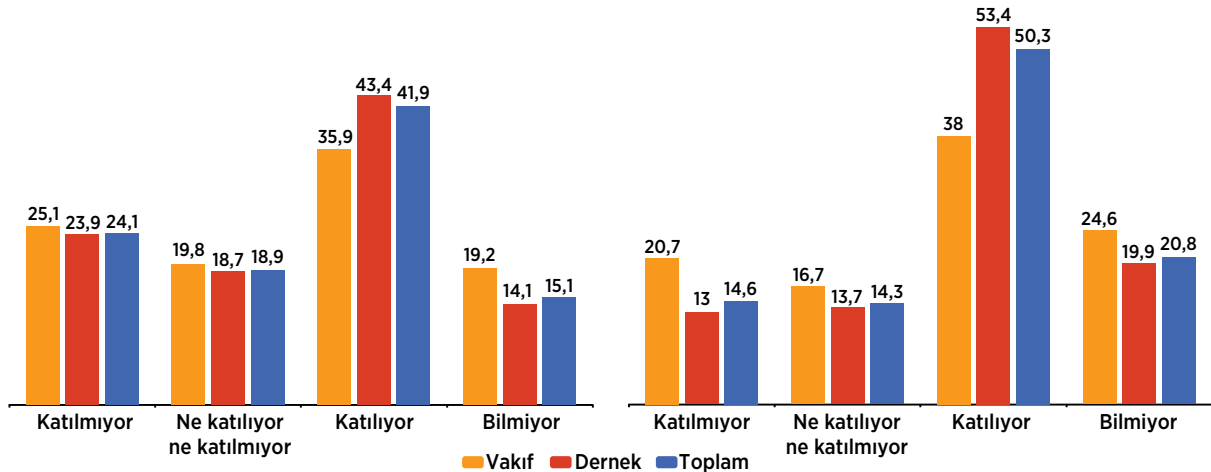
Şekil 6 Faktör analizi/hak temelli-STÖ mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara katılmama nedeni

Saha Araştırması 2022'ye katılan **STÖ'lerin %42'si STÖ'lerin mevzuat geliştirme süreçlerine dahil edildiği görüşündedir. Bu oran üstteki soruyla birlikte ele alındığında bunun doğrudan tecrübe edilerek edinilmiş bir fikir dışında bir algıya işaret ettiği söylenebilir.** Gerçekleşen algılanan arasındaki fark istişare toplantılarının duyurularıyla ilgili de rahatlıkla gözlemlenebilir.

Nitekim yukarıda “mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki toplantılara katılmama” nedenleri arasında en temel neden bilgi verilmemesi iken, yaklaşık her iki STÖ'den biri istişare toplantılarının duyurularının en az bir hafta önceden yapıldığını ve ayrıca görüşlerin hazırlanması için yeterli süre tanındığını ifade etmiştir.

STÖ'ler mevzuat geliştirme sürecinin ilk aşamalarına dahil edilir.

İstişare toplantılarının duyurusu en az bir hafta önceden yapılır.

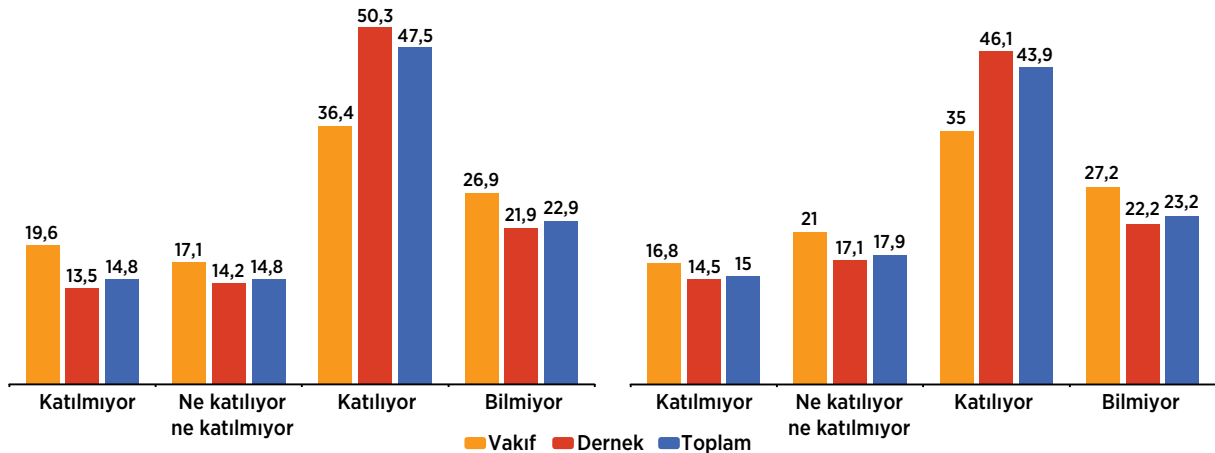
Şekil 7a Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerine yönelik algısı

Benzer oranda STÖ ise konuyla ilgili bilgi ve belgelere erişim imkânı tanındığını söylemiştir. Ancak söz konusu oranlar derneklerde yüksek görünürken vakıflarda çok daha düşük seviyededir. **STÖ'lerin mevzuat geliştirme süreçlerinin ilk aşamalarından itibaren dahil edildiğini düşünen dernek oranı %43,4, vakıflarda ise bu oran %35,9'dur.**

İstişare toplantılarının en az bir hafta önceden duyurulduğunu düşünen dernek oranı %53,4, vakıf oranı %38; görüşlerin hazırlanması için yeterli süre verildiğini düşünen dernek oranı %50,3, vakıf oranı %36,4; ilgili bilgi ve belgeye ulaşabildiklerini düşünen dernek oranı %46,1, vakıf oranı ise %35'tir.

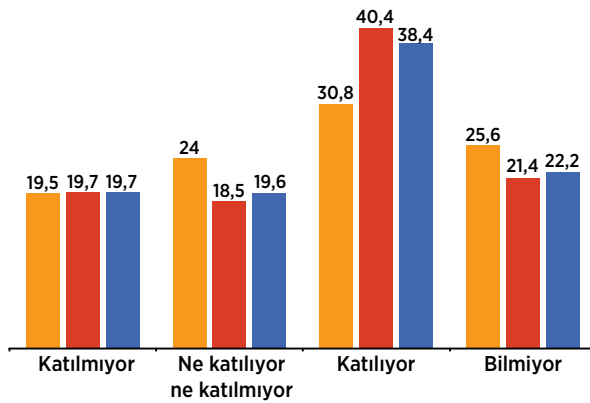
Görüşlerin hazırlanması ve iletilmesi için yeterli süre (örneğin 15-20 gün) sağlanır.

İstişareler öncesinde konuyla ilgili bilgi ve belgelere erişmemize imkan tanınır.

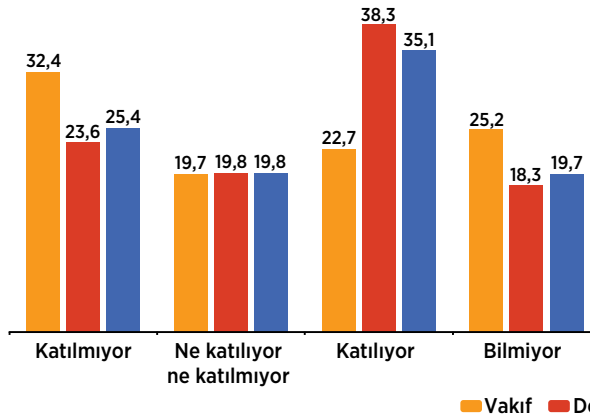
Şekil 7b Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerine yönelik algısı

Görevli kamu personeli STÖ'leri mevzuat geliştirme süreçlerine dahil etme konusunda yeterli kapasiteye sahiptir.

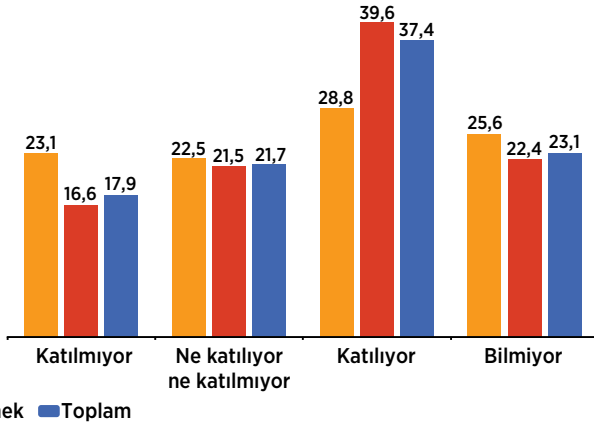

Saha Araştırması 2022'ye katılan STÖ'lerin %38'si görevli kamu personeli bu süreçleri yönetmede yeterli bulmuştur. STÖ'lerin danışma, istişare ve çalışma grubu temsilcilerinin objektif ve şeffaf şekilde belirlendiğine doğrudan katılmayanların oranı %18'dir. STÖ'lerin önerilerinin neden dikkat alınmadığının açıklanmadığını belirtenlerin oranıysa %25'tir. Genel olarak bakıldığında ise bu soru setindeki sorulara bilmiyorum cevabı verenlerle, kararsız kalanların oranı hayli yüksektir.

STÖ'lere bazı önerilerin neden dikkate alınmadığı açıklanır.

Danışma, istişare ve çalışma grubu temsilcileri objektif ve şeffaf şekilde belirlenir.

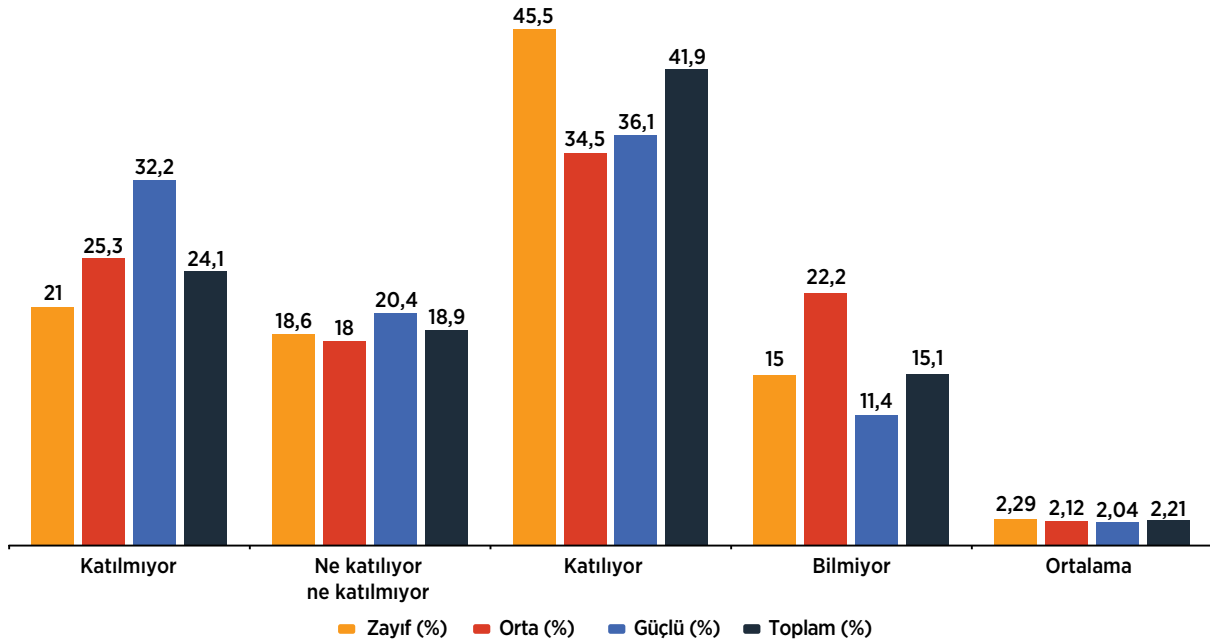

Şekil 8 Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde görevli kamu personeli hakkındaki görüşleri

Bununla birlikte “hak temelli yaklaşım” faktörü açısından konuya bakıldığında, hak temelli yaklaşımı güçlü olan STÖ’ler açısından algı olumsuzdur ve nitel verilerle paralel sonuçlar sergilemektedir. Bu aşamada özellikle hak temelli yaklaşımı zayıf grup diğer gruplardan ayrılmıştır. Örneğin STÖ’lerin mevzuat geliştirme süreçlerinin ilk aşamalarına dahil edildiğini belirten hak temelli yaklaşımı zayıf kuruluşların oranı %45,5’ken bu oran yaklaşımı orta düzey kuruluşlarda %34,5’e, güçlü kuruluşlarda %36’ya gerilemektedir.

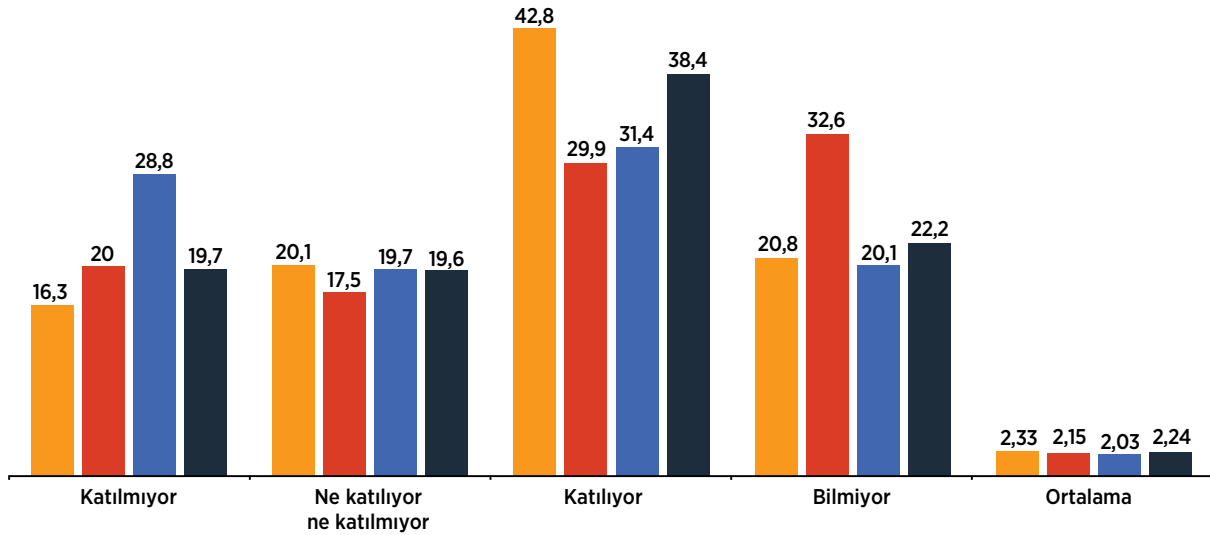
Kamu personelinin STÖ’leri bu süreçlere dahil etme konusundaki kapasitesini yeterli bulma eğilimi de aynı yöndedir (%43, %30 ve %31). Son olarak hak temelli yaklaşımı zayıf kuruluşların %39’u STÖ’lerin önerilerinin neden dikkate alınmadığının açıklandığı görüşüyle, bu oran yaklaşımı güçlü kuruluşlar arasında %28’e düşmektedir.

STÖ’ler, mevzuat geliştirme sürecinin ilk aşamalarına dahil edilir.

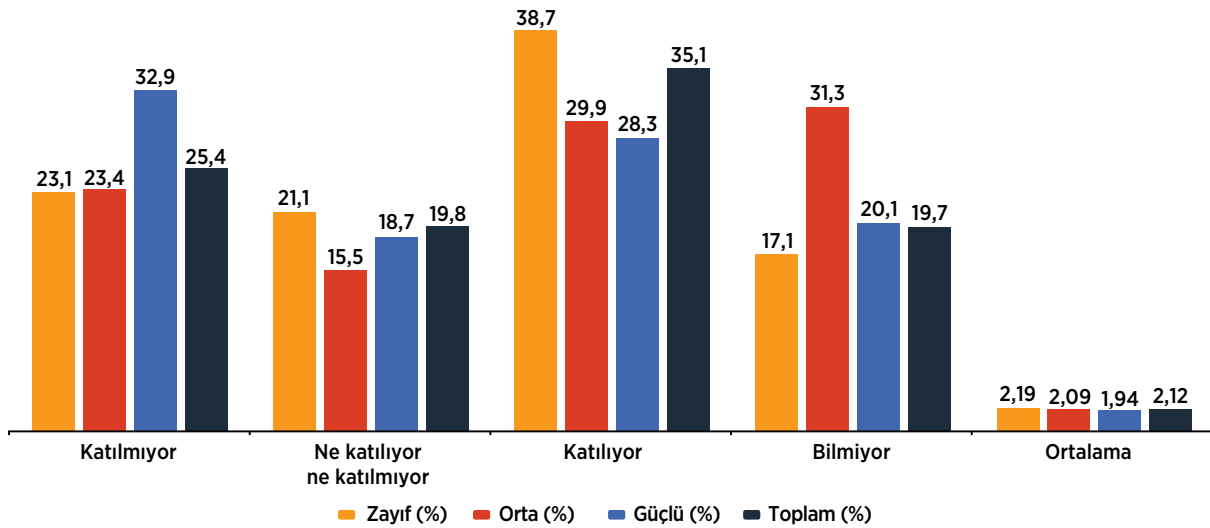

Şekil 9a Faktör analizi/hak temelli- Mevzuat geliştirme süreçleri

Görevli kamu personeli, STÖ'leri mevzuat geliştirme süreçlerine dahil etme konusunda yeterli kapasiteye sahiptir.

STÖ'lerin bazı önerilerinin neden dikkate alınmadığı açıklanır.

Şekil 9b Faktör analizi/hak temelli- Mevzuat geliştirme süreçleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ve yasalarında seçimlerin olmadığı ortamlarda merkezi idareye ve yasama organının karar verme süreçlerine sivil toplumun katılımını açık ve net bir şekilde ifade

eden çerçeve bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum STÖ'lerin de dikkatinden kaçmış değildir. Saha Araştırması 2022'nin nitel verilerinde katılımcılar durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Nitel araştırmada STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımı düzenleyen mevzuat hakkındaki görüşleri

Vakıf Katılımcısı 1: Türkiye'de katılım esaslarını düzenleyen de bir mevzuat yok. Şimdi katılım hepimizin yani çoğumuzun eğitimlerde anlattığı basamakları olan bir şey. Katılımın en alt basamağında belli yere giderseniz bilgilendirilirsiniz tamam der çıkarsınız. Katılmış mı oluyorsunuz bu toplantıya? Katılmış oluyorsunuz işte. Bilgilendirilmiş oluyorsunuz gidiyorsunuz sonra. Ama katılımın en ileri basamaklarında aslında katılımın taraflarının gücü, sorumluluğu, hakları bellidir. Bir yere katılıyorsanız orada sözünüzün geçeceği ne kadar kaale alınacağı ne zaman ne düzeyde hangi sınırlarla bellidir. Böyle bir iş birliği ortak çalışma esaslı yok. Hep kamunun karşısında çok güçsüzsünüz. **Vakıf - Kadın/Çocuk**

Ağ Katılımcısı: Bir yandan da böyle bir mekanizma yok bence yani Türkiye'de. Yani sizin yerelde ürettiğiniz bir sözün bu şehre dolayısıyla ülkeye etki edebilmesi için bazı mekanizmalara ihtiyaç var. Böyle bir katılımcı mekanizma zaten yok.

Ağ/Platform - Ekoloji

Dernek Katılımcısı: Yani sivil toplum kuruluşlarıyla anlamlı anlamlı bir diyalog yürütememe meselesi son 10 yılda gelişen hastalık. Ondan öncesinde özellikle iktidar sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğini kendine bir destek ve beslenme alanı olarak görüyordu. Dolayısıyla bir diyalog oluyordu. Şimdi yani son 10 yılda giderek artan bir biçimde bu yaklaşım değişti. Bir kere toplantılara filan siyasi düzeyde katılım son derece yetersiz oluyor hatta hiç olmuyor. **Dernek - Yaşlı Hakları**

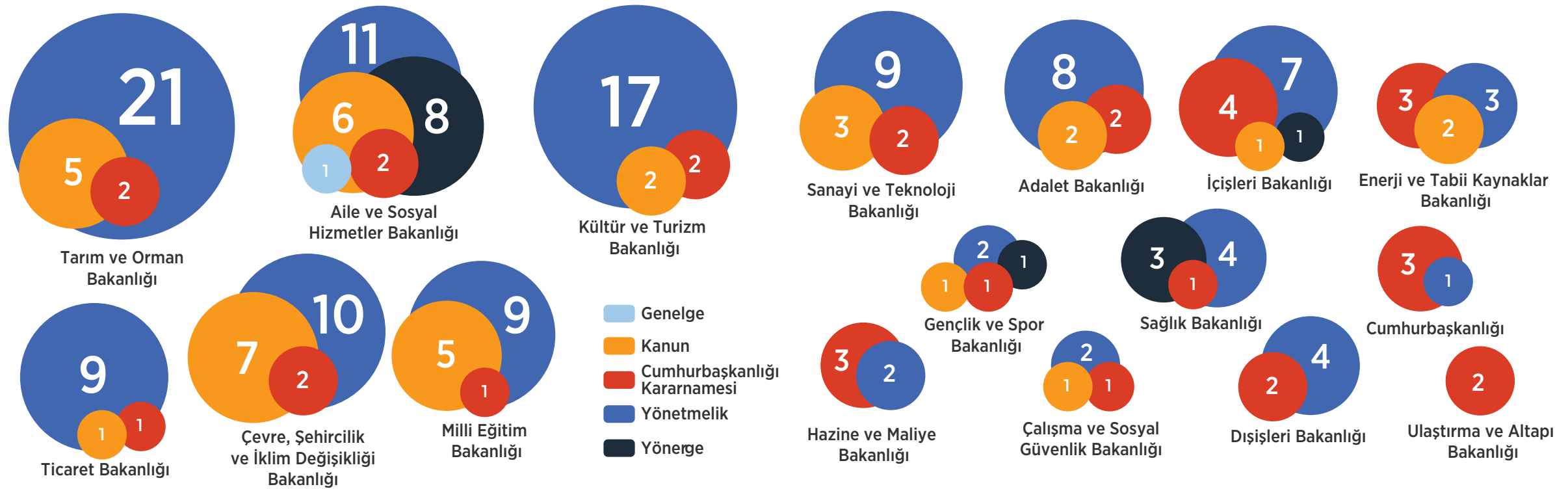
Mevzuat Labirenti ve Katılım Hakkı

Mevcut haliyle seçimlerin olmadığı ortamlarda sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımına ilişkin mevzuat son derece dağınıktır ve önemli bir bölümü gerek merkezi idaredeki ve gerekse yasama organındaki kamu otoritesinin inisiyatifine bağlıdır. Katılım mekanizmaları da son derece sınırlı ve dağınıktır.

Yürütmekte olduğumuz Örgütlenme Özgürlüğünün İzlenmesi projesi kapsamında ilgili mevzuatın ve mevzuata uygun olarak geliştirilen olası katılım mekanizmalarının bir haritalaması yapıldı. Cumhurbaşkanlığı ve 15 Bakanlık içerecek şekilde merkezi idarenin karar verme mekanizmalarına katılımı düzenleyen mevzuatı ve mekanizmaları haritalayan çalışmanın

sonucuna göre, Türkiye’de STÖ’lerin kamu kurum ve kuruluşlarının karar verme süreçlerine katılımını içeren **toplam düzenleme sayısı 203’tür**. STÖ katılımını düzenleyen mevzuatta “sivil toplum kuruluşu”, “gönüllü kuruluş”, “kurum, kuruluş” ve “uzman” gibi kavramlara yer verilmekte olup bir yeknesaklık bulunmamaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının merkezi idarenin karar verme mekanizmalarına katılımını düzenleyen mevzuatın türü ve kurumlara göre dağılımı ise şöyle:

Şekil 10 Türkiye’de STÖ’lerin karar verme süreçlerine katılımını düzenleyen mevzuat ve merkezi idareye göre dağılımı

Merkezi idareye STÖ katılımını düzenlemek için en sık başvuru mevzuat türü yönetmeliktir. Bunu kanun ve cumhurbaşkanlığı kararnamesi takip etmektedir.

Ayrıca yönetmelik, genelge, strateji belgesi, eylem planı, rehberler gibi belgelerde de katılıma ilişkin atıflar yer alabilmektedir. Ancak STÖ'lerin merkezi karar verme mekanizmalarına katılımını öngören mevzuatın yaklaşık %90'ı idareye geniş bir takdir yetkisi vermektedir.

Değerlendirme:

Mevzuat STÖ'lerin katılımından bahsederken genel olarak "gerek görülmesi durumunda görüşlerine başvurulabileceğini" veya "görüşlerinden faydalanılabileceğini" ifade etmektedir. En basit haliyle 2022'de güncellenen Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik STÖ'lerden bahsederken "*taslaklar hakkında konuyla ilgili mahallî idareler, üniversiteler, sendikalar, kamu*

kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının, iş ve yatırım ortamına ilişkin taslaklar hakkında ise ayrıca özel sektör paydaşlarının görüşlerinden de faydalanılır" demektedir.¹² Ancak mevzuatın STÖ'lerden görüş alınıp alınmaması konusunda yürütme organına geniş bir yetki tanıdığını belirtmekte fayda vardır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının karar verme mekanizmalarına STÖ katılımını düzenleyen mevzuat kadar, STÖ'lerin bir şekilde katılımını öngören mekanizmaların sayısı ve dağılımı da bir o kadar dağınık ve kalabalık görünmektedir. Türkiye'de mevzuatta yer alan toplam **katılım mekanizması sayısı 309**'dur.

Söz konusu katılım mekanizmalarının 177'si Cumhurbaşkanlığına ve Bakanlıklara bağlı birimlere ve söz konusu bakanlıkların taşra teşkilatından ibarettir. Toplam 132'si ayrı bir kurul, komisyon veya çalışma grubundan oluşmaktadır. Bu sayılara belediyelerin oluşturduğu mekanizmalar dahil değildir.

¹² Bu konuda daha geniş bir değerlendirme için Bkz: "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" Değişikliği ve Sivil Toplum Örgütlerinin Karar Alma Süreçlerine Katılımı <https://www.stgm.org.tr/mevzuat-hazirlama-usul-esaslari-hakkinda-yonetmelik-degisikligi-siv-il-toplum-orgutlerinin-karar>

Karar verme süreçlerine STÖ katılımı idarenin inisiyatifinde

Gelinen noktada STÖ'lerin merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılımı söz konusu olduğunda STÖ'ler çoğunlukla idarenin kendisiyle muhatap olmak durumundadır. Katılım mekanizmalarının ayrı bir kurul, komisyon ya da çalışma grubu halinde düzenleyen mekanizmaların karar verme süreçlerine STÖ katılımı ise hepsinde açık ve net bir şekilde düzenlenmemiştir. Bunlardan bir kısmı geçici çalışma grubu şeklindedir.

Çalışma gruplarının kurulup kurulmayacağına ve kurulsalar dahi STÖ'lerin bu gruplara katılıp katılmayacağına idare karar vermektedir. Türkiye Gençlik Konseyi veya Milli Kültür Şurası gibi mevzuatta STÖ katılımının açık ve net tanımlandığı ancak aktif olmayan mekanizmalar da bulunmaktadır.

Karar verme mekanizmalarına STÖ katılımı bakımından ayrı bir kurul, komisyon olarak düzenlenen mekanizmalar arasında, STÖ katılımının açık ve net

bir şekilde düzenlendiği mekanizma sayısı **74**'dür. Bu mekanizmaların **53**'ü merkeze, **21**'i taşra teşkilatına bağlı olarak hareket etmektedir.

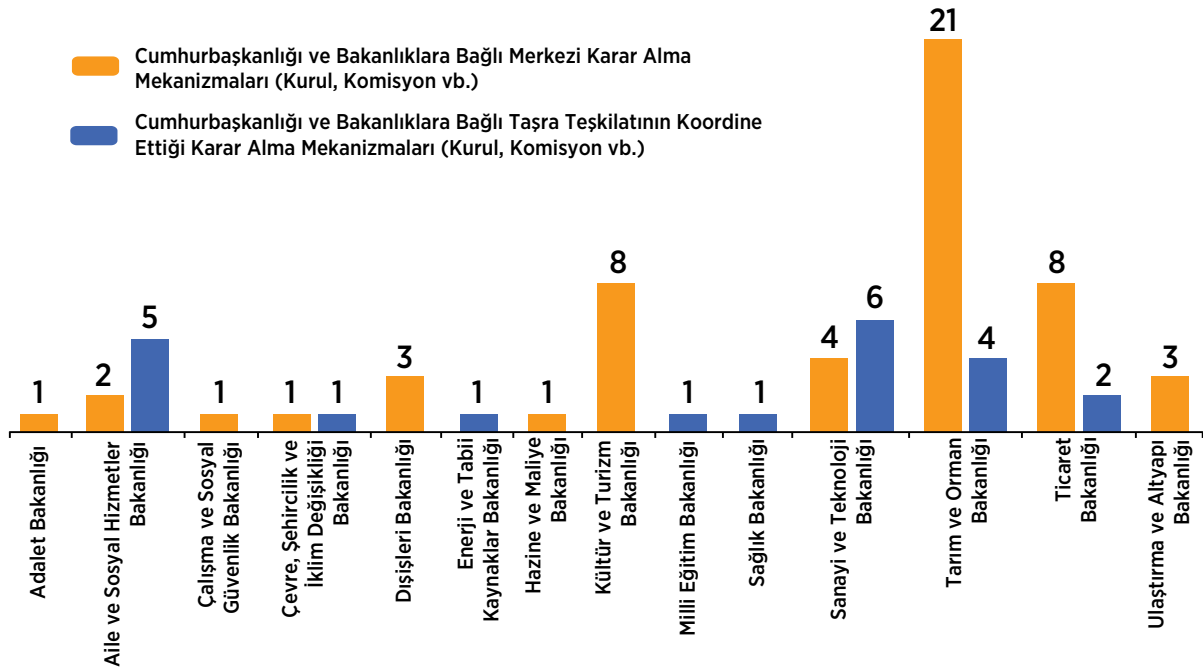
Değerlendirme:

En fazla mekanizmaya sahip olan üç bakanlık taşra teşkilatını da içerecek şekilde 25 mekanizma ile Tarım ve Orman Bakanlığı, 10'ar mekanizma ile Ticaret Bakanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıdır. Bu üç bakanlığı 8 mekanizma ile Kültür ve Turizm Bakanlığı takip etmektedir. Söz konusu ilk üç bakanlığın mekanizmalarına sivil toplumun katılımı önemli ölçüde sektör derneği olarak adlandırabileceğimiz, belli bir alanda ticari faaliyet gösteren şirketlerin ya da profesyonellerin kurduğu dernekleri ya da üst kuruluşları kapsamaktadır. Örneğin Ticaret Bakanlığının "Reklam Kurulu", "Reklam Konseyi", Tarım ve Orman Bakanlığının

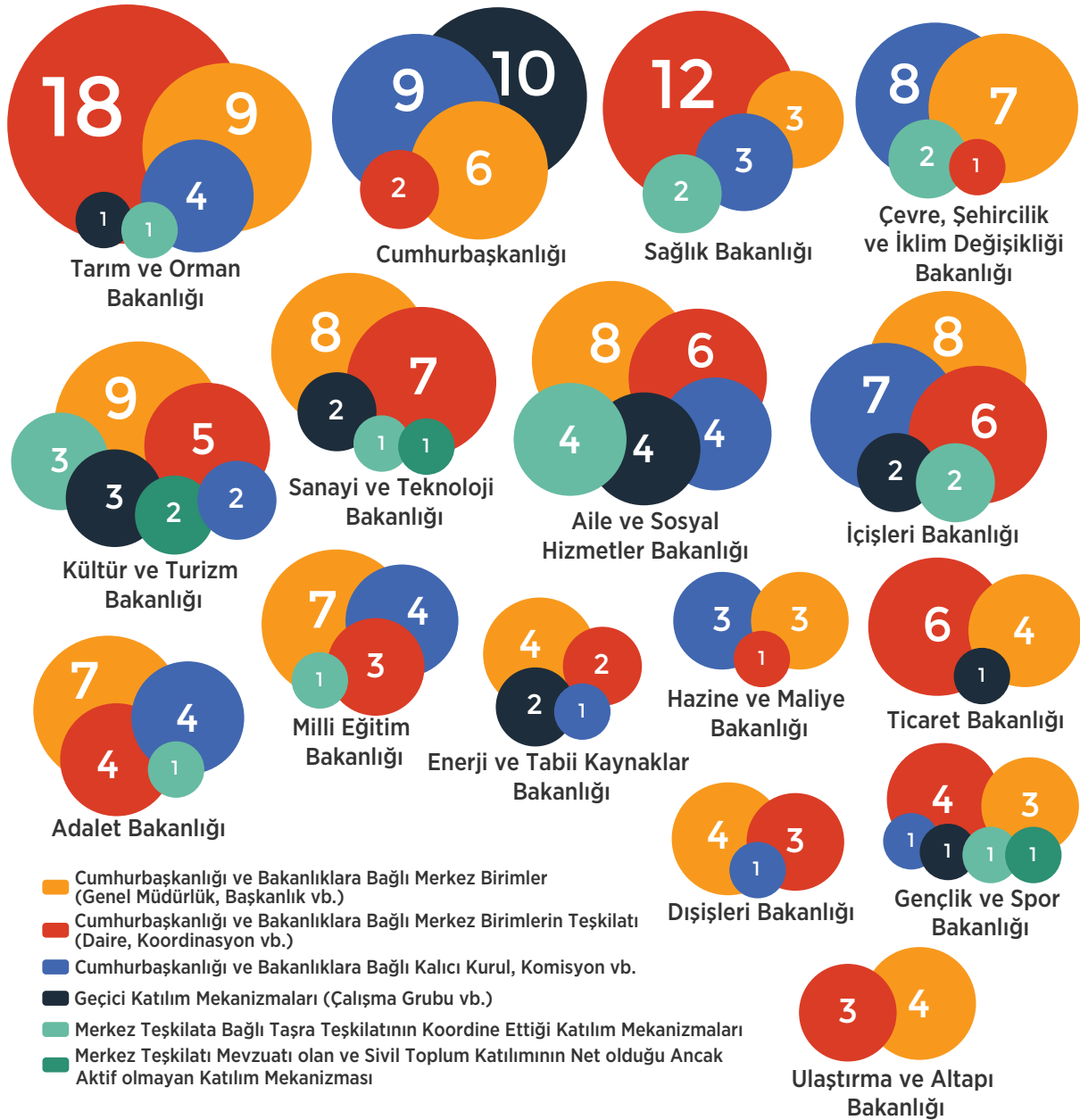
"Ulusal Fındık Konseyi", "Ulusal Pamuk Konseyi", "Ulusal Kırmızı Et Konseyi" ilgili sektörlerde ticari faaliyet gösterenlerin katılımına açık olan mekanizmalardır. Bu örgütlerin kurucularının önemli bir bölümü özel şirketlerden oluştuğu gibi, üyelik sadece ilgili meslek alanında faaliyet göstermek ile sınırlıdır. Bu nedenle bu mekanizmalara STÖ katılımı açık ve net bir şekilde tanımlanmış olmakla beraber, mekanizmaları oluşturan yapıların STÖ statüsü tartışmalı niteliktedir. STÖ katılımından genel olarak bahsedildiği yerlerde de sektör derneklerine/ kurumlara özel bir atıf vardır.

STÖ'lerin merkezi karar verme mekanizmalarına katılımı, sınırlı da olsa Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıklara bağlı kurumların strateji ve eylem planlarının hazırlanma süreçlerinde görülmektedir. Söz konusu planların hazırlanma süreçlerine STÖ katılımına ilişkin süreçleri bir sonraki bölümde ele alacağız.

Sonuç olarak Türkiye'de STÖ'lerin merkezi karar verme mekanizmalarına katılımını düzenleyen mevzuatı ve ilgili katılım mekanizmalarının genel dağılımını yandaki tablo ve şekilde olduğu gibi özetlemek mümkündür:

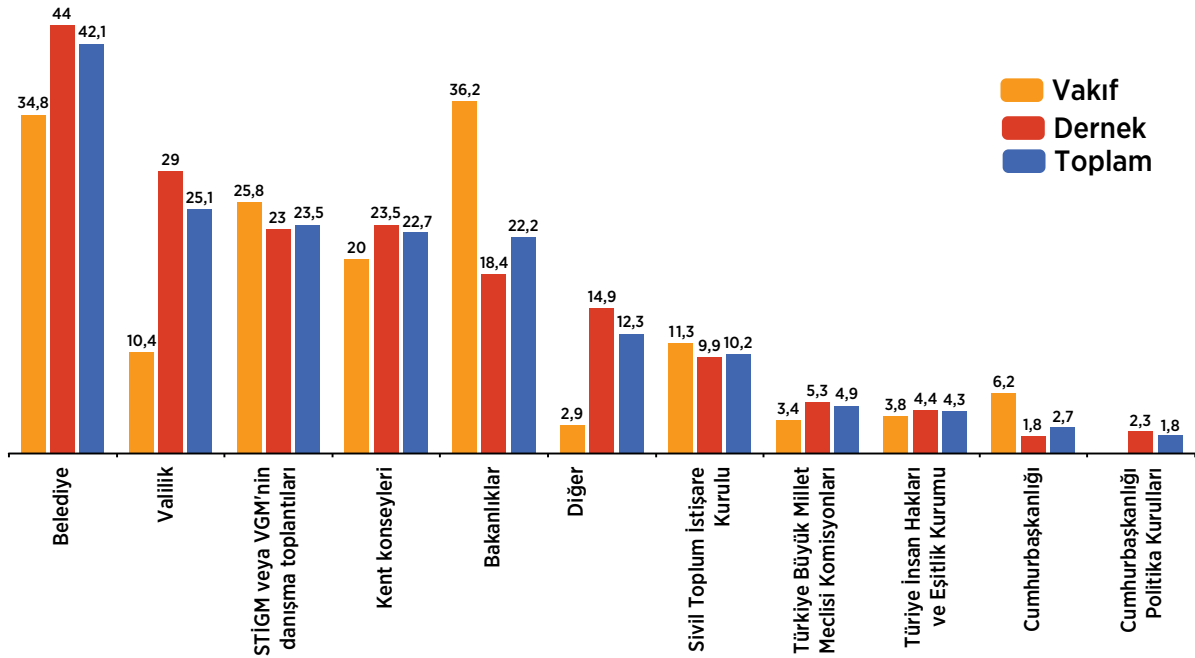
Şekil 11 Katılım mekanizmaları (Mevzuata Göre Kurulmuş ve Sivil Toplum Katılımının Açık ve Net Tanımlandığı Katılım Mekanizmaları)

Şekil 12 Katılım mekanizmaları (Mevzuata Göre Kurulmuş/Kurulması Mümkün Ama Sivil Toplum Katılımının İdaresinin İnişiyatifinde Olduğu Katılım Mekanizmaları)

Merkezi idarenin karar verme mekanizmalarındaki karmaşa, STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımını da etkilemektedir. Nitekim Saha Araştırması 2022'nin nicel verilerine göre, karar verme süreçlerine katılım konusunda olumlu görüş belirten STÖ'lerin aslında bu görüşlerini büyük bir oranda merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılmadan ziyade, yerel yönetimler

(belediyeler) ve yerel yönetimlerle ilgili olarak kent konseyleri ve ardından yerel idare (valilikler) için ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Saha Araştırması 2022'de sadece kamu kurumlarının faaliyetlerine katılan STÖ'lere hangi kurumların toplantılarına katıldıkları sorulduğunda verilen cevapların dağılımı şöyle:

Şekil 13 Araştırmaya katılan STÖ'lerin karar verme süreçlerine katıldığı kurumlar (Sadece faaliyetlere katılanlara sorulmuştur)

Yukarıdaki veriler göz önüne alındığında,

- **2020 veya 2021 yıllarında kamu kurumlarınca oluşturulan danışma, istişare veya çalışma gruplarından herhangi birinin faaliyetlerine katılan STÖ oranı %13'tür.**
- **STÖ'lerin en sık toplantısına katıldığı kamu kurumu %42'lik bir oranla belediyelerdir.** Buna %20'lik oranla yine belediye ile alakalı olan kent konseylerini de dahil edecek olursak belediyelerle ilgili oran %62'ye ulaşmaktadır.

Bunu yakın oranlarla valilikler, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü veya Vakıflar Genel Müdürlüğü ve bakanlıklar izlemektedir. Kamu kurumlarının organize ettiği çeşitli toplantılara genel katılım oranları açısından derneklerle vakıflar arasındaki fark fazla değildir. Bununla birlikte valilikler ve bakanlıklar söz konusu olduğunda dernekler ve vakıflar arasında belirgin bir fark gözlenmektedir.

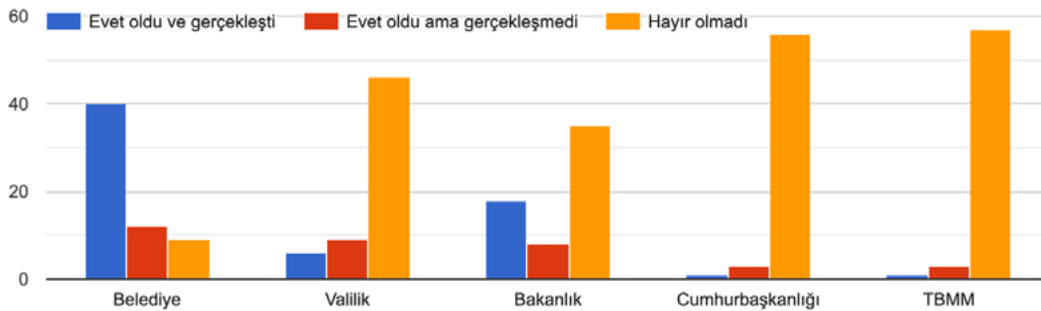
Derneklerin %29'u, vakıfların ise %10,4'ü valilik toplantılarına katılmaktadır. Bakanlıklar söz konusu olduğunda ise bu durum tersine dönmektedir. Derneklerin %18,4'ü bakanlık toplantılarına katılırken, bu oran vakıflarda %36,2'dir.

Kamu kurumlarıyla ilişkilerde yerel düzeyde toplantı ve iş birliği daha yaygın

Bir Türkiye örnekleme iddiası olmaksızın, 30 Eylül – 1 Ekim 2022 tarihlerinde STGM'nin organize ettiği Sivil Sesler Festivali'ne katılan STÖ'lerle yapılan görüşmelerin sonuçlarıyla "Örgütlenme Özgürlüğü Saha Araştırmasının" sonuçlarından elde edilen veriler de paralel niteliktedir. Görüş vermeyi kabul eden ve 11 farklı şehirde faaliyet gösteren 61 STÖ ile yapılan görüşmelerde "Bir STÖ olarak son bir yıl içinde kamu kurumları tarafından herhangi bir

toplantıya davet edildiniz mi?" sorusuna STÖ'lerin %70'i evet, %30'u hayır cevabını vermiştir. Evet cevabı verenlerin ise yaklaşık %67'si bu davetlerin yerel düzeyde olduğunu, %14'ü merkezi düzeyde olduğunu, %19'u ise her ikisinden de davet aldıklarını ifade etmişlerdir. STÖ'lerin kamu kurumlarıyla toplantı yapma ve iş birliği talepleri hakkındaki görüşleri ise şöyle:

STÖ'nüzün aşağıdaki kamu kurumlarıyla toplantı yapma veya işbirliği talebi oldu mu??

Şekil 14 Sivil Sesler Festivali'ne katılan STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımı

Veriler Türkiye’de merkezi düzeyde kamu kurum ve kuruluşlarının karar verme süreçlerine STÖ katılımının düşük olduğunu gösterirken, mevcut katılımın ise merkezi idareden ziyade yerel yönetimde, özellikle de belediyeler düzeyinde gerçekleştiğini gösteriyor. Valilik veya il müdürlükleri gibi merkezi idarenin taşra teşkilatıyla az sayıda ilişki söz konusudur.

Ancak Saha Araştırması 2022’nin nitel verilerine göre bu da istenilen düzeyde değildir. Olumlu görüşler olduğu gibi STÖ’lerin süreçlere dair ciddi eleştirileri de söz konusudur. Eleştirilerin önemli bir bölümü “katılım” ifadesinin yereldeki kurumlar tarafından sık bir şekilde kullanılmasına rağmen, bunun çoğunlukla “göstermelik” olduğu hakkındadır.

Nitel araştırmada STÖ’lerin belediyelerin karar verme süreçlerine katılımı hakkındaki görüşleri

Dernek Katılımcısı: Aslında var. (...) Hanım kent konseyinin danışma kurulu üyesi. Elbette burada mevzuat, politikalar yer alıyor. Yönlendiriyorlar. Hani ne kadar hayata geçer daha izliyoruz, bakıyoruz. Ama o tür fikirlerimiz alınıyor.

Vakıf – Gıda/Tarım

Dernek Katılımcısı: Şu an dediğim gibi tüm Büyükşehir Belediyeleri’nin neredeyse gençlik politikalarını ya yazan taraftayız ya da geri bildirim taraftayız. **Dernek – Gençlik**

Vakıf katılımcısı: Yok, çok mümkün olmuyor (merkezi idare). Yani son dönemde belediyeler düzeyinde görmeye başladık. İBB, Ankara Kent Konseyi çok enteresan çok aktif çalışıyor. Onlardan çok teklif geliyor. İstanbul Planlama Ajansı yine İBB’ye bağlı. En son İstanbul’da gençlik politikası diye bir metin oluşturmaya çalışıyorlardı. Oraya temsilciler davet ettiler. **Vakıf – Gençlik**

Dernek katılımcısı: Evet biz dava izleme sonuçlarını meclise gönderiyoruz, bakanlığa da. Ama hiç cevap almadık yani. (...) Yerel yönetimler için şimdi bazı değişiklikler oldu hani hükümete ait olmayan çok sayıda işte 16 büyükşehirde muhalefete geçti belediyeler. Biz temelde siyasi partilerle görüşmeler veya ortak çalışmalar konusunda çok aşırı temkinliyiz ve genel vizyonumuz olarak da bunu yapmıyoruz.

Dernek – Hak Savunuculuğu

Vakıf Katılımcısı 1: Yok sıfır (merkezi idare)

Vakıf Katılımcısı 2: Yerel de çok kötü mesela ulusal zaten yok denecek kadar az. **Vakıf – Kadın**

Vakıf Katılımcısı 1: Çok komiktir çağırıyoruz ama neye yarıyor onu bilmiyoruz yani şöyle çağırıyoruz. Yerelde işte birtakım komisyonlar filan toplanıyor. O komisyonlara çağırıyorlar bizi. Bu sene ben çok yakından izledim bunu. Mesela kadına yönelik şiddeti önleme il koordinasyon kuruluna hepsine çağırıldık 21 ildekine de. Sebebi, eskiden biz girmeye çalışırdık girerdik de yani 5-10 ilde girmiştik de ama İstanbul Sözleşmesi’ne tepki çok gösterilince, bizim bölgede de çok tepki gösterildi. Birdenbire valiler bizi çağırıyorlarmış. Gittiler neyse kızlar. Hepsi eylem planı kadına yönelik şiddeti önleme eylem planı yapılmasına katkı da sağladılar. Ondan sonra biz de elimizden gelen bütün bilgileri neler yapılması gerektiğini anlattık filan bayağı böyle ciddiye alındık zannettik bir şey olacak, ondan sonra iki ay sonra peki bu söyledikleriniz konusunda ne yaptınız diye bizden rapor istediler. Gerçekten çok komik. Bence onu uluslararası yerlere raporlayacaklar.” **Vakıf – Kadın**

Dernek Katılımcısı: Yani tek örnektir. Onu da geçen hafta yaptık. 2020-2021 dediğiniz için söylemedim ama tek örnektir bizde. İzmir Büyükşehir Belediyesinin KentSEL Adalet ve Eşitlik

Birimiyle, bizimle çok benzer hedefleri olan bir birimleri var. Onlarla birlikte İzmir’de bir Roman çalıştayı yaptık. **Dernek – Hak Temelli**

Dernek katılımcısı: Kamuyla hiçbir iş birliğine vs. hatta gördüysek de başvurmadık projelerine. Bizim vizyonumuzla misyonumuzla da zaten uyuşmadığı için. Zaten aynı çizgide de durmadığımız için. Hani bir İzmir Büyükşehir Belediyesi var hani kamu dersek sadece onunla bir iş birliğine girmek istiyoruz ama orada da ortak fikirdeyiz diye tanışıklığımız var artık. **Dernek – Çevre**

Vakıf Katılımcısı : Bizim açımızdan çok şey değişmedi ama genel olarak CHP belediyelerinin şöyle bir farkı var gerçekten. Katılım kelimesini daha bir sık kullanıyorlar. Mesela işte İstanbul Büyükşehir Belediyesi katılımcı bütçeyi başlattı. Onun mesela danışma kurulundayız falan. Yani biraz daha katılımcıymış gibi yapmayı daha çok seviyorlar. Ama taşrada küçük yerlerde yine öyle marjinal derneklerin falan birdenbire çok kollarını açtıklarını da o kadar da şahit olmadım açıkçası. **Vakıf – Düşünce Kuruluşu**

Dernek katılımcısı: Şimdi daha çok belediyelerle mesela yapılıyor o daha böyle şey oluşturulmaya çalışılıyor. Öyle bir kültür pek yok yani Türkiye’de. Hakikaten o demokrasi tabii bütün böyle tam yerleşmemiş. Ama hani son yıllarda özellikle bütün bu işte belediyelerin şey yapılmasıyla Büyükşehir Belediyeleri’nde vs. de biraz daha böyle o katılımcı şeyi görüyoruz. Fikir alma, örgütlere sorma, sadece (...) değil de her örgüte aslında başvurabileceği. Onu görebiliyoruz ama devlet nezdinde düşündüğümüzde tabii ki şimdiye kadar söylediğimiz gibi o pek açık bir alan yok. **Vakıf – Kadın**

Dernek Katılımcısı: En son katıldığımız belediyeyle ilgiliydi. Belediyelerin mesela o stratejik plan toplantılarının hemen tümüne çağırıyoruz. Gidip katılıp görüşlerimizi söylüyoruz. Bu 11. Kalkınma Planının hazırlık toplantıları vardı mesela, en üst düzeyde katıldığımız o oldu diyebilirim. 3-4 gün süren bir toplantı silsilesinde yerel yönetimler ve STK’larla ilgili kısımlara katılım görüşlerimizi kayda geçirdik. Uygulandı mı? Yok. Ama kayıtlarda vardır. Rapor hazırlandı ama uygulanmadı öyle şeyleri de var.

Görüşmeci: Peki katılım süreçlerine ilişkin herhangi bir kamu kuruluşuyla uzun vadeli bir iş birliği amacıyla diyalog süreci başlattınız mı?

Dernek Katılımcısı: Yok. Olmadı.

Görüşmeci: Ama Çankaya Belediyesi ile uzun vadede bir şeyiniz var diyebiliriz aslında.

Dernek Katılımcısı: Belediye olarak düşünürsek evet. Çünkü Çankaya sınırimızda olduğu için yani 26 yılda biz belediye değışse bile biz belediyeyle aynı şekilde devam ediyoruz.” **Dernek – Yerel**

Dernek katılımcısı: Ayrıca sivil toplum yani kent konseyi var mesela burada. Kent konseyi de hem STK’lara hem bireysel katılımına açık bir şey. Aslında kâğıt üzerinde diğer ilçe belediyelerinin de kent konseyleri var ama Büyükşehir Belediyesi kadar değil. Mesela Büyükşehir belediyesi gerçekten iş birliğine açık. Aklınıza gelen yapmak istediğiniz bir çalışma filan varsa İzmir Büyükşehir Belediyesi yapıyor. Ama tabii orada böyle görece hantal işleyen bir süreç var. **Dernek – Yerel**

Yerelde bakanlıklara bağlı taşra teşkilatı ile bağlantı kurabilen az sayıdaki STÖ ise bu tür çalışmaların duyurulmadan yürüdüğü, herhangi bir iletişim

çalışmasının yapılmadığını, çünkü Bakanlığın merkez teşkilatının bundan haberi olursa süreci engelleyebileceğini belirtmektedir.

Nitel araştırmada merkeze bağlı taşra teşkilatının karar verme süreçlerine katılım

Dernek Katılımcısı: O da gerçekten hem çok zorladığımız yani kişisel ilişkilerimizi de zorladığımız için mesela onun da asla iletişimini yapmıyoruz. Yani hani Ankara'dan çok dikkat çekmesin. Sonra Ankara'dan engellerle diye. Yani neredeyse gizli gizli sürüyor. Yani karar alma süreçlerine de katılabildiğimiz yerlerde de olabildiğince mesela medyaya, sosyal medyaya yansıtmadan yapıyoruz bunu açıkçası veya hep böyle.

Dernek – Çevre

Merkezi karar verme süreçlerine STÖ katılımı hakkında son olarak değinmemiz gereken konu yasama organı olarak TBMM karar verme süreçlerine katılımıdır. Bu konuda STÖ'lerin doğrudan katılabilecekleri yegâne karar verme mekanizması TBMM İhtisas Komisyonlarıdır. Bir karar verme mekanizması olmamakla birlikte, STÖ'lerin doğrudan katılarak görüş iletebilecekleri iki mekanizma daha bulunmaktadır. Bunlar TBMM İhtisas Komisyonları tarafından kurulan araştırma komisyonları

ve TBMM'de grubu bulunan politik partilerin grup toplantılarıdır. Bunun haricinde STÖ'ler TBMM'ye milletvekili olarak seçilmiş kişilerle bire bir görüşmeler yaparak dolaylı yoldan TBMM'ye görüş ve öneri sunabilme imkanına sahiptir. Ancak STÖ'lerin TBMM İhtisas Komisyonlarına katılımı açık ve net hükümlerle belirlenmemiştir. Bu konuda tek düzenleme¹³ TBMM İç Tüzüğü'nde komisyonlara yürütmenin temsili ve uzman çağırılmasıyla ilgili olan 30. maddedir:

“Komisyon toplantılarına Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, bakan yardımcılar ve üst kademe kamu yöneticileri de katılabilir. Komisyonlar fikirlerini almak üzere, uzmanlar çağırma yetkisine sahiptirler.”

Söz konusu maddedeki “uzman” ifadesi kimi zaman komisyon başkanınca STÖ'leri de içerecek şekilde yorumlanmakta ve STÖ'ler komisyonlara davet edilebilmektedir. Ancak, komisyonlara STÖ katılımının

tamamen komisyon başkanlarının inisiyatifine bırakıldığını da not etmek gerekiyor. Bu durum araştırma komisyonları için de geçerlidir.

¹³ Kanunla Kurulan Komisyonlardan sadece Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun Kanununda (Kanun No: 5840) Madde 4(2)'de “sivil toplum örgütü” kavramı vardır. Kanunla kurulan diğer komisyonların kanunlarında da TBMM İç Tüzüğü'nde olduğu gibi “uzman” ifadesi kullanılmıştır.

Saha Araştırması 2022 nitel araştırma verilerine göre yasama süreçlerine STÖ'lerin katılımı da problemli görünmektedir:

Nitel araştırmada TBMM karar verme süreçlerine katılım

Dernek Katılımcısı: Yani komisyonlara geliyorsa bazı şeyler, o komisyonlardaki milletvekilleri tarafından evet bazen erişebiliyoruz onlara. Ama komisyona bile gelmeden yasalaşan bir sürü şey var artık. Dolayısıyla bir noktadan sonra o bile zor. Bir de çok gece yarısı olabiliyor bazı şeyler. O da zor. Ya da komisyonlarda milletvekilleri yeteri kadar katılamıyorlar. Yani orada bulunmayan muhalefet özellikle yoksa orada vekiller orada hazır bulunmuyorsa o da bir sorun gibi. Yani yasalara dair, yaşamaya dair konuşacaksak eğer böyle.

Dernek- Kadın

Dernek Katılımcısı: Meclise çağırıyorlar, Yaşlılık Şurası'na davet edildik vs. ama bunlar çok formel şeyler. Pek çok konuda karşıya bir şey gönderiyorsunuz, mesaj gönderiyorsunuz size bir cevap vermiyor ya da mesaj ve cevap anlamında söylemiyorum yani bir şey söylüyorsunuz onun tartışıldığını ya da bir sürecin işlediğini görmüyorsunuz. **Dernek – Yaşlı Hakları**

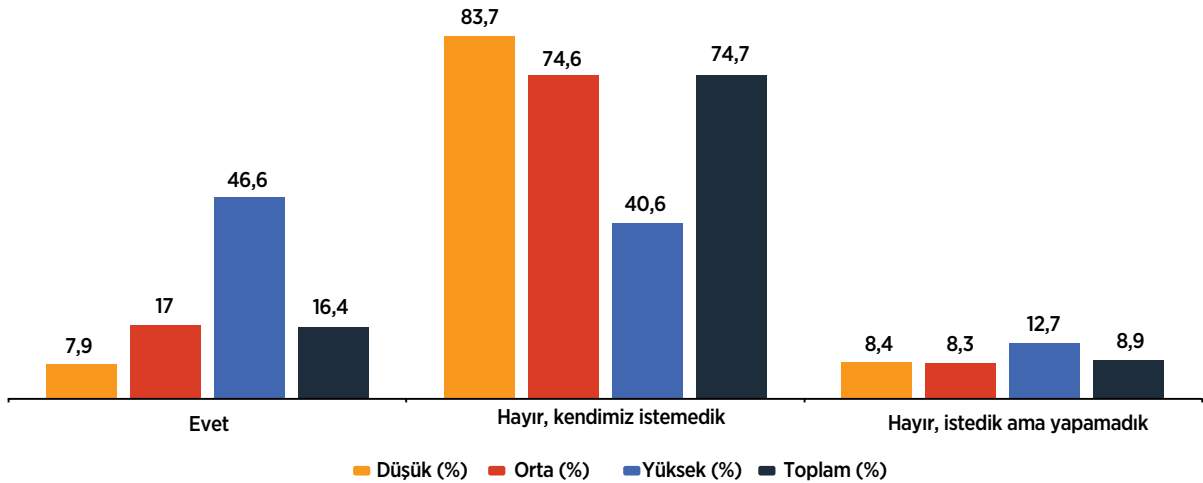
TBMM'de grubu bulunan politik partilerin grup toplantılarına STÖ katılımı ise tamamen TBMM'de grubu bulunan partilerin inisiyatifindedir.

STÖ'lerin milletvekilleriyle ilişkiye geçmesi ise milletvekillerinin inisiyatifine ve konuya bakış açısına bağlıdır.

Saha Araştırması 2022'den hareketle ifade edilmesi gereken bir diğer önemli konu STÖ'lerin merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılımı ile STÖ'lerin kapasitesi arasında bir bağlantı olmasıdır. Nitekim "kapasite" faktörünün analizine yakından bakıldığında;

- Yüksek kapasiteli STÖ'lerin resmî kurumlarla diğer kuruluşlara göre çok daha fazla iş birliği yaptığı görülmektedir.

- Yüksek kapasiteli STÖ'lerin yarısından biraz azı 2020 veya 2021 yıllarında böyle bir iş birliği yaptığını belirtirken bu oran gittikçe azalarak orta kapasiteli STÖ'lerde %17'ye, düşük kapasiteli STÖ'lerde %8'e gerilemektedir.
- Yapılan ortalama iş birliği sayısında da benzer bir tablo vardır (düşük 2,6, orta 3,1 ve yüksek 5,3).

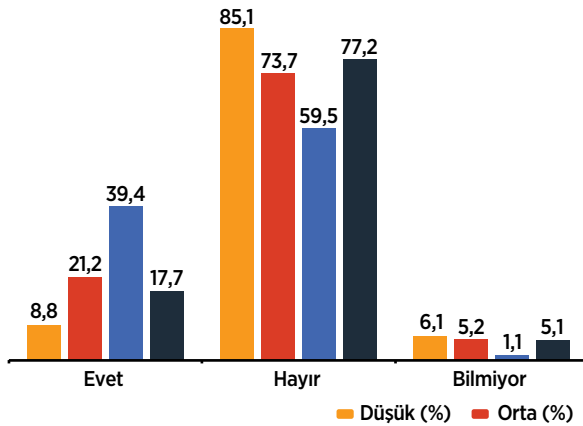
Şekil 15 Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya katılan ve 2020 veya 2021 yıllarında herhangi bir resmi kurumla (bakanlık, belediye vb.) iş birliği yapan STÖ'ler ve kapasite düzeyleri

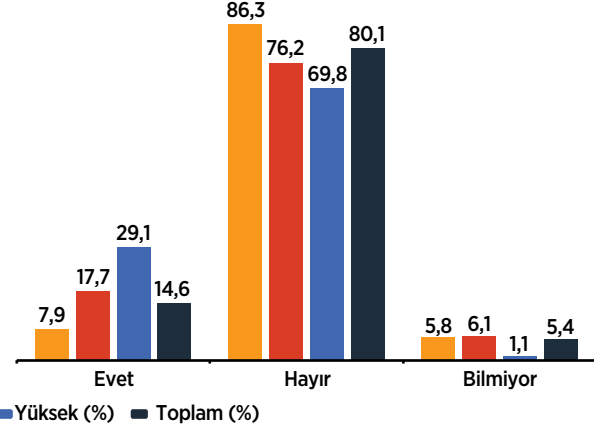
Benzer şekilde mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinin içinde yüksek kapasiteli STÖ'ler daha çok yer almaktadır. Örneğin bu konulardaki toplantılara yüksek kapasiteli STÖ'lerin %39'u katıldığını belirtirken, bu oran orta kapasiteli STÖ'lerin %21'i, düşük kapasiteli STÖ'lerin ise sadece %9'dur. Yüksek kapasiteli STÖ'ler %49'luk bir oranla bu tür toplantılara katılmama nedeni olarak en çok "çağrılmadıkları" ifade etmiştir.

%51'lik oranla düşük ve %34'lük oranla orta kapasiteli STÖ'ler açısından en temel neden böyle toplantılar olduğundan haberdar olmamalarıdır. **Yüksek kapasiteli STÖ'ler görüşlerin yazılı iletilmesinde de daha aktiftir. Bu konuda yüksek kapasiteli STÖ'lerin oranı %29, orta kapasiteli STÖ oranı %18 ve düşük kapasiteli STÖ oranı %8'dir.**

2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde kuruluşunuza danışıldı mı? İlgili toplantılara katıldınız mı?

2020 veya 2021 yıllarında mevzuat ve politika geliştirme süreçlerinde kuruluşunuza danışıldı mı? Görüşlerinizi yazılı ilettiniz mi?

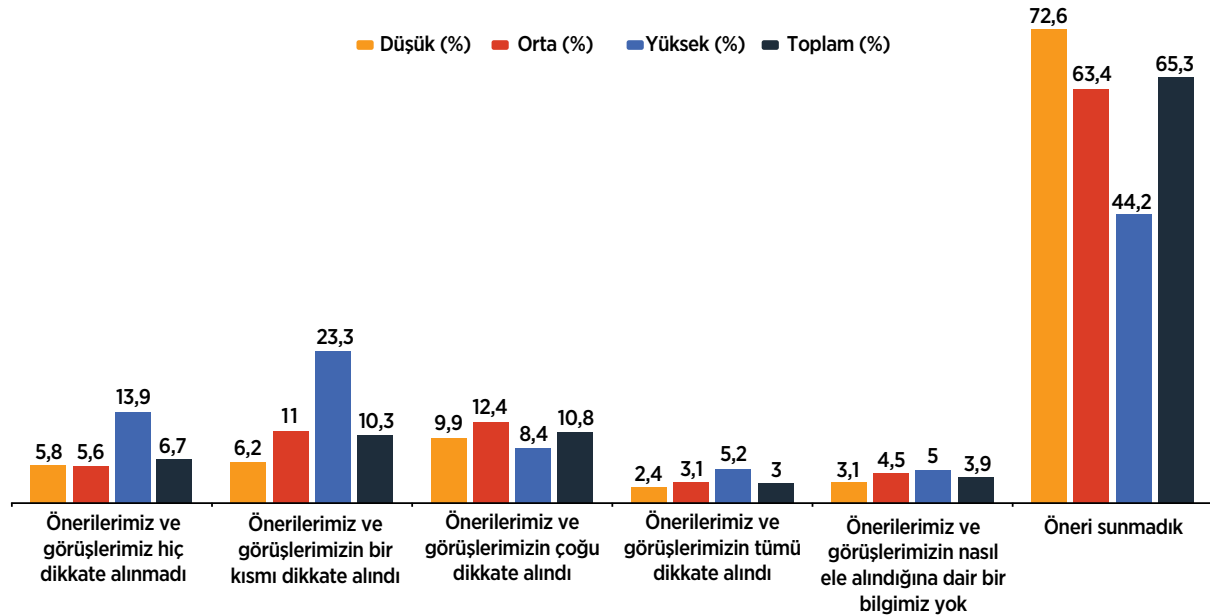
Şekil 16 Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya ve mevzuat geliştire süreçlerine katılan STÖ'ler ve kapasite düzeyleri

Konuyla ilgili bir başka dikkat çekici nokta yüksek kapasiteli STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerine çok daha fazla katılmalarına rağmen bu süreçlerde sundukları tavsiye ve katkıların dikkate alınması konusunda en olumsuz düşünen grup olmasıdır.

Görüşlerinin hiç dikkate alınmadığını ifade eden yüksek kapasiteli STÖ'lerin oranı %14 iken, bu oran orta ve düşük kapasiteli STÖ'lerde yaklaşık %6'dır.

Yüksek kapasiteli STÖ'ler arasında görüşlerinin sadece bir kısmının dikkate alındığını belirtenlerin oranı %23'tür. Bu oran diğer gruplarda daha düşüktür. Orta kapasiteli STÖ'lerde %11, düşük kapasiteli STÖ'lerde %6'dır.

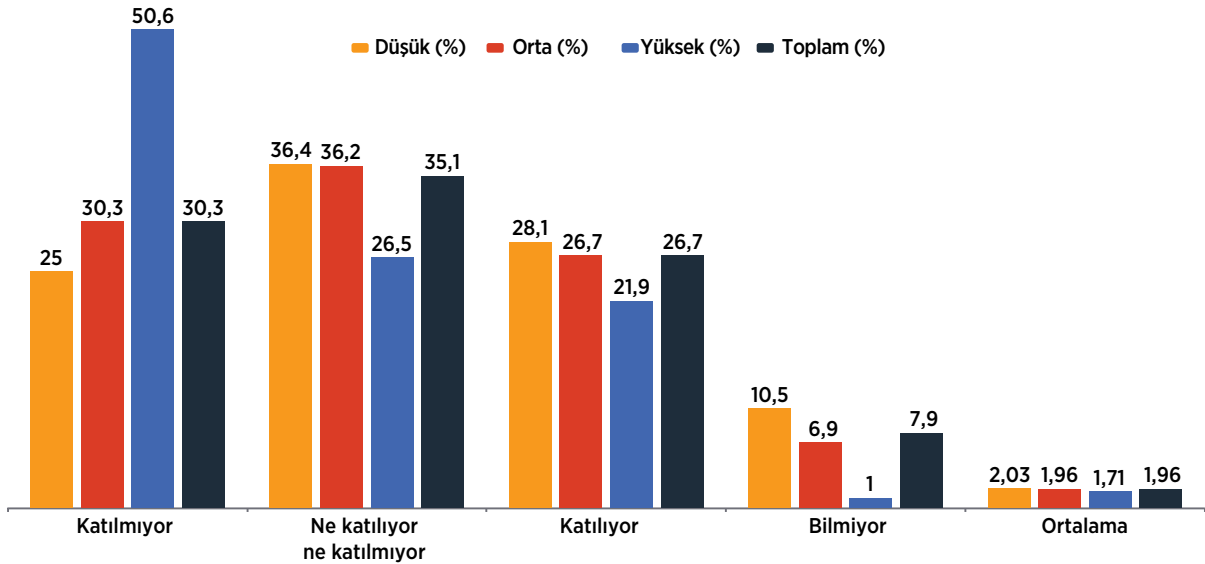

Şekil 17 Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya katılan STÖ'lerin mevzuat ve politika geliştirme süreçlerindeki tavsiye ve katkılarının resmi makamlar tarafından dikkate alınması ve kapasite düzeyleri

Algı düzeyinde ise kamuyla daha çok içli dışlı olan, etkileşimi yüksek olan yüksek kapasiteli STÖ'lerin diğer kuruluşlara göre kamu kurumlarının kararlarının STÖ'lerin tavsiye ve katkılarına dayandığı görüşüne daha az katılması dikkat çekici bir noktadır.

Yüksek kapasiteli STÖ'lerde bu oran yaklaşık %51 seviyesindedir. Orta kapasiteli STÖ'ler bu oran %30 ve düşük kapasiteli STÖ'lerde ise %25'tir.

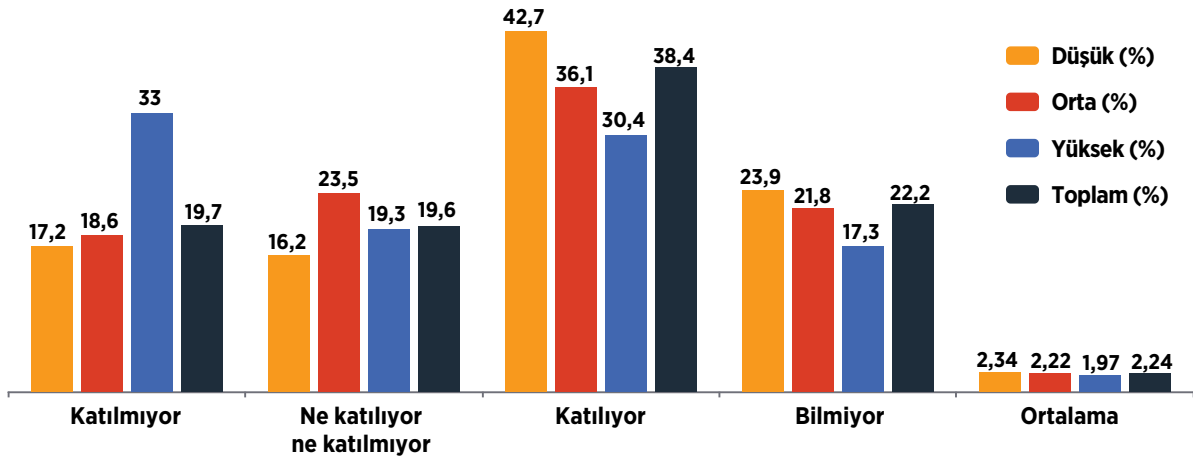
Şekil 18 Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya katılan STÖ'lerin kendi deneyimlerinden hareketle "Kamu kurumlarının kararları STK'ların tavsiye ve katkılarına dayanır" ifadesine katılma oranları

Kapasite yükseldikçe hayata geçirilen istişare süreçleri konusunda da olumsuz görüşün yaygınlaştığı görülmektedir. Yüksek kapasiteli STÖ'lerin % 21'i istişare toplantıların duyurusunun en az bir hafta önceden yapılmadığı görüşündedir. Bu oran düşük kapasiteli STÖ'lerde %11 ve orta kapasiteli STÖ'lerde %16'dır. Yüksek kapasiteli STÖ'lerin %23'ü istişareler öncesi bilgi ve belgelere erişime imkan tanınmadığını belirtmiştir. Bu oran düşük kapasiteli STÖ'lerde % 13, orta kapasiteli STÖ'lerde %15'dir.

Yüksek kapasiteli STÖ'lerin üçte biri görevli kamu personelinin yeterli kapasiteye sahip olmadığını belirtmiştir. Düşük kapasiteli STÖ'lerde bu oran %17, orta kapasiteli STÖ'lerde ise %17'dir. Ayrıca, yüksek kapasiteli STÖ'lerin dörtte biri grup temsilcilerinin objektif şekilde belirlenmediğini ve %40'ı da STÖ'lerin sunduğu önerilerin neden dikkate alınmadığının açıklanmadığı görüşündedir. Temsilcilerinin objektif şekilde belirlenmediğini düşünen düşük ve orta kapasiteli STÖ'ler söz konusu olduğunda bu oran yaklaşık %16'dır. STÖ'lerin sunduğu önerilerin neden dikkate alınmadığının açıklanmadığı görüşünde olan düşük kapasiteli STÖ oranı yaklaşık %21, orta kapasiteli STÖ oranı ise yaklaşık %26'dır.

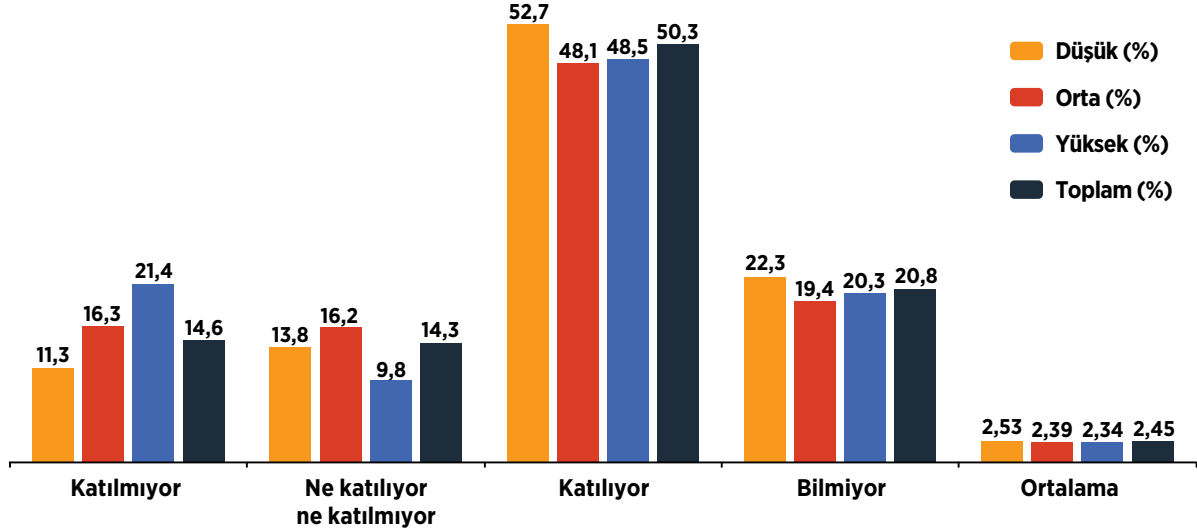
Görevli kamu personeli, STÖ'leri mevzuat geliştirme süreçlerine dahil etme konusunda yeterli kapasiteye sahiptir.

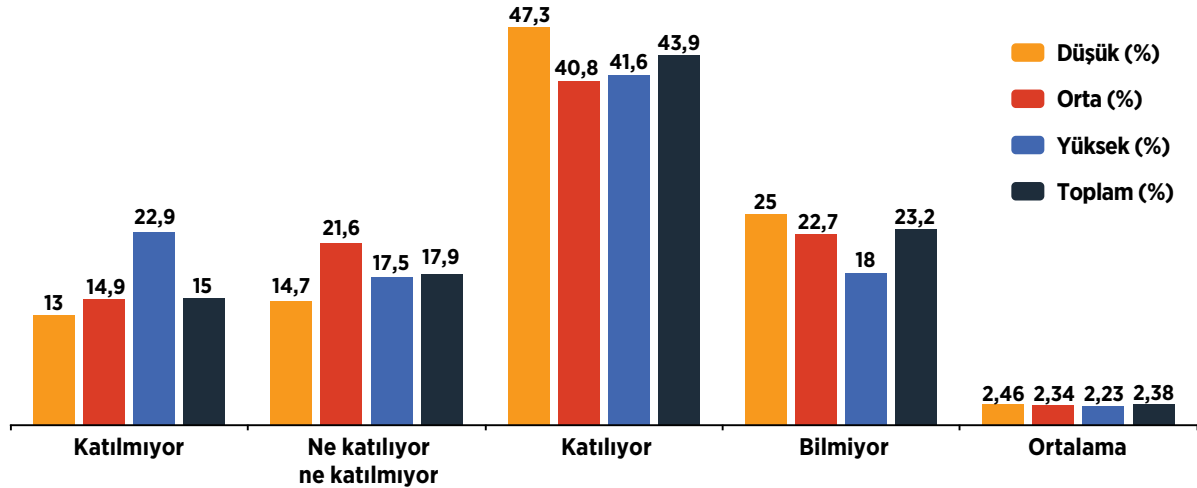
Şekil 19a Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya katılan STÖ'lerin istişare süreçleri hakkındaki görüşleri-duyuru, bilgi, belge, kamu personeli hakkındaki görüşleri

İstişare toplantılarının duyurusu en az bir hafta önceden yapılır.

İstişareler öncesinde konuyla ilgili bilgi ve belgelere erişmemize imkân tanır.

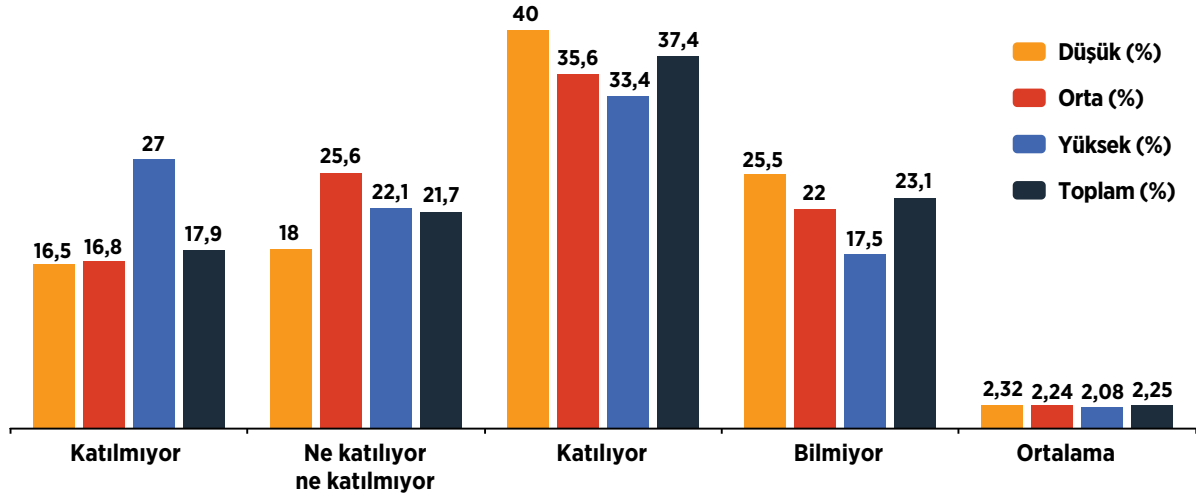

Şekil 19b Faktör Analizi/Kapasite

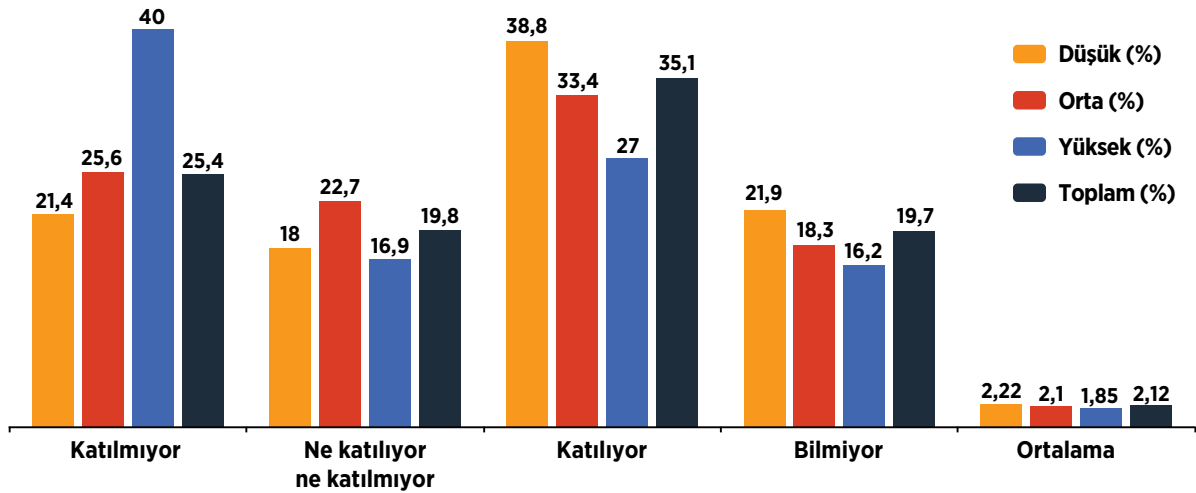
Araştırmaya katılan STÖ'lerin istişare süreçleri hakkındaki görüşleri-duyuru, bilgi, belge, kamu personeli hakkındaki görüşleri

Danışma, istişare ve çalışma grubu temsilcileri objektif ve şeffaf şekilde belirlenir.

STÖ'lerin bazı önerilerinin neden dikkate alınmadığı açıklanır.

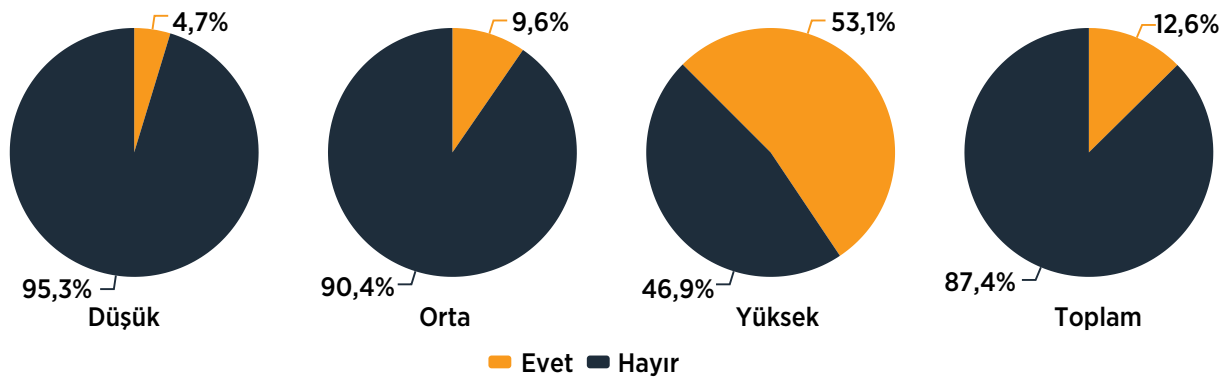

Şekil 20 Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya katılan STÖ'lerin istişare süreçlerinin objektifliği, şeffaflığı ve geri dönüşler hakkındaki görüşleri

Yüksek kapasiteli STÖ'ler toplantılara katılarak veya yazılı olarak görüş bildirmeye ek olarak resmi makamlarca oluşturulan danışma, istişare ve çalışma gruplarında da daha fazla yer almıştır.

Yüksek kapasiteli STÖ'lerden neredeyse her ikisinden biri 2020 veya 2021 yıllarında bu toplantılara katıldığını söylerken bu oran orta kapasiteliler için %10, düşük kapasiteliler içinse %5'tir.

Şekil 21 Faktör Analizi/Kapasite

Araştırmaya katılan STÖ'lerin 2020 veya 2021 yıllarında resmi makamlarca oluşturulan danışma, istişare veya çalışma gruplarından herhangi birinin faaliyetlerine katılımı

2. TBMM ve Merkezi İdarenin Karar Verme Süreçlerine Sivil Toplumun Katılımı

Yasamanın ve merkezi idarenin karar verme sürecinde sivil toplumun katılımına dair uygulamaları ele alırken, bu kapsamda öncelikle TBMM'nin yasama süreçlerine sivil toplumun katılımı incelendi. Yasama süreçlerine sivil toplumun katılımının izlemesi yapılan dönem 2021 – 2022 yılları arasındaki yasama sürecidir. TBMM'nin kabul ettiği kanunların genel dökümü aşağıda detaylarıyla sunulmuştur. Ancak yasama süreçlerine sivil toplumun katılımı sadece sivil toplumu doğrudan ilgilendiren yasaların hazırlık süreçleriyle sınırlı tutuldu. Yasama süreçlerine bakılırken tek bir bilgi edinme başvurusu yapıldı. Yasama süreçlerinin izlemesinde temel olarak İhtisas Komisyonlarının 2021 – 2022 yıllarında TBMM'de kabul edilen kanunlar hakkındaki komisyon tutanakları baz alındı.

Tutanaklar öncelikle içerik analizine tabii tutularak, kaç tanesinde STÖ katılımına yer verildiği incelendi. Yasa yapım süreçlerine sivil toplumun katılımı ile ilgili izlemesi yapılan tutanaklar Esas Komisyon Tutanakları'dır. Yasama süreçlerine sivil toplum katılımı hakkında ayrıca İhtisas Komisyonlarının 2021 – 2022 yılları arasında çalışmalarına başladığı ama 2023 yılında yayınladığı tematik raporlar incelendi. Hazırlanan raporlar son derece sınırlı olduğu için İhtisas Komisyonlarının hazırladığı tüm tematik raporlar izleme kapsamına alındı. Yasama süreçlerine katılım konusunda ayrıca izlemesi yapılan bir diğer konu TBMM'nin denetim fonksiyonu bağlamında oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonlarıdır. İzleme döneminde herhangi bir Soruşturma Komisyonu oluşturulmadığı için izleme kapsamına alınmadı.

Yapılan izleme kapsamında ayrıca merkezi idarenin mevzuat hazırlama ve stratejik planlama süreçlerine sivil toplumun katılımı ele alındı. Buna ek olarak merkezi idareye bağlı taşra teşkilatı tarafından koordine edilen kurul ve komisyonlara sivil toplumun katılımı katılmadığı da izlendi. İdarenin mevzuat hazırlama süreçlerine dair veriler aşağıda detaylarıyla sunulmuştur. Bununla birlikte yasama süreçlerinin izlenmesinde olduğu gibi sivil toplumun idarenin hazırlamış olduğu mevzuatın tümüne katılımı izlemeye dahil edilmedi.

Bu kapsamda özellikle idarenin kurum içi işleyişini düzenleyen mevzuat ve belediyeler hakkındaki mevzuat izlemenin dışında bırakıldı. İzleme doğrudan sivil toplumun katılımını ilgilendiren ve 2021 – 2022 yılları arasında idarenin hazırlamış olduğu mevzuata ve stratejik planlama süreçlerine odaklanmıştır. Merkeze bağlı taşra teşkilatının koordine ettiği kurum ve komisyonlar için ise doğrudan taşra teşkilatına sorular soruldu. Burada öncelikli olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı taşra teşkilatı ve ÇED süreçlerine halkın katılımı toplantıları bağlamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına odaklanıldı.

2.1 TBMM’de Karar Verme Süreçlerine Sivil Toplumun Katılımı

Yasama süreçlerine sivil toplumun katılımı yukarıda da ifade edildiği üzere üç ayrı bölümde değerlendirildi. İlk olarak kanun yapım süreçleri, ikinci olarak ihtisas

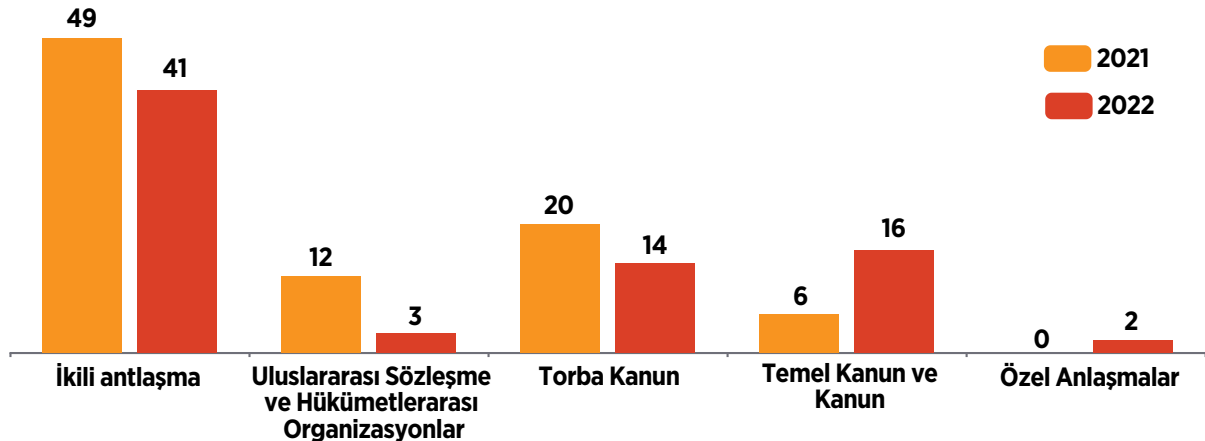
komisyonlarının raporları üçüncü olarak denetim faaliyetleri kapsamında araştırma komisyonlarının raporları ele alındı.

2.1.1. TBMM’de Kanun Yapım Süreçlerine STÖ Katılımı Nasıl?

2021 – 2022 yıllarında TBMM’de 87 tanesi 2021 yılında, 76 tanesi ise 2022 yılında olmak üzere toplam 163 kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

TBMM’de 2021 yılında kabul edilen kanunların önemli bir bölümü farklı devletlerle imzalanan ikili antlaşmalar hakkındadır. Bu şekilde kabul edilen kanun sayısı 49’dur. Benzer nitelikteki bir diğer kanun kategorisi uluslararası antlaşmaların kabulünü ve hükümetlerarası organizasyonlarla iş birliğini düzenleyen kanunlardır. Bu şekilde kabul edilen kanun sayısı 12’dir. TBMM’de 2021 yılı içinde kabul edilen ve birden fazla kanunu aynı anda değiştiren torba kanun sayısı 20’dir. Kabul edilen temel kanun/kanun sayısı ise 6’dır.

TBMM’de 2022 yılında kabul edilen kanunlar da 2021 yılına benzer bir tablo sergilemektedir. Kabul edilen kanunların 41 tanesi yabancı devletlerle yapılan ikili antlaşmalar, 3 tanesi hükümetlerarası organizasyonlarla iş birliği ve uluslararası sözleşmelerin onaylanması hakkındadır. Buna yakın bir diğer kategori ise A400M askeri uçağı hakkında iş birliği yapılmasını öngören 2 kanundur. Birden fazla kanunu aynı anda değiştiren torba kanun sayısı 14’tür. Kabul edilen temel kanun/kanun sayısı ise 16’dır.

Şekil 22 2021-22 yıllarında TBMM’de kabul edilen kanunların dağılımı

Temel Kanun / Torba Kanun Nedir?

Temel Kanun/Kanun: Kanun yapım sürecinin yasama organı evresinde “esas komisyon” için mutfağı konumundadır. Yasama organı bünyesinde son karar merci olan “Genel Kurul” çalışmaları komisyonda olgunlaştırılan ve “sıra sayısı” adını alan metin üzerinden yürütülür. Kanun tasarısı ve teklifinin komisyondaki görüşmeleri sırasında uzmanlığı olan üye ya da üye olmayan milletvekillerinin katkıları ve varsa ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşleri alınır.

Torba Kanun: “Kanun” ibaresinin başına eklenen “torba” kelimesi, bir yandan “taşıyıcılık işlevi” ne diğer yandan da içine konulacak kanun hükümlerinin her zaman kestirilemeyeceği için belirsizliğe işaret eden bir sıfattır. Bununla birlikte formel yasama dilinde hiç kullanılmayan bir nitelemedir. Kısaca, birbiri ile konu yönünden ilgisi olmayan ve çok fazla sayıda başka kanunda ek ve değişiklikler yapan kanunlara “torba kanun” adı verilebilir. Bir kanunun torba kanun olup olmadığına temel göstergelerinden birisi kanun başlığıdır. Torba kanunların başlığı içerik itibarıyla yürürlükteki birden fazla kanunu etkilediği için genellikle “çeşitli kanunlarda” diye başlamak zorundadır.¹⁴

TBMM’nin kabul ettiği kanunlardan yabancı ülkelerle iş birliği ve uluslararası sözleşmelerin onaylanmasını ve hükümetlerarası organizasyonlarla iş birliğini uygun bulan kanunlar izleme kapsamına alınmadı. Benzer şekilde A400M askeri uçağı hakkında iş birliği yapılmasını öngören 2 kanun ve silahlı kuvvetlerle ilgili kanunlar da izlemenin dışında tutuldu.

İzleme kapsamına özellikle de sivil toplum örgütlerinin katılımı açısından birinci derecede önemli olan torba kanunlar, temel kanun/kanun niteliğindeki kanunlar alındı. TBMM İhtisas Komisyonlarının tutanaklarında sivil toplumun sürece dahil edilip edilmediği ve edildiyse kaç tanesinde STÖ katılımının gerçekleştiğine bakıldı.

14 Doç. Dr. Şeref İBA - Ülkemizde “Torba Kanun” ve “Temel Kanun” Uygulamaları, 2011 / 1 Ankara Barosu Dergisi, s.197, 199, <https://dergi-park.org.tr/tr/download/article-file/397802>

Bu şekilde izlemesi yapılan kanunlar şöyle:

2021 – İzlemesi Yapılan Kanun Sayısı 8 / STÖ Katılımının Olduğu Süreç 1

Kanun Adı (Kabul edilmiş tarihine göre)	Kanun No	Kabul Tarihi	Resmî Gazete Tarihi / Sayısı	İlgili Esas Komisyon	STÖ Katılımı
Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu	7315	7/4 2021	12.4.2021 /31457	İçişleri Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7328	17/6 2021	25.6.2021 /31522	Adalet Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7331	8/7 2021	14.7.2021 /31541	Adalet Komisyonu	STÖ Katılımı Yok. Meslek Örgütü Katılımı Var.
Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7332	9/7 2021	14.7.2021 /31541	Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	STÖ Katılımı Var.
Turizmi Teşvik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7334	18/7 2021	28.7.2021 /31551	Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7333	18/7 2021	28.7.2021 /31551	Plan ve Bütçe Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7341	4/11 2021	6.11.2022	Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	STÖ Katılımı Yok. Meslek Örgütü Katılımı Var.
Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7346	21/12 2021	25.12.2021 /31700	Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	STÖ Katılımı Yok. Meslek Örgütü Katılımı Var.
2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu	7344	17/12 2021	31.12.2021 /7344	Plan ve Bütçe Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.

Tablo 2 2021 yılında izlemesi yapılan kanun sayısı ve STÖ katılımı

Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu

7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu uluslararası insan hakları sözleşmelerince koruma altına alınan “özel hayatın ve aile hayatının dokunulmazlığı hakkı” ve kişisel verilerin korunması ile doğrudan ilgilidir. Kanun, “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunu” yürürlükten kaldırmıştır. Dolayısıyla söz konusu kanun temel hak ve özgürlüklerle yakından bağlantılıdır. Bu durumda en azından profesyonel bir meslek örgütü olarak Türkiye Barolar Birliğinin ve ideal olarak hak örgütlerinin Kanun’un görüşülmesi aşamasında TBMM İçişleri Komisyonuna çağırılması beklenir. Ancak TBMM İçişleri Komisyonunun Kanun’un görüşülmesiyle ilgili tutanakları incelendiğinde herhangi bir profesyonel meslek örgütünün veya hak örgütünün toplantılara çağırılmadığı ve komisyona herhangi bir görüş sunmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 27. Dönem Gaziantep Milletvekili Mahmut Toğrul İçişleri Komisyonu’nda bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

*Hangi sivil toplumu ortak ettiniz? Çünkü güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması tüm yurttaşları ilgilendiren bir durum. Tüm yurttaşları ilgilendirir ve siz kimleri ortak ettiniz, nasıl hazırladınız? Tamamen kapalı kapılar ardında yapılıyor, dolayısıyla kaliteli yasama yapma ihtimali de maalesef artık Meclis’te mümkün değil çünkü katılımcılık yok çünkü “Çoğunluğum var, istediğimi yaparım, muhalefet zaten dediğim gibi kötü niyetli, muhalefeti dinlemeye gerek yok, onlar mutlaka kötü niyetli olacaklar.” diye düşünülüyor. Şimdi, işin doğrusu, Temmuz’un 20’sinde ilan edilen OHAL KHK’leri şimdi yasallaştırılarak gerçekten mevcut iktidarın kendi bekasını yürütmesi ve devam ettirme çabası devam ettirilmek isteniyor.*¹⁵

Benzer şekilde 27. Dönem Ankara Milletvekili Nihat Yeşil İçişleri Komisyonuna şu şekilde hitap etmiştir:

Ramazan Bey, mesela siz şimdi diyorsunuz ki: “Bunları, bunları yaptık.” -Ya burada şu anda, Komisyon üyesi arkadaşlarımızın çoğu, içimizde hukukçu arkadaşlarımız var; saygı duyuyorum, mesleklerinde çok yetkin- ama Anayasa Komisyonunda, Adalet Komisyonunda bunlar tartışılrsa, sivil toplum örgütlerinde, barolardan, akademisyenlerden, üniversitelerden bu bilgiler alınsa, doğru kararlar verilmiş olsa...¹⁶

Tutanaklardan İçişleri Komisyonunun aynı yasayı 25 Haziran 2021 tarihli toplantısında da görüşmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Tutanaklarda sivil toplum örgütlerinin veya profesyonel meslek örgütlerinin katılımına rastlanmamıştır.¹⁷

¹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi İçişleri Komisyonu Tutanak Dergisi, 4’üncü Toplantı, 24 Haziran 2020 Çarşamba, s. 32, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2552

¹⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi İçişleri Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 41

¹⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi İçişleri Komisyonu Tutanak Dergisi, 5’inci Toplantı 25 Haziran 2020 Perşembe, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2554

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7328 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun temel hak ve özgürlüklerle ilgili bir diğer önemli kanundur. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları ve denetimli serbestlik gibi konuları düzenlemiştir. Dolayısıyla kanun uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle güvence altına alınan “kişi özgürlüğü ve güvenliği” hakkıyla doğrudan bağlantılıdır. Ancak kanunun hazırlık süreçlerine konuyla ilgili STÖ'lerin katılımı söz konusu olmamıştır. Sadece Türkiye Barolar Birliğini temsilen bir kişinin toplantıya katıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye Barolar Birliği adına toplantıya katılan temsilcinin adı Komisyon Başkanı Yılmaz Tunç'un oturumu açarken yaptığı sunuş konuşmasında geçmiş, bunun dışında komisyon toplantısının hiçbir aşamasında söz alıp görüş bildirmediği anlaşılmıştır. Bununla birlikte hiçbir STÖ'nün adı tutanaklarda geçmemektedir. Nitekim 27. Dönem Aydın Milletvekili Süleyman Bülbül Adalet Komisyonuna hitaben şöyle demektedir:

Hiç insan hakları derneklerinden temsilci yok mu? Mahkûm ailelerinden, insan hakları savunucularından yok yani.¹⁸

Süleyman Bülbül'ün bu sorusuna karşılık olarak Adalet Komisyonu Başkanı Yılmaz Tunç şu şekilde cevap vermiştir:

Bir saniye, yazdığımız kurumları ben size söyleyeyim. Saat 15:00 olarak ilan etmiştik ama sonra saat değişikliği yapınca durum değişti. Kamu Denetçiliği Kurumunu davet ettik, öğleden sonraki toplantımıza iştirak ederler. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanlığını davet ettik, İçişleri Bakanlığını davet ettik, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığını davet ettik.¹⁹

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi çağrılan kurumların hepsi kamu kurum ve kuruluşu olup arasında STÖ bulunmamaktadır. Adalet Komisyonu Başkanı Yılmaz Tunç'tan sonra söz alan 27. Dönem İstanbul Milletvekili İbrahim Özden Kaboğlu ise şunları söylemektedir.

Bizim yapacağımız tespitler açısından, yönelteceğimiz eleştiriler ve bunların dikkate alınması açısından da konularımızın burada hazır olması çok önemli; dileriz ki sivil toplum örgütü ve diğer paydaşlar da gelirler ilerleyen saatlerde.²⁰

Ancak Komisyonun ilerleyen saatlerdeki oturumlarına dair tutanaklarda STÖ katılımına dair bilgi yer almamıştır.

¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 5'inci Toplantı, 27 Mayıs 2021 Perşembe, s. 16, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2740

¹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 16

²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 16

Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7331 sayılı Kanun idari yargılama usulleri ve Türk Ceza Kanunu'yla ilgili değişiklikler yapmaktadır. Buna bağlı olarak bir kişinin tutuklanması, yakalanması ve adli kontrole tabi tutulmasıyla ilgili hükümler bulunmaktadır. Bu haliyle Kanun “kadına yönelik şiddet”, “çocuk hakları” gibi konularla yakından bağlantılıdır. Kanun aynı zamanda “terör suçları” hakkında da hükümler içermektedir. Söz konusu kanun bu haliyle uluslararası sözleşmelerde garanti altına alınan “adil yargılanma” hakkıyla olduğu kadar “kişi özgürlüğü ve güvenliği” ve “yaşam hakkı” ile de yakından ilgilidir. Kanun’un görüşüldüğü komisyon toplantısına Türkiye Barolar Birliği adına bir avukat katılmış ve söz alarak görüşlerini iletmıştır. Bununla birlikte tutanakta herhangi bir STÖ’nün çağrıldığına ya da söz aldığına dair bir ifadeye rastlanmamıştır.

Nitekim 27. Dönem Ağrı Milletvekili Abdullah Koç Adalet Komisyonuna hitaben şunları söylemektedir:

Bunun bir şekilde geriye çekilip daha düzgün, uluslararası sözleşmelere, kriterlere ve mevcut olan sivil toplum örgütlerinin, kadın örgütlerinin de dahilyle, katılımıyla çok daha kapsayıcı ve gerçek anlamda önleyici olabilecek nitelikte yeni bir düzenlemeyle bu Komisyona getirilmesini belirtiyor, bu şekliyle de geri çekilmesini talep ediyoruz.²¹

Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7332 sayılı Kanun hayvan haklarının korunmasıyla doğrudan ilgili olup hazırlık aşamasında STÖ’lerin yer aldığı sınırlı sayıdaki kanundan biridir. Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonunun yasayla ilgili görüşmelerin yapıldığı 6 Temmuz 2021 tarihli birinci toplantısına Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu, Hayvan Hakları İçin Birleşim Hareketi Derneği, Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonu, Hayvanları Koruma Kurtarma ve Yaşatma Derneği (HAYKURDER), Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu, Marmara Hayvan Hakları Federasyonunun komisyon toplantısına katılarak aktif şekilde görüşlerini ifade ettikleri görülmüştür.

Hatta Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Başkanı Yunus Kılıç ve kimi komisyon üyeleri arasında yer yer sert tartışmaların yaşandığı da anlaşılmaktadır.²² Yaşanan tartışmalar sonrasında Komisyon Başkanı’nın bazı değişiklikler yaptığı, dolayısıyla STÖ katılımının kimi yerlerde etkili olduğu gözlenmektedir. Ancak toplantılarda STÖ görüşlerinin dikkate alınmadığı gerekçesiyle tartışmalar yaşandığı da gözlenmiştir.²³

²¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 8’inci Toplantı, 23 Haziran 2021 Çarşamba, s.18, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2781

²² Türkiye Büyük Millet Meclisi Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Tutanak Dergisi, 1’inci Toplantı, 6 Temmuz 2021 Salı, s. 29, 46, 56, 58, 78-79, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2796

²³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s.22, 125-126

Turizmi Teşvik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7334 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun görünürde turizmin teşvik edilmesine odaklanmış olmakla birlikte çevre ve kültürle ilgili çok sayıda hüküm içermektedir. Ancak kanunun hazırlık sürecinde konuyla ilgili meslek örgütlerini de içerecek şekilde sivil toplum örgütlerinin sürece dahil edilmediği görülmektedir. Nitekim 27. Dönem İstanbul Milletvekili Gökhan Zeybek, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonuna hitaben şunları söylemiştir:

Peki, bu bölgede yaşayan köylülerin, bu bölgede yaşayan insanların, sivil toplum örgütlerinin, çevre örgütlerinin, dönüyoruz burada, halkın oylarıyla seçilmiş olan belediyelerin, belediye başkanlarının, o ildeki büyükşehir belediye başkanlarının... Çeşme özel bir örnek ama onun üzerinden devam edebiliriz. Buradan geçen Karaburun fay hattıyla, bu bölgedeki ölü faylar ya da diri faylar üzerinde yapılacak olan imarlarla ilgili insanlar görüş söylemeyeceklerse, kurumlar burada çalışma yapamayacaklarsa o zaman biz nasıl bir plan anlayışıyla gideceğiz?²⁴

Benzer şekilde 27. Dönem Muğla Milletvekili Burak Erbay Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonundan yasa yapım sürecinin sivil toplum örgütlerinden görüş alınarak zamana yayılması gerektiğini belirtmiştir:

O yüzden bunları dar zamana sıkıştırarak, işte bu komisyon çalışmaları gece yarılarında gelen konularla değil, gerçekten bölgede yaşayan insanlarla, sivil toplum örgütleri, konunun muhatabı odalardan görüş alarak, zamana yayarak, o bölgede yaşayan insanların görüşleri alınarak yapıldığında çok daha sağlıklı, nitelikli yasalar yapılabilir bu ülkenin menfaatine.²⁵

Yine 27. Dönem Muğla Milletvekili Mürsel Alban Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonuna şunları söylemektedir:

Yerel yönetimlerin ve oradaki sivil toplum kuruluşlarının görüşü alınarak deyin bunu, bilelim. Amacımız hani, gelmiyor değil. Buralara altyapı gitmesi demek, yol gitmesi demek. Buralar asırlık ağaçların bulunduğu yerler. Bakın, anıt ağaçların bulunduğu yerler var buralarda. Bunların yok olması demektir. Nasıl ulaşım sağlayacak buraya? Bunların ayrıntılarıyla incelenmesi lazım.²⁶

Gelinen noktada komisyon toplantısında herhangi bir sivil toplum örgütü yer almamış ve görüş sunmamıştır.

²⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Tutanak Dergisi, 4'üncü Toplantı 6 Nisan 2021 Salı, s.11, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2695

²⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 39.

²⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, 76.

Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7333 sayılı Kanun asgari ücret, engelliler kanunu, sağlık kurumları, ticaret ve gümrük konularına kadar çok sayıda düzenleme içermektedir. Bu süreçte en azından konuyla ilgili olarak uluslararası sözleşmelerde garanti altına alınan engelli hakları ve sağlık hakkı gibi alanlarda faaliyet gösteren STÖ'lerin görüşlerine başvurulmasında fayda görülebilirdi. Bununla birlikte Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan toplantıya herhangi bir sivil toplum örgütü çağrılmamıştır. Nitekim 27.Dönem Diyarbakır Milletvekili Garo Paylan ve oturma başkanı İstanbul Milletvekili Şirin Ünal arasında şu diyalog geçmektedir:

Garo Paylan (Diyarbakır) - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Sayın Başkan, burada olayın tarafları var mı onu sormak istiyorum size? Yani Belediyeler Birliği burada mı? Yani bu konuda bize bilgi vermeleri gerekir. Hangi belediye bu konudaki yükümlülüklerini ne kadar yerine getirdiğiyle ilgili bir bilgi alabilir miyiz, var mı burada? İkincisi, Engelliler Federasyonundan veya derneklerinden, sivil toplum kuruluşlarından birileri çağrılmış mı?

Oturma Başkanı Şirin Ünal - Sayın Paylan, davet edilmiş ancak gelmemişler.

Garo Paylan (Diyarbakır) - Engelliler Birliğinden çağırıldınız mı, sivil toplum kuruluşlarından?

Oturma Başkanı Şirin Ünal - Belediyeler Birliği çağırılmış gelmemişler.

Garo Paylan (Diyarbakır) - Hayır, diğerini de soruyorum efendim.

Oturma Başkanı Şirin Ünal - Onu bilmiyorum. Davet etmedik.

Garo Paylan (Diyarbakır) - Davet etmemişsek hata yapmışız Sayın Başkan, bence davet edilmesi gerekir.

Oturma Başkanı Şirin Ünal - O kadar çok sivil toplum kuruluşu var ki.

Garo Paylan (Diyarbakır) - Haklısınız da bunun tarafı var sonuç olarak. Yani engelliler bu işin mağduriyetini yaşıyor yani bir şehirler eğer ki...²⁷

7333 sayılı Kanun yapım sürecinde de STÖ katılımı söz konusu olmamıştır.

27 Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi, 35'inci Toplantı 13 Temmuz 2021 Salı, s.103-104, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2808

Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7341 sayılı Kanun Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevlerini düzenlemektedir. Doğal olarak Türkiye İhracatçılar Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonunun toplantısına davet edilmiş ve aktif şekilde toplantıya katılmıştır. Ancak Türkiye İhracatçılar Meclisinin STÖ statüsü tartışmalıdır. Bununla birlikte bir meslek örgütü olarak süreçte aktif olarak yer almış görünmektedir.²⁸

Yukarıda merkezi idarenin karar verme süreçlerine sivil toplum katılımının genel görünümüne değinirken, en fazla katılım mekanizmasına sahip bakanlıklardan birinin Ticaret Bakanlığı olduğunu belirtmiştik. Ancak bu mekanizmaların genel anlamda sektör örgütlerinin katılıma açık olan mekanizmalar olduğunun da altını çizmiştik. Söz konusu mekanizmalardan biri de Türkiye İhracatçılar Meclisidir (TİM).²⁹

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7346 sayılı Kanun enerji piyasası, orman kanunu, fikir ve sanat eserlerinin yanı sıra Türkiye Maarif Vakfı, Yunus Emre Vakfı, Türkiye Kızılay Derneği, Yeşilay Cemiyeti ve Yeşilay Vakfında görev alanların aylıklarına kadar pek çok konuyu düzenlemektedir. Komisyon toplantısı daha çok enerji piyasasına odaklanmış olmakla birlikte, kanunun getirdiği değişiklikler çevre, fikir ve sanat örgütlerini de yakından ilgilendirmektedir. Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonunun yasayla ilgili toplantısında Komisyon Başkanı Ziya Altunyaldız açılış konuşmasında “*Ayrıca kamu kurum, kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinden katılımcı arkadaşlarımız var.*”³⁰ dese de söz konusu olanın Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu olduğu anlaşılmaktadır.³¹

Her iki kurumda kamu kurumu niteliğinde meslek örgütüdür. Yasal statüsü dernek olan tek kurum Petrol Sanayii Derneğidir (PETDER).³² Ancak kuruluşu itibarıyla hukuki statüsü dernek olmakla beraber, atık motor yağı gibi konularda mevzuatla yetkilendirilmiş bir kuruluş olarak PETDER’in³³ STÖ statüsü tartışmalıdır. Sonuç olarak meslek örgütlerinin pek de aktif olmayan katılımıyla gerçekleşen komisyon toplantısında hiçbir tüketici veya çevre STÖ’sü yer almamıştır.

²⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, 3’üncü Toplantı 20 Ekim 2021 Çarşamba, s. 27-35, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2833

²⁹ TİM, <https://tim.org.tr/tr/default>

³⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, 6’ncı Toplantı 16 Aralık 2021 Perşembe, s. 6, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2894

³¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s.95,

³² Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s.86.

³³ PETDER, <https://www.petder.org.tr>

2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu

7344 sayılı Kanun merkezi idarenin bütçesini onaylamaktadır. Konunun sivil toplumla olan bağlantısı ise yaklaşık 800 yıl öncesine Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı)'a dayanan "bütçe hakkı" ilkesidir. Bu hak özü itibariyle parlamentoya yani TBMM'ye verilen bir haktır. Halkı temsilen milletvekilleri yoluyla bütçenin denetlenmesini öngörmektedir. Bu nedenle Bütçe Kanunu Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülürken ilkesel olarak STÖ'lerin görüşlerine başvurulması gerekir.

Dönemin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Komisyona hitaben yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

Türkiye'de demokrasi, özgürlükler, barış, refah ve istikrarı yükseltme davasının hepimizin sorumluluğu olduğuna inanıyorum. Yürütme olarak, yılın neredeyse yarısını kapsayan çalışmalarla, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerini de barındıran katılımcı bir yaklaşımla, yurt içindeki ve makroekonomik gelişmelerin etkilerini yansıttığımız, aynı zamanda da küresel trendleri yakından izleyen bir mekanizmayla bütçe hazırlıklarımızı tamamlıyoruz.³⁴

Her ne kadar Fuat Oktay sivil toplumun katılımından bahsetse de komisyon tutanağının herhangi bir yerinde 2022 Merkezi Bütçe Kanunu görüşülürken herhangi bir aktif STÖ katılımının olduğunu gösterir ibare bulunmamaktadır. Kısacası STÖ katılımı gerçekleşmemiştir.

³⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi, 24'üncü Toplantı 26 Kasım 2021 Cuma s. 131, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2885

2022 – İzlemesi Yapılan Kanun Sayısı 10 / STÖ Katılımı 1

Kanun Adı (Kabul ediliş tarihine göre)	Kanun No	Kabul Tarihi	Resmî Gazete Tarihi / Sayısı	İlgili Esas Komisyon	STÖ Katılımı
Öğretmenlik Meslek Kanunu	7354	3/2 2022	14.2.2022 /31750	Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	STÖ Katılımı Kısmen Var.
Nükleer Düzenleme Kanunu	7381	5/3 2022	8.3.2022 /31772	Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Kat Mülkiyeti Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7392	24/3 2022	1.4.2022 /31796	Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	STÖ Katılımı Var.
Millîvekili Seçim Kanunu ile bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7393	31/3 2022	6.4.2022 /31801	Anayasa Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonlar Kanunu	7405	22/4 2022	26.4.2022 /31821	Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Türk ceza Kanunu ve bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7406	12/5 2022	27.5.2022 /31848	Adalet Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7410	10/6 2022	15.6.2022 /31867	Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7413	23/6 2022	28.6.2022 /31880	Adalet Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.
Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	7418	13/10 2022	18.10.2022 /31987	Adalet Komisyonu	STÖ Katılımı Yok. Meslek Örgütü Katılımı Var.
2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu	7427	16/12 2022	31.12.2022 /32060 (Mükerrer)	Plan ve Bütçe Komisyonu	STÖ Katılımı Yok.

Tablo 3 2022 yılında izlemesi yapılan kanun sayısı ve STÖ katılımı

Öğretmenlik Meslek Kanunu

7354 sayılı Öğretmenlik Meslek Kanunu; öğretmenliğin tanımı, öğretmenliğin nitelikleri ve seçimi, aday öğretmenlik ve kariyer basamaklarını içeren ve dolayısıyla uluslararası insan hakları sözleşmelerinde garanti altına alınan eğitim hakkı ile doğrudan ilgili bir kanundur. Her ne kadar 27. Dönem Sinop Milletvekili Nazım Maviş, TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonuna hitaben yaptığı giriş konuşmasında sivil toplum örgütlerinden bahsetmiş olsa da³⁵, 7354 sayılı Kanun'un görüşmelerine katılım eğitim alanında faaliyet gösteren sendikaların katılımıyla sınırlı kalmış görünmektedir. Nitekim 27. Dönem Ankara Milletvekili Yıldırım Kaya TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonuna hitaben şunları söylemiştir

Sayın Başkan, değerli üyeler; şimdi, gerçekten çok ciddi bir konuyu konuşuyoruz. Konuştuğumuz konu sadece bu Komisyon üyelerini ya da Parlamentodaki milletvekillerini ilgilendiren bir konu değil, bir bütün olarak Millî Eğitim camiasını ve Millî Eğitim camiasına çocuklarını emanet eden velileri de ilgilendiriyor, sendikaları da eğitimin bileşenlerini de ilgilendiriyor. Bu konunun oldu bittiye getirilerek tartışılmasını doğru bulmuyoruz. Bakın, biz, 23 Kasım 2018 yılında EĞİTİM BİR-SEN'den TÜRK EĞİTİM-SEN'e, SETA Vakfından Müfettişler Sendikasına, EĞİTİM İŞ'ten EĞİTİM SEN'e, EĞİT DER'den TEDMEM'e kadar eğitim bileşenlerinin tamamının ve ulaşabildiğimiz öğretmenlerin de görüşlerinin alınarak hazırlamış olduğumuz kanun teklifimiz 23 Kasım 2018 tarihinden bu yana Türkiye Büyük Millet Meclisinde bekletiliyor.³⁶

Tutanaklarda kanun görüşmelerine EĞİTİM BİR SEN, EĞİTİM İŞ, TÜRK EĞİTİM SEN, EĞİTİM SEN, Anadolu Eğitim Sendikası, Özel Sektör Öğretmenleri Sendikasının sendika olarak toplantıya aktif olarak katıldıkları ve görüşlerini ilettikleri görülmektedir.³⁷ Ayrıca 27. Dönem Antalya Milletvekili Kemal Bülbül'ün Komisyona hitaben yaptığı konuşmadan Rehabilitasyon Öğretmenleri Derneği Federasyonunun yazılı görüş sunduğu anlaşılmaktadır.³⁸ Tutanaklarda Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim Araştırma Merkezinin (SODİMER) de adı geçmektedir.³⁹ Ancak tutanakta SODİMER adına bir katılımcının söz aldığı veya dernek adına bir rapor sunulduğuna dair bilgi yoktur.

Sonuç olarak komisyon toplantılarına eğitim alanındaki sendikalar dahil olmuş ancak STÖ'lerin katılımı dolaylı ve sınırlı olmuştur. Eğitim alanında faaliyet gösteren veli örgütlenmeleri, üniversitelerin uzman birimleri ve eğitim öğretim alanında faaliyet gösteren STÖ'lerin doğrudan bir katılımı olmamıştır.

³⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, 1'inci Toplantı, 10 Ocak 2022 Pazartesi, s.6-9, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2901

³⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s. 21

³⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s.36, 85-86, 88, 91-92.

³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s.175.

³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s.55

Nükleer Düzenleme Kanunu

7381 sayılı Nükleer Düzenleme Kanunu ve Nükleer Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 8 Mart 2022 tarihli ve 31772 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 7381 sayılı Kanun, amacını belirleyen 1. maddesinde de ifade edildiği üzere *“barışçıl kullanım ilkesi esas alınarak”* nükleer enerjinin kullanımı sırasında ortaya çıkabilecek zararlı etkilerle ilgili hukuki sorumlulukları düzenlemektedir. Bu nedenle gerek halk sağlığı ve gerek çevrenin korunmasıyla ilgili olarak son derece önemli bir kanundur.

Ancak Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonunun toplantı tutanaklarından anlaşılacağı üzere STÖ'lerin kanun yapım sürecine katılımı söz konusu olmamıştır. Komisyona 27. Dönem İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu ve Van Milletvekili Muazzez Orhan Işık *“sivil toplum örgütlerinin de dinlenmesine olanak vermek açısından bir alt komisyon kurulmasını”* talep eden yazılı önerge sunmuştur.⁴⁰ Ancak Komisyon yazılı önergeyi kabul etmemiştir. Komisyon tutanaklarında Komisyon Başkanı Ziya Altunyaldız ile İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu arasındaki diyalog şu şekildedir:

Ali Kenanoğlu (İstanbul)- (...) Örneğin, Sayın Başkan, burada, bu salonda şu anda bu kanunu görüşürken ya da görüşmek için toplandığımız şu aşamada bu konuyla ilgili toplumsal düzeyde temsiliyeti olan sivil toplum kuruluşu var mıdır? Çağrıldı mı ya da herhangi bir sivil toplum kuruluşu?

Başkan Ziya Altunyaldız – Akademisyenler çağrıldı.

Ali Kenanoğlu (İstanbul) – Evet.

*Yani şu anda odalar, bu konuyla ilgili sivil toplum örgütleri, bu konuyla ilgili çevre örgütleri, Nükleer Karşıtı Platform -oldukça etkin bir sivil toplum kuruluşu yani Mersin'de var, Sinop'ta var, nükleer santrallerin kurulduğu alanlarda- bunlar da kendi cephesinden bu meseleler yönelik görüş bildiriyorlar. Yani olumlu, olumsuz, bizim hoşumuza gider, gitmez, başka bir mesele ancak buna kafa yoran insanlar var ve bu konularda uluslararası deneyimlere sahipler; inceleme yapıyorlar, istatistik topluyorlar, veriler topluyorlar. Şimdi, bunların gelip bu Komisyonda bulunması gerekiyor. Bu Komisyonda şu anda buraya çağrılmamışlar, bu da bunu gösteriyor.*⁴¹

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, 21-25 Şubat 2022 tarihleri arasında Konya'da gerçekleştirilen İklim Şurası'na atıfta bulunarak STÖ görüşlerinin alındığını belirten bir açıklamada bulunmuştur.⁴² Ancak tutanakların ilerleyen bölümlerinde de Komisyon toplantısında STÖ'lerin çağrılması ve görüş sunmaları yönünde tartışmalar gerçekleşmiştir.⁴³

Gelinen noktada kanun teklifi Komisyonda STÖ görüşü alınmaksızın kabul edilmiştir.

⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu, Tutanak Dergisi, 7'nci Toplantı, 28 Şubat 2022 Pazartesi, s. 14, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2920

⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s. 15

⁴² Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s.21.

⁴³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s. 16, 37, 51, 62, 65, 67-68, 73, 137, 151, 166, 168, 183-184.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Kat Mülkiyeti Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7392 sayılı Kanun tüketicinin korunması, mülkiyet hakkı ve Tüketici Hakem Heyeti kararlarının bağlayıcılığı gibi yurttaşları yakından ilgilendiren çok sayıda düzenlemeyi içermektedir. Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonunun tutanaklarından 7392 sayılı Kanun'un görüşmeleri sırasında tüketicinin korunması alanında faaliyet gösteren STÖ'lerin aktif olarak komisyondaki görüşmelere katıldığı görülmektedir. Komisyon tutanaklarında Türkiye Sigorta Birliği ve Tüketici Örgütleri Federasyonu, Tüketiciyi Koruma Derneği, Tüketiciyi Koruma ve Dayanışma Birliği Derneği, Tüketici Hakları Derneği, Devremülk ile Devre Tatil Yatırımcıları ve Pazarlamacılar Derneği, Termal Mağdurları Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği,

Devremülkzedeler Dayanışma Derneği'ne taslak metnin gönderilerek görüş alındığı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Ayrıca Komisyon tutanaklarından, Tüketici Konfederasyonu, Tüketici Hakları Derneği ve Türkiye Tüketicileri Koruma ve Eğitim Vakfının Kanun'un görüşülmesi sırasında komisyon toplantılarına aktif bir şekilde katıldığı ve görüş sundukları görülmektedir.⁴⁵ Buna ek olarak, Devre Mülk ile Devre Tatil Yatırımcıları ve Pazarlamacılar Derneği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türkiye Sigortacılar Birliği olmak üzere üç meslek örgütünün de komisyon görüşmelerinde yer aldığı görülmektedir.⁴⁶

Komisyon toplantısında kanunun yapım sürecinde STÖ görüşlerine başvurulduğu anlaşılmaktadır.

Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu

7405 sayılı Kanun Türkiye'de örgütlenme özgürlüğünü derinden etkileyen kanunlardan bir tanesidir. Kanun gençlik ve spor alanında faaliyet gösteren STÖ'lerin hukuki statüsünde önemli değişiklikler yapmıştır. Buna karşılık Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonunun toplantı tutanaklarından anlaşıldığı kadarıyla STÖ'lerin toplantıya aktif bir katılımı gerçekleşmemiştir. Tutanaklarda tartışmalar sırasında 27. Dönem Ankara Milletvekili Yıldırım Kaya, Komisyona hitaben yaptığı konuşmada Fenerbahçe Spor Kulübü, Beşiktaş Spor Kulübü ve Ankara Barosu spor hukukundan sorumlu hukukçudan bahsetmektedir.⁴⁷ 27. Dönem Zonguldak Milletvekili Ünal Demirtaş Komisyona hitaben "*Değerli milletvekilleri, değerli Bakan Yardımcıları ve bürokrat arkadaşlar, kulüplerimizin ve*

civil toplum örgütlerimizin değerli temsilcileri; sözlerime başlarken hepinizi saygılarımla selamlıyorum"⁴⁸ demektedir. Bununla birlikte komisyonda herhangi bir STÖ'nün söz alarak sürece dahil olduğuna dair bir emare bulunmamaktadır. Hatta yukarıda adı geçen spor kulüplerinin ve Ankara Barosu spor hukukundan sorumlu hukukçunun dahi söz alıp görüş bildirdiği bir kısma rastlanmamıştır.

Sonuç olarak Dernekler Kanunu'nu değiştiren ve özellikle de gençlik ve spor derneklerini birinci derece ilgilendiren 7405 sayılı Kanun'un görüşmelerinde STÖ katılımı gerçekleşmemiş görülmektedir.

⁴⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, 8'inci Toplantı 9 Mart 2022 Çarşamba, s. 37, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2926

⁴⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, 42-43, 49, 51, 53, 60,70.

⁴⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, 44-45, 53, 59.

⁴⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, 5'inci Toplantı 30 Mart 2022 Çarşamba, s. 33, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2940

⁴⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 44.

Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7393 sayılı Kanun Türkiye’de yurttaşların karar verme süreçlerine aktif katılımını düzenleyen en önemli kanun değişikliklerinden birini gündeme getirmiştir. Kanun bir yandan uluslararası sözleşmelerde ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda koruma altına alınan seçme ve seçilme hakkını, diğer yandan seçim sisteminde ciddi değişiklikler yaparak Türkiye’de demokrasinin işleyişini düzenlemektedir. Bu nedenle söz konusu kanun teklifinin daha taslak aşamasında STÖ’lerin ve genel olarak yurttaşların görüşüne sunulması ve geniş bir bilgilendirilme ve danışma sürecinin sonunda TBMM Anayasa Komisyonunun önüne gelmesi beklenirdi. Ancak kanun teklifi öncesinde kamuoyunda yeterince tartışılmadığı gibi, TBMM Anayasa Komisyonunda kanun teklifi görüşülürken de herhangi bir STÖ’nün görüşmelere dahil edilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Anayasa Komisyonunda yapılan görüşmelerde 27. Dönem Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş Komisyona hitaben şunları söylemiştir:

Doğrusu, Anayasa’ya aykırılıktan önce bir şey söylemek isterim. Şimdi, bu teklif önümüze gelmeden önce -biliyorsunuz, tüm kamuoyu da biliyor ki- uzun bir süredir tartışılıyor ve sadece ittifak ortakları tarafından tartışılan bir metin olarak önümüze geldi ne Mecliste bulunan ne de Mecliste bulunmayan hiçbir siyasi partinin bu seçim teklifinin hazırlanmasında bir dahli yok. Aynı zamanda, Türkiye’deki sivil toplumun ve seçimlerle ilgili çalışan hiçbir kurum, kuruluş ve platformun da bilgisi yok. Biz birazdan önergemiz de vereceğiz yani adil bir tartışma için, hakikaten hakkaniyetli bir Komisyon çalışması için öncelikle baroların, sendikaların, bu alanda söz söylemek isteyen kurumların da Komisyonunda temsili gerekiyor. Mesela, seçim platformlarıyla ilgili birçok çalışma var “Oy ve Ötesi” gibi, “Adil Seçim İçin Seçim Güvenliği

*Platformu” gibi platformların da mutlak surette burada bulunması ve bu tartışmalara dair sözlerini söylemesi gerekiyor.*⁴⁹

Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş’ın STÖ’lerin sürece dahil edilmemiş olmasıyla ilgili benzer ifadeleri tutanakların ilerleyen kısımlarında 27. Dönem Antalya Milletvekili Feridun Bahşi, İstanbul Milletvekili İbrahim Özden Kaboğlu, Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer de dile getirmiştir.⁵⁰ İstanbul Milletvekili İbrahim Özden Kaboğlu açıkça süreçten sivil toplumun dışlandığını şöyle ifade etmiştir:

*Tabii, Sayın Başkan, konuklarımız arasında çok değerli şahsiyetler var, bir kısmını tanıyorum diğer komisyonlardan ama keşke bunun sivil toplum-seçmen-yurttaş ayağı da olsaydı. Burada seçmen-yurttaş ayağı yok sivil olarak. Biraz da şuna benziyor: Hani tartışa geldiğimiz konu devlet ve siyasal partiler arasındaki ayırım ve birleştirme, bir tür onun yansımaları. Bu sürece katılım bir tür paralel yapı olmuş, orada da biz sivil dışlıyoruz. Oysa “seçimler” dediğimiz zaman, esasen belirleyici olan sivil ayaktır.*⁵¹

Anayasa Komisyonu Başkanı Yusuf Beyazıt’ın Komisyon üyelerinin STÖ’lerin görüşmelere dahil edilmesi yönündeki taleplerine rağmen sadece kamu ve yargı kurumlarından temsilcileri Komisyona davet ettiği görülmektedir.⁵²

Kısacası sivil toplumun ve karar verme süreçlerine katılımın en temel unsurlarından olan seçme ve seçilme hakkıyla ilgili bir kanunun hazırlık sürecine STÖ’ler davet edilmediği gibi, kamuoyunu bilgilendirme toplantıları, forumlar, açık oturumlar vb. gibi yöntemlerle de kanun teklifi öncesinde herhangi bir tartışma da gerçekleşmemiştir.

⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, 2’nci Toplantı 23 Mart 2022 Çarşamba, s. 15 - 16, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2932

⁵⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 19, 55, 144

⁵¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, 55.

⁵² Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 40

Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7406 sayılı Kanun kadına yönelik şiddet, cinsel saldırı, çocuk hakları, sağlık hizmetleri ve sağlık profesyonellerini ilgilendiren çok sayıda değişiklik içermektedir. Bu haliyle 7406 sayılı Kanun sivil toplumu yakından ilgilendirmektedir. Bununla birlikte toplantıya sadece uzman olarak Prof. Dr. Olgun Değirmenci'nin⁵³ dahil edildiği, sağlık hizmetleri ve sağlık profesyonellerini ilgilendiren konularda da Türk Tabipleri Birliğinden 2 avukatın⁵⁴ komisyon toplantısına dahil olduğu görülmektedir. Bunun haricinde kadın örgütlerinden ve çocuk hakları örgütlerinden herhangi bir STÖ toplantıya dahil edilmemiştir. Nitekim 27. Dönem İstanbul Milletvekili Turan Aydoğan Komisyon üyelerine hitap ederken *"Kadın çevreleri getirdiğiniz kanun teklifini beğeniyor mu, hiç sordunuz mu? Sivil toplum örgütlerinden kaç tanesini buraya dâhil ettiniz?"*⁵⁵ diye sorarken, Denizli Milletvekili Gülizar Biçer Karaca şunları söylemiştir:

*Bu nedenle bu kanunun kadına karşı şiddetin önlenmesi, kadına karşı şiddetle mücadeleyle ilişkin bir niyet taşımadığını açık ve net bir şekilde ortaya koymak gerekir. Bu kanun hazırlanırken yıllarca kadın mücadelesi, kadın hakları mücadelesi veren hiçbir sivil toplum örgütünün görüşü alınmamış, baroların görüşü alınmamış. Sivil toplum bu kanunun neresinde, hangi görüşü ifade etmişler, hangi maddeyle ilişkin görüş alınmış? Maalesef hiçbirine karşı. Bunu da buradan ifade etmek gerekir.*⁵⁶

Buna karşılık 27. Dönem Malatya Milletvekili Öznur Çalık şunları söylemektedir:

"Sivil toplum örgütleriyle, üniversitelerle, hiç kimseyle görüşülmedi." diyen arkadaşlarımıza istinaden söylüyorum, biz 100'e yakın kişiyi Komisyonumuza davet ettik, üniversitemizden, barolarımızdan, sendikalarımızdan, mağdur kadınlardan; ziyaret ettiğimiz yerlerde de failer dâhil olmak üzere herkesi dinledik ve o yaklaşık, gidip ziyaret ettiklerimiz dâhil, 300 kişiden aldığımız bilgi, görüş, yorumları birleştirerek rapor hazırladık.

Ancak 27. Dönem Malatya Milletvekili Öznur Çalık'ın bahsini yaptığı rapor "Kadına Yönelik Şiddetin Araştırılması Komisyonu Raporu" olup yasama faaliyetleriyle ilgili değil, TBMM'nin denetim faaliyetleriyle ilgili bir rapordur.⁵⁷ Nitekim 27. Dönem Milletvekili Gamze Taşçier Komisyona hitaben şunları söylemiştir:

Hayır, dediniz ki: "Bu teklif Adalet Bakanlığı'nda ya da başka yerlerde hazırlanmadı. Biz Komisyon olarak STK'leri dinleyerek hazırladık." Hiçbir STK'nin fikrinin alındığını düşünmüyorum ben. Soruyorum, çok merak ediyorum, örnek veriyorum "Verilen cezalarda ısrarlı takiple ilgili biz Ceza Kanunu'nda şöyle bir düzenleme getiriyoruz, uygun mudur?" diye sorduğunuz tek bir sivil toplum kuruluşu ya da kadın derneği var mı? Yok. Çünkü sormadınız (...)"⁵⁸

Sonuç olarak 7406 sayılı Kanun'un görüşmeleri sırasında Adalet Komisyonuna herhangi bir kadın veya çocuk hakları alanında faaliyet gösteren STÖ çağrılmamış ve hiçbir STÖ Kanun hakkında görüş sunmamıştır.

⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 2'nci Toplantı 29 Mart 2022 Salı, s. 11, 41-49, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2936

⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, s. 11, 160-162

⁵⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, s. 18.

⁵⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, s. 36.

⁵⁷ Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, 07/03/2022, <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Meclis-Arastirmasi-Komisyonu-Detay/f72877d2-1444-037b-e050-007f01005610>

⁵⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, s. 85.

Çevre Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7410 sayılı Kanun, Çevre Kanunu'nda, Kooperatifler Kanunu'nda ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değişiklikler yapmaktadır. İlginç bir şekilde kanun teklifi esas komisyon olarak Çevre Komisyonu tarafından değil, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu tarafından ele alınmıştır. 27. Dönem İstanbul Milletvekili Mustafa Demir, Komisyona hitaben yaptığı konuşmayı "*Kanun teklifimizin görüşmelerinde değerli katkılar, değerli görüşler sunacak olan tüm Komisyon üyelerimize, sivil toplum kuruluşlarımıza şimdiden teşekkür ediyorum*"⁵⁹ diyerek bitirmiş olsa da Komisyon tutanaklarına göre herhangi bir STÖ söz alıp görüş sunmamıştır.

Buradan İstanbul Milletvekili Mustafa Demir'in Komisyon toplantısına STÖ katılımının gerçekleşeceği varsayımıyla konuşmasını önceden hazırladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Komisyon toplantısına STÖ katılımı olmadığı gibi herhangi bir kooperatifin de katılım görüş bildirdiğine dair bir ibare yoktur. Daha da ötesi Komisyon üyelerinin hiçbirinden STÖ katılımının sağlanması yönünde bir talep de dile getirilmemiştir. Buna karşılık Türkiye Çevre Ajansına verilen bazı yetkilerin STÖ'ler tarafından yerine getirilmesine ilişkin hararetli tartışmalar yaşanmıştır.⁶⁰ STÖ'lerin aktif olarak katılmadığı bir ortamda STÖ'ler hakkında tartışmalar yapılması da son derece düşündürücüdür.

Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

7413 sayılı Kanun, hakim ve savcıların atanması, eğitimi ve Noterlik Kanunu gibi konularda değişiklikler getirmiştir. Hakimlerin ve savcılarının eğitimi, atanması vb. konular teknik konular gibi görünmekle birlikte hakimlerin ve savcılarının bağımsızlığı ve dolayısıyla uluslararası sözleşmelerce garanti altına alınan adil yargılanma hakkıyla yakından bağlantılıdır. Ancak Adalet Komisyonunda yapılan görüşmelere herhangi bir STÖ davet edilmemiştir. 27. Dönem Ağrı Milletvekili Abdullah Koç Komisyona hitaben şunları söylemektedir:

*(...) peki, siz kime sordunuz? Siz yargı makamlarına sordunuz mu gerçekten, siz barolara sordunuz mu, siz muhalefete sordunuz mu, siz sivil toplum örgütlerine sordunuz mu? Sormadınız Sayın Başkan*⁶¹

Komisyon toplantısında STÖ katılımı olmadığı gibi hakim ve savcılarının kurduğu profesyonel örgütlerin de Komisyon toplantısında yer almadığı anlaşılmaktadır. Komisyona uzman olarak Prof. Dr. Şebnem Akipek Öcal katılmıştır.⁶² Meslek örgütü olarak ise Türkiye Barolar Birliğinin ve Türkiye Noterler Birliğinin toplantıya katılarak görüş sunduğu görülmektedir.⁶³

⁵⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Tutanak Dergisi, 2'nci Toplantı 30 Mayıs 2022 Pazartesi, s. 32, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=296

⁶⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Tutanak Dergisi, s. 15-35.

⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 7'nci Toplantı 8 Haziran 2022 Çarşamba, s. 24, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2977

⁶² Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s. 71-72.

⁶³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e, s.27, 51-53

Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Kamuoyuna “Sosyal Medya Yasası” ya da “Dezenformasyon Yasası” olarak da yansıyan 7418 sayılı Kanun özü itibarıyla uluslararası sözleşmelerce koruma altına alınan ifade özgürlüğü ile doğrudan bağlantılı olan bir kanundur. Adalet Komisyonunda yapılan Kanun görüşmeleri üç ayrı tarihte gerçekleşmiştir. İlk toplantı 9 Haziran 2022’de, ikinci toplantı 14 Haziran 2022 ve üçüncü toplantı ise 15 Haziran 2022’de yapılmıştır. Dönemin Adalet Komisyonu Başkanı Abdullah Güler, Komisyon toplantısına davet edilen kurum ve kuruluşları şu şekilde ifade etmektedir:

Komisyonumuza davet ettiğimiz kurumları ve dışarıdan dernek ve cemiyetleri burada anlatmak istiyorum. İletişim Başkanlığımızdan yetkili arkadaşlar burada, Erişim Sağlayıcıları Birliği burada, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanlığı yetkilileri burada. Basın İlan Kurumu... Biraz böyle yazım karakteri bire bir de olduğu için isimler çok zor okunuyor, çok şey yapmaya girmek istemedim ama genel müdür yardımcılığı, başkan yardımcılığı, başkanlık, daire başkanlığı seviyesinde. Basın İlan Kurumumuz burada, Yargıtay Başkanlığımız burada, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığımız, Adalet Bakanlığımız, İçişleri Bakanlığımız, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığımız, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığımız, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımız, Hazine ve Maliye Bakanlığımız, Kişisel Verileri Koruma Kurumumuz, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığımız, Türkiye Gazeteciler Konfederasyonu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Parlamento Muhabirleri Derneği, İnternet Gazetecileri Federasyonu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye İnternet Gazetecileri Derneği ve Strateji ve Bütçe Başkanlığımızdaki yetkili arkadaşlar burada.

İhtiyaç olması hâlinde isim ve görev unvanlarıyla beraber gerekli bilgilendirmeyi yaparız.⁶⁴

Yukarıda adı sayılan STÖ’lerden dernek statüsüne sahip olanlar da dahil hemen hepsi meslek örgütü niteliğindedir. Oysaki Kanun internet üzerinden yapılan yayınlarla ilgili önemli değişiklikler getirmekte dolayısıyla sivil toplum örgütlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle toplantıda insan hakları ve özellikle de ifade özgürlüğü alanında faaliyet gösteren STÖ’lerin de bulunması beklenir bir durumdur. Buna karşılık söz konusu STÖ’lerin hiçbiri toplantıya dahil edilmemiştir.

Mevcut haliyle davet edilen meslek örgütlerinin de son oturumda söz alabildikleri görülmektedir. Söz konusu örgütler Parlamento Muhabirleri Derneği, Anadolu Gazete Sahipleri temsilcisi, Türkiye Gazeteciler Konfederasyonu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye İnternet Gazeteciliği Derneği ve İnternet Gazetecileri Federasyonu’dur.⁶⁵

Kanun teklifinin görüşüldüğü 14 Haziran 2022 günü yapılan toplantıya herhangi bir STÖ katılımı olmadığı gibi, 9 Haziran 2022’de yapılan ilk toplantıya da meslek örgütlerinin katılmadığı anlaşılmaktadır.⁶⁶ Komisyonun kanun teklifiyle ilgili 15 Haziran 2022 günü yapılan toplantıya ise meslek örgütü olarak sadece Türkiye Barolar Birliğinin dahil olduğu görülmektedir.⁶⁷

Kanun, ifade özgürlüğü alanında faaliyet gösteren çok sayıda hak örgütünün tepkisine rağmen, söz konusu tepkiler dikkate alınmaksızın Cumhurbaşkanının onayı sonrasında Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁶⁸

⁶⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 8’inci Toplantı 9 Haziran 2022 Perşembe, s. 17, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2982

⁶⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, a.g.e., s. 100-107.

⁶⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 9’uncu Toplantı 14 Haziran 2022 Salı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2987

⁶⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu Tutanak Dergisi, 10’uncu Toplantı 15 Haziran 2022 Çarşamba, s. 98, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2991

⁶⁸ Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifine İlişkin Görüşümüz

2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu

7427 Sayılı Kanun 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda olduğu gibi sürece herhangi STÖ dahil edilmeksizin milletvekilleri arasında yaşanan sert tartışmalar eşliğinde kabul edilmiştir. Bir önceki Merkezi Bütçe Kanunu'nun kabul edilmesi sırasında olduğu gibi söz alan dönemin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay Plan ve Bütçe Komisyonuna hitaben şunları söylemektedir:

Bütçe çalışmalarımız boyunca sağladığı perspektif, liderlik ve destekleri dolayısıyla Sayın Cumhurbaşkanımıza, yapısal reformları fikir birliği içinde hayata geçirdiğimiz Cumhuriyet İttifakı'na, bütçe çalışmalarını yürüten Strateji ve Bütçe Başkanlığımıza, bütçe teklifinin

*oluşmasında katkıda bulunan Hazine ve Maliye Bakanlığı başta olmak üzere tüm bakanlıklarımıza, Cumhurbaşkanlığı bağlı, ilgili, ilişkili kurumlarımıza, görüş ve önerileriyle katkı veren tüm meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarına teşekkür ediyorum.*⁶⁹

Bununla birlikte tutanağın bütününe bakıldığında hangi sivil toplum örgütüne teşekkür edildiği anlaşılabilir. Zira tutanaklarda herhangi bir STÖ'nün toplantıya katıldığına, söz aldığına ya da herhangi bir görüş bildirdiğine dair hiçbir ibare yoktur. Benzer bir durum meslek örgütleri için de geçerlidir. Kısacası Kanun'un hazırlık aşamasında Komisyona hiçbir STÖ katılmamıştır.

23 Haziran 2022, <https://www.ihd.org.tr/basin-kanunu-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasi-hakinda-kanun-teklifine-iliskin-gorusumuz/>; P24, İfade ve Basın Özgürlüğü Gündemi EKİM - KASIM - ARALIK 2022, <https://expressioninterrupted.com/tr/uploader/uploader/ifade-ve-basin-ozgurlugu-gundemi-2022-4/>; Türkiye: "Dezenformasyon Yasası" hükümetin denetimini sıkılaştırıyor ve ifade özgürlüğünü kısıtlıyor, 24 Ekim 2022, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-dezenformasyon-yasasi-hukümetin-denetimini-sikilastiriyor-ve-ifade-ozgurlugunu-kisitliyor/>; Dezenformasyon Yasası Yolda, <https://www.mecliste.org/icerik/73/Dezenformasyon-Yasasi-Yolda/>; Türkiye: Yeni Kanun Değişiklikleri Tehlikeli ve Distopik, 14 Ekim 2022, <https://www.article19.org/tr/resources/turkiye-dezenformasyon-yasasi-sansur/>; Dezenformasyon Yasası'nın Türkiye macerası ve Avrupa ülkeleri, 28 Aralık 2022, <https://www.mlsaturkey.com/tr/dezenformasyon-yasasinin-turkiye-macerasi-ve-avrupa-ulkeleri/>

⁶⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi, 24'üncü Toplantı

25 Kasım 2022 Cuma, s.134, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3068

2.1.2. TBMM’de İhtisas Komisyonları ve STÖ İlişkisi Nasıl?

TBMM yasama süreci ile ilgili olarak 2021 ve 2022 yıllarında TBMM komisyon toplantılarına davet edilen sivil toplum örgütlerinin sayısına ilişkin TBMM Başkanlığına bilgi talebinde bulunuldu. Ancak TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı bilgi edinme talebine verdiği cevapta TBMM web sitesine referans vererek⁷⁰ herhangi bir sayı bilgisi sunmadı.

TBMM İhtisas Komisyonlarının genel faaliyet raporları incelendiğinde ise izleme dönemi kapsamında, üç komisyon hariç, komisyon web sitelerinin boş olduğu görüldü. Bu sitelerde herhangi bir rapor veya açıklama yer almazken, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, TBMM Dilekçe Komisyonu (İnsan Hakları Komisyonu ile Karma Komisyon olarak), TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun web sitelerinde faaliyet raporlarına yer verdiği görüldü.

TBMM İnsan Hakları Komisyonunun son faaliyet raporu, 25 Haziran 2018 ve 30 Eylül 2020 tarihleri arasında kapsamaktadır. 2021-2022 yıllarına ilişkin bir faaliyet raporu TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun web sitesinde bulunmamaktadır.⁷¹ Komisyonun STÖ’ler ile görüşmeler yaptığına dair bir bilgi ise Komisyonun web sitesinde yer almamaktadır.

TBMM Dilekçe Komisyonu Haziran 2023 itibariyle 2022 faaliyet raporunu yayınlamamıştır. 2021 faaliyet raporunda ise TBMM Dilekçe Komisyonu (İnsan Hakları Komisyonu ile Karma Komisyon olarak) Kamu Denetçiliği Kurumu faaliyetleri ve kurumun verdiği karar hakkında yapılan görüşmelere değinmiştir.⁷² Komisyonun STÖ’ler ile görüşmeler yaptığına dair bir bilgi Komisyonun web sitesinde yer almamaktadır.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kendi faaliyet alanına giren konular hakkında iki raporu bulunmaktadır. Her iki rapor Komisyonun 08 Temmuz 2021 tarihli toplantısında kurulan iki farklı alt komisyon tarafından hazırlanmıştır. Kurulan alt komisyonlardan bir tanesi “Kadınların İş ve Aile Yaşamlarının Uyumlaştırılmasında Karşılaşılan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Alt Komisyonu” diğeri ise “Kadın İstihdamının Arttırılması, Kadın Girişimciliğinin, Kooperatifçiliğinin Güçlendirilmesi ve Desteklenmesi Kapsamında Mevcut Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Alt Komisyonu”dur. Her iki komisyon da raporlarını 2023 yılında sunmuştur.

⁷⁰ TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı, Eposta yoluyla verilen bilgi edinme başvurusu cevabı, 17 Mayıs 2023.

⁷¹ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Faaliyet Raporları, <https://www.tbmm.gov.tr/ih-tas-komisyonlari/lcerik/ih-tas-komisyonlari-ri-insanhaklari-faaliyet-raporlari/insan-haklarini-inceleme-komisyonu/f72877d1-b470-037b-e050-007f01005610>

⁷² TBMM Dilekçe Komisyonu, Yıllık Raporlar, <https://www.tbmm.gov.tr/ih-tas-komisyonlari/lcerik/ih-tas-komisyonlari-dilekce-yillik-raporlar/dilekce-komisyonu/f72877d1-b46e-037b-e050-007f01005610>

Kadınların İş ve Aile Yaşamlarının Uyumlaştırılmasında Karşılaşılan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu

Raporun hazırlanması sırasında Alt Komisyonun STÖ'lerle toplandığı ve görüşmeler yaptığı anlaşılmaktadır. Komisyon faaliyetleri sırasında 15 toplantı düzenlemiştir. Düzenlenen 15 toplantıda ağırlıklı olarak kamu kurumlarından katılımcılar yer almıştır. Ancak Alt Komisyonun hazırladığı raporda sendikalar ve bazı meslek örgütleriyle de toplantı yapıldığı anlaşılmaktadır. STÖ olarak görüşme yapılan tek örgüt Anne ve Çocuk Sağlığı Vakfıdır (AÇEV)⁷³. Bunun haricinde Alt Komisyon 5 çalışma ziyareti düzenlemiş, çalışma ziyaretlerine iki tanesi yurt dışına (Almanya ve İspanya) gerçekleştirilmiştir. Alt Komisyonun 06-08 Mart 2022 tarihleri arasında İstanbul'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve Marmara Üniversitesi Ortaklığında

Düzenlenen "Geleceğin Sektörlerinde Kadın İstihdamı ve İş-Yaşam Dengesi Zirvesi" düzenlenmiş, zirvede Kadın Girişimcileri Derneği (KAGİDER), Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) ve Yönetim Kurulunda Kadın Derneği (YKDD) yöneticileri ile görüşmeler yaptığı görülmektedir.⁷⁴ Raporda Alt Komisyonun 13-14 Mayıs 2022 tarihleri arasında Balıkesir'de gerçekleştirdiği çalışma ziyareti sırasında STÖ'ler görüştüğü ifade edilmekle birlikte hangi STÖ'lerle görüşmeler yapıldığı belirtilmemiştir. Komisyon bunun haricinde 19 Ekim 2022 tarihinde de TBMM'nin Kreş, Gündüz Bakım Evine ve Anaokuluna ziyaret gerçekleştirmiştir.⁷⁵ Sonuç olarak Alt-Komisyon'un bir toplantı ve iki çalışma ziyareti sırasında STÖ'lerle görüştüğü anlaşılmaktadır.

⁷³ Kadınların İş ve Aile Yaşamlarının Uyumlaştırılmasında Karşılaşılan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu, 2023, s. 12-17, https://www5.tbmm.gov.tr/ihtisas_komisyonlari_dosyaları/Kadınların_IAY_Uyumlaştırılması_Alt_Komisyon_Raporu.pdf

⁷⁴ Kadınların İş ve Aile Yaşamlarının Uyumlaştırılmasında Karşılaşılan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu, a.g.e., s. 18.

⁷⁵ Kadınların İş ve Aile Yaşamlarının Uyumlaştırılmasında Karşılaşılan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu, a.g.e., s. 20-21.

Kadın İstihdamının Arttırılması, Kadın Girişimciliğinin, Kooperatifçiliğinin Güçlendirilmesi ve Desteklenmesi Kapsamında Mevcut Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu

Raporda Alt Komisyonun 9 toplantı yaptığı, 19 Şubat 2022 tarihinde Sakarya'ya, 21 Şubat 2022 tarihinde İstanbul'a, 26-29 Haziran 2022 tarihleri arasında İtalya'ya ve 23-26 Ekim 2022 tarihleri arasında Portekiz'e çalışma ziyaretleri gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Buna ek olarak 21 Şubat 2022 tarihinde üst düzey kadın yöneticiler (CEO), yönetim kurulu üyeleri ile kadın dostu şirketlerin insan kaynakları başkanları ile kadın STÖ'lerin katıldığı İstanbul'da iki ve 18 Haziran 2022 tarihinde ise akademisyenlerin katılımı ile

Ankara'da bir olmak üzere 3 çalıştay düzenlenmiştir. Alt-Komisyonun 21 Şubat 2022 tarihinde İstanbul'da düzenlenen çalıştayda kadın örgütlerinden Düşyeri, İKADDER, İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD), İşte Kadın Derneği, KADEM, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı, KAGİDER, TİKAD, WISTA, Yeni Dünya İş Kadınları Platformu, YenidenBiz Derneği, Yönetim Kurulunda Kadın Derneği ile görüşmeler yapıldığı anlaşılmaktadır.⁷⁶

2.1.3. TBMM Denetim Süreçlerine STÖ'lerin Katılımı Nasıl?

Yasama organı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanun yapım süreçlerinin yanı sıra en önemli işlevlerinden biri de denetim işlevidir. TBMM'nin denetim işlevi; milletvekilleri tarafından verilen yazılı soru önergeleri, soruşturma önergeleri ve buna bağlı olarak kurulan soruşturma komisyonları, araştırma önergeleri ve buna bağlı olarak kurulan araştırma

komisyonları ve genel görüşme önergeleri ve buna bağlı olarak TBMM'de yapılan genel görüşmeler yoluyla gerçekleşmektedir. TBMM'nin denetim işlevlerine STÖ katılımının gerçekleştiği denetim mekanizması ise araştırma önergelerine bağlı olarak kurulan araştırma komisyonlarıdır.

2.1.4. TBMM Araştırma Komisyonlarına STÖ Katılımı

TBMM'ye 25 Haziran 2018-14 Mayıs 2023 tarihleri arasına denk gelen 27. Dönemde 7221 adet araştırma önergesi sunulmuştur. Bununla birlikte 27. Dönemde kurulan araştırma komisyonu sayısı sadece 15'tir. Raporun izleme dönemi kapsamında kurulan araştırma

Komisyonu sayısı 9, çalışmalarını tamamlayan araştırma komisyonu sayısı ise 8'dir. Ayrıca komisyonlardan bir tanesi raporunu vermiş olmasına rağmen basılmamıştır. Ancak sadece 7 tanesinin raporuna erişim imkanı bulunmaktadır.

⁷⁶ Kadın İstihdamının Arttırılması, Kadın Girişimciliğinin, Kooperatifçiliğinin Güçlendirilmesi Ve Desteklenmesi Kapsamında Mevcut Sorunların Tespiti Ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu, 2023, s. xiv-xx, https://www5.tbmm.gov.tr/ihtisas_komisyonlari_dosyaları/Istihdam_Girisimcilik_Kooperatifcilik.pdf

Bu kapsamda aşağıdaki araştırma komisyonları kurulmuştur:

Dönem	Araştırma Komisyonu	Son Durumu	STÖ Katılımı
27/6	Balıkçılık ve Su Ürünleri Sektöründe Yaşanan Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Çalışmalarını Tamamlayamadı (hükümsüz)	Raporu Web Sitesinde Yok ⁷⁷
27/6	Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Sonuçlarının Tüm Yönleriyle Araştırılması, Depreme Dirençli Yapı Stokunun Oluşturulması ve Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliğinin Artırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Rapor Basıldı / Dağıtılamadı (hükümsüz)	Sınırlı STÖ katılımı var. Meslek örgütlerinin katılımı mevcut.
27/6	Altı Yaşındaki Bir Kız Çocuğunun Evlilik Adı Altında Cinsel İstismara Maruz Bırakılması Olayının Araştırılarak Benzer Olayların Yaşanmaması ve Her Türlü Çocuk İstismarının Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporunu verdi / Basılamadı (hükümsüz)	Raporu web sitesinde yok. ⁷⁸
27/6	Bartın'ın Amasra İlçesinde Meydana Gelen Maden Kazasının Tüm Yönleriyle Araştırılarak Benzer Kazaların Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporu görüşüldü.	STÖ katılımı yok. Meslek örgütleri ve sendikalarla görüşmeler var.
27/5	Yaşlıların Hayatın Çeşitli Alanlarında Yaşadıkları Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporu görüşüldü.	STÖ katılımı var.
27/4	Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununun Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporu görüşüldü.	STÖ katılımı var.
27/4	Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporu görüşüldü.	STÖ katılımı var.
27/4	Küresel İklim Değişikliğinin Etkilerinin En Aza İndirilmesi, Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Verimli Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporu görüşüldü.	STÖ katılımı var.
27/4	Depreme Karşı Alınabilecek Önlemlerin ve Depremlerin Zararlarının En Aza İndirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu	Raporu görüşüldü.	STÖ katılımı var.

Tablo 4 2021-2022 döneminde TBMM'de kurulan Araştırma Komisyonları ve STÖ katılımı

⁷⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Meclis-Arastirmasi-Komisyonu-Detay/83eb42e0-9e2e-4086-a7e7-0186ff2ae0af>

⁷⁸ <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Meclis-Arastirmasi-Komisyonu-Detay/f72877d2-144e-037b-e050-007f01005610>

Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Sonuçlarının Tüm Yönleriyle Araştırılması, Depreme Dirençli Yapı Stokunun Oluşturulması ve Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliğinin Artırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu

Komisyon 14 Mart 2023 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Komisyonun genel olarak kamu kurum ve kuruluşları ve meslek örgütleriyle toplantılar yaptığı görülmektedir. Benzer şekilde raporda yer alan görüşlerin hemen hepsi kamu kurum ve kuruluşları ile meslek örgütleri ve akademisyenlerden alınmıştır. Bunun haricinde Kızılay ve İHH İnsani Yardım Vakfının Komisyonla toplantı yaptığı anlaşılmaktadır. İHH İnsani Yardım Vakfı ayrıca yazılı görüş sunmuştur.⁷⁹

Bartın'ın Amasra İlçesinde Meydana Gelen Maden Kazasının Tüm Yönleriyle Araştırılarak Benzer Kazaların Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine yapılan 25 Ekim 2022 tarihli ilk toplantısıyla çalışmalarına başlamıştır. Komisyon raporundan, Komisyonun herhangi bir STÖ ile görüşme yapmadığı, görüşmelerin kamu kurum ve kuruluşları ile sendikalar ve meslek örgütleriyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.⁸⁰

Yaşlıların Hayatın Çeşitli Alanlarında Yaşadıkları Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Komisyon çalışmalarına 01 Haziran 2022 tarihinde başlamıştır. Komisyon toplantılarına Dünya Yaşlanma Konseyi, 65+ Yaşlı Hakları Derneği, Akademik Geriatri Derneği gibi STÖ'lerin katıldığı görülmektedir.⁸¹ Komisyon ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (YAŞAM) iş birliğiyle 06 Aralık 2022 tarihinde "Uluslararası Yaşlı Refahı Çalıştayı" düzenlenmiştir. Komisyon raporunda çalıştay akademisyenler, STÖ'lerin temsilcileri ve kamu kurumlarından temsilciler olmak üzere 37 kişinin katıldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte hangi STÖ'lerin çalıştaya katıldığı belirtilmemiştir.⁸²

Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununun Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Komisyon Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine 07 Temmuz 2021 tarihinde ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başlamıştır. Komisyon raporunda, Komisyonun genel olarak kamu kurum ve kuruluşları, akademisyenler ve meslek örgütleriyle görüştüğü görülmektedir. Ancak Komisyon STÖ'lerle de görüşmeler gerçekleştirmiş, bu görüşmelere Deniz Temiz Derneği (TURMEPA), Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) ve Türk Deniz Araştırmaları Vakfı dahil olmuştur.⁸³

⁷⁹ Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Sonuçlarının Tüm Yönleriyle Araştırılması, Depreme Dirençli Yapı Stokunun Oluşturulması ve Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliğinin Artırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, Mayıs 2023, s. 163-183, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/165734cc-0d4f-4030-863d-b278567c0a55.pdf>

⁸⁰ Bartın'ın Amasra İlçesinde Meydana Gelen Maden Kazasının Tüm Yönleriyle Araştırılarak Benzer Kazaların Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, s. 35-48, Mart 2023, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y6/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/53eb151d-1b13-426a-a8eb-b9e8542488ad.pdf>

⁸¹ Yaşlıların Hayatın Çeşitli Alanlarında Yaşadıkları Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Şubat 2023, s. 118-121, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y5/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/224dd518-6a8d-41f1-93f9-8372aa49567b.pdf>

⁸² Yaşlıların Hayatın Çeşitli Alanlarında Yaşadıkları Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, a.g.e, s. 134

⁸³ Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununun Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin

Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine 21 Nisan 2021 tarihinde ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başlamıştır. Komisyon raporunda, Komisyonun çalışmaları süresince 24 toplantı yapıldığı ve ilgili kurum yetkilileri, STÖ temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan 96 kişinin dinlendiği belirtilmektedir. Rapora göre dinlenen STÖ'ler; Senarist Bir, Anadolu'dan Yeryüzüne Sivil Toplum Kuruluşları Vakfı (AYSİT), Hazar Kültür Eğitim Dayanışma Derneği, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Adayları Destekleme Derneği (KADER), İKADDER-TÜRAP, Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER), Bilge Kadın Araştırma Merkezi (BİLKA), Kadın Girişimcileri Destekleme Derneği (KAGİDER), İslam Dünyası STK'lar Birliği, Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM), Kadın Sağlıkçılar Eğitim ve Dayanışma Derneği'dir. (KASAV)⁸⁴

Küresel İklim Değişikliğinin Etkilerinin En Aza İndirilmesi, Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Verimli Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine 23 Mart 2021 tarihinde ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başlamıştır. Komisyon raporunda STÖ'ler ile toplantılar yapıldığı görülmektedir. Küresel Denge Derneği, Doğal Hayatı Koruma Vakfı, İklim Değişikliği ve Politika Araştırma Derneği, Doğa Araştırmaları Derneği, Yolda Girişimi, Doğa Koruma Merkezi görüşme yapılan STÖ'lerdir.⁸⁵

Depreme Karşı Alınabilecek Önlemlerin ve Depremlerin Zararlarının En Aza İndirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

Komisyon 10 Kasım 2020 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. Komisyon raporundan Kızılay, Arama Kurtarma Derneği (AKUT), Türkiye Deprem Mühendisliği Derneği, Türkiye Deprem Vakfı ve Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD) ile toplantılar yapıldığı anlaşılmaktadır.⁸⁶

Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, s. Nisan 2022, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y4/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/5677b14e-01a8-43e2-bfe3-f55217715da7.pdf>

84 Başta Marmara Denizi Olmak Üzere Denizlerimizdeki Müsilaj Sorununun Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, s. Nisan 2022, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y4/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/5677b14e-01a8-43e2-bfe3-f55217715da7.pdf>

85 Küresel İklim Değişikliğinin Etkilerinin En Aza İndirilmesi, Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Verimli Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, s. 151-170, Aralık 2021, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y4/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/7a14931f-1786-4d2f-becf-175f01821935.pdf>

86 Depreme Karşı Alınabilecek Önlemlerin ve Depremlerin Zararlarının En Aza İndirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu, s. 32-57, Temmuz 2021, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y4/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/502ba724-5f63-48a3-935e-3caca0c33b83.pdf>

2.1.5. TBMM’de Karar Verme Süreçlerine STÖ Katılımı Hakkında Genel Bir Değerlendirme

2021 yılında kanun yapım süreçlerinin Covid-19 pandemisinin yarattığı sıkıntılar içinde gerçekleştiği aşıkardır. Bununla birlikte Covid-19 pandemisine rağmen 2021 yılında, TBMM 2022 yılına kıyasla daha fazla kanun kabul etmiş görünmektedir. Daha da ötesi pandemi koşullarında dahi gereken özenin gösterilmesi durumunda sivil toplum örgütlerinin kanun yapma süreçlerine aktif bir şekilde katılımı mümkün görünmektedir. Bunun en somut örneği 7332 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” taslağının görüşülmesi sırasında STÖ’lerin sürece dahil edilmiş olmasıdır. Bununla birlikte TBMM İhtisas Komisyonlarının STÖ algısı son derece sınırlı görünmektedir. Komisyonların sivil toplum örgütü olarak öncelikle kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerini ve sendikaları anladığı görülmektedir. Hak temelli örgütlerin komisyonlara katılımı ise son derece sınırlıdır.

Araştırma komisyonlarının, ihtisas komisyonları ile karşılaştırıldığında STÖ’lerle daha fazla iletişim halinde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak izleme çalışması araştırma komisyonlarının da önceliği meslek örgütlerine ve sendikalara verdiğini göstermektedir. Araştırma komisyonlarının bu sınırlı yaklaşıma rağmen, özellikle de çevre ve kadınlarla ilgili konularda ihtisas komisyonlarına nazaran daha geniş bir yelpazede ve sayıda STÖ ile iletişime geçtiği görünmektedir.

2.2 Merkezi İdarenin Karar Verme Süreçlerine STÖ Katılımı Nasıl?

Merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılıma ilişkin uygulaması üç şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki idarenin mevzuat hazırlama sürecine katılımdır. Burada söz konusu olan ikincil düzenlemelerin (yönetmelik, yönerge, genelge, vb.) hazırlanma sürecidir. İkinci bir katılım süreci mevzuatta yeri olan kurul, komisyon, şûra vb. yapılara katılımdır.

Üçüncü katılım mekanizması ise çalıştaylar, danışma toplantıları vb. yoluyla strateji, eylem planı, vizyon belgesi vb. metinlerin hazırlık süreçlerine katılımdır. Bu katılım mekanizmasına STÖ'lerin katılımı diğer iki mekanizmaya göre daha yüksek orandadır.

MERKEZİ İDAREYE STÖ KATILIMI

İkincil Mevzuat Hazırlık Süreci

Kurul, Komisyon, Şûra, Zirve vb.

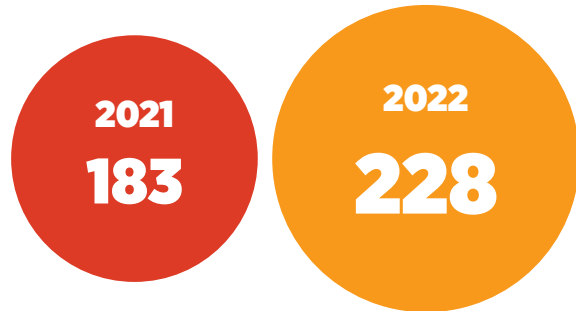

Strateji ve Eylem Planları, Vizyon Belgesi vb.

2.2.1. İkincil Düzenlemelerin Hazırlık Süreçlerine STÖ Katılımı

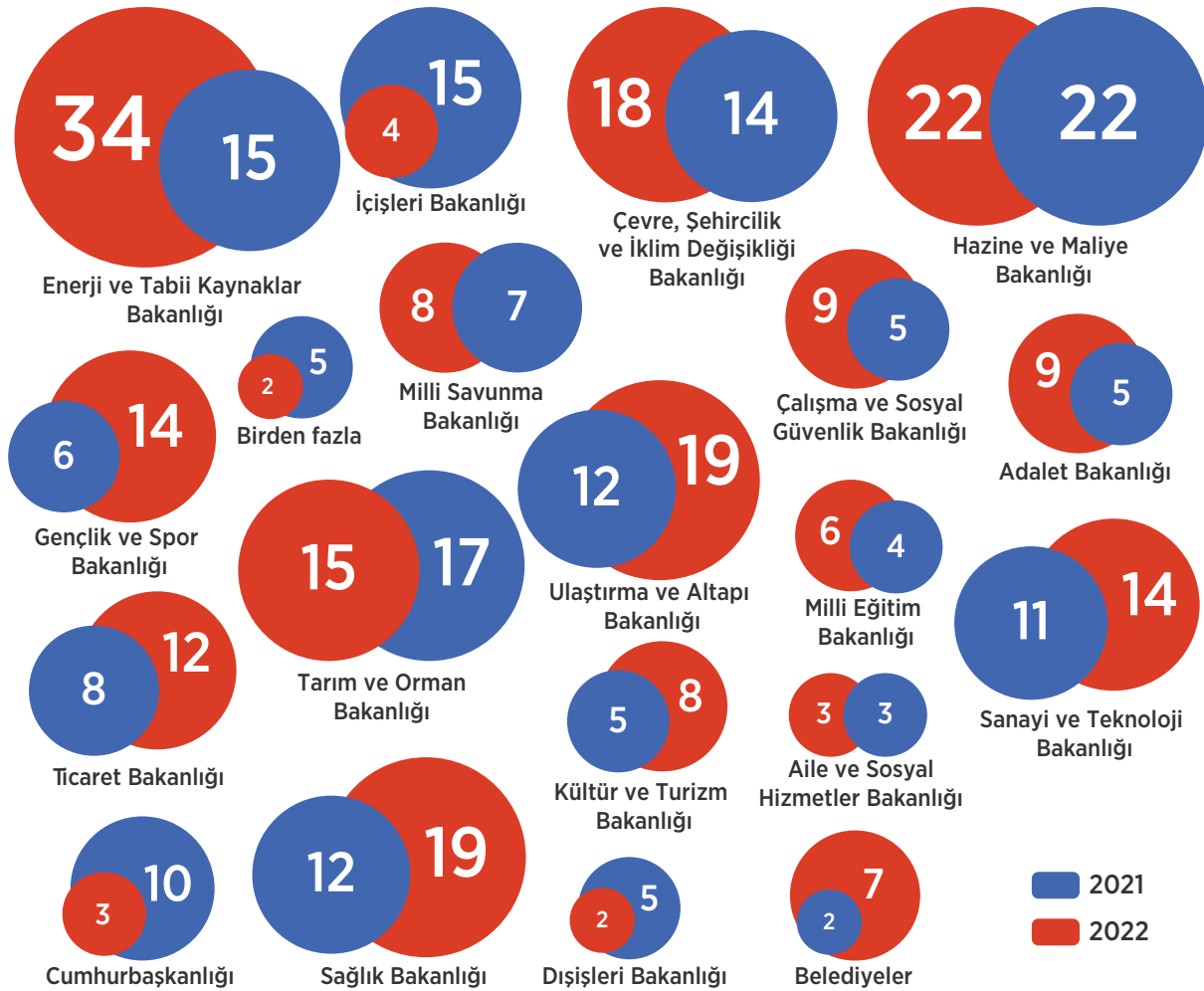
İkincil düzenlemelerin hazırlık süreçlerine STÖ katılımının izlenmesi Cumhurbaşkanlığı ve 17 Bakanlığın hazırlamış olduğu yönetmelikler gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan yönetmeliklerin genel dağılımı hakkındaki veriler aşağıda yer almakla birlikte, izleme sürecine disiplin yönetmeliği gibi kurum içi düzenlemeler, Millî Savunma Bakanlığının yönetmelikleri, belediyeler hakkında çıkarılan yönetmelikler ve kolluk kuvvetleriyle ilgili yönetmelikler izlemeye dahil edilmemiştir. İzlenmesi yapılan yönetmelik hazırlama süreçleri için temel kriter STÖ katılımının birinci derece önemli olduğu konular olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak Cumhurbaşkanlığı dahil 12 Bakanlığa 2021-22 döneminde hazırlanıp kabul edilen toplam 71 yönetmelik hakkında da bilgi edinme başvuruları yapılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı ve 17 Bakanlığın 2021 ve 2022 yıllarında kabul ettiği yönetmeliklerin genel dağılımı şöyle:

Şekil 23 Merkezi İdarenin 2021-2022 yıllarında hazırladığı yönetmelik sayısı

Yönetmeliklerin kamu kurum ve kuruluşlarına göre dağılımı ise şöyle:

Şekil 24 Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlıkların hazırladığı yönetmeliklerin kurumlara ve yıllara göre dağılımı

Bilgi edinme başvurusunun yapıldığı merkezi idare kurumlarının dağılımı ve hazırlık sürecine STÖ katılımına ilişkin bilgi edinme başvuruları sonrasında ulaştığımız bulgular aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

	Yönetmelik Sayısı	Bilgi Edinme Başvurusuna Verilen Cevap Sayısı	Talep Edilen Bilgiyi Verme	STÖ Katılımı (Yüz Yüze)	STÖ ve Meslek Örgütlerinden Yazılı Görüş Alma	Meslek Örgütü Katılımı (Yüz Yüze)	Sendika Katılımı
Cumhurbaşkanlığı	12	0	0	-	-	-	-
Adalet Bakanlığı	8	2	0	-	-	-	-
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	5	3	3	1	2	0	0
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	13	1	1	1	0	0	0
Dışişleri Bakanlığı (Ulusal Ajans)	1	1	1	0	0	0	0
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	6	6	6	2	3	1	0
Gençlik ve Spor Bakanlığı	6	6	3	3 ⁸⁷	0	0	0
Hazine ve Maliye Bakanlığı	1	1	0	0	0	0	0
İçişleri Bakanlığı (Göç İdaresi)	1	1	1	0	0	0	0
Milli Eğitim Bakanlığı	1	0	0	0	0	0	0
Tarım ve Orman Bakanlığı	7	7	7	1	2	0	0
Ticaret Bakanlığı	7	2	1	1	1	1	0
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	3	3	3	0	2	1	0
TOPLAM	71	33	26	9	10	3	0

Tablo 5 2021-2022 döneminde izlemesi yapılan yönetmelikler ve merkezi idare kurumlarına dağılımı ve STÖ katılımı

87 Sadece vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararı statüsüne sahip dernekler

Cumhurbaşkanlığı

İzleme kapsamında Cumhurbaşkanlığı tarafından yayınlanan 12 yönetmeliğin (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**) hazırlık süreçlerine STÖ katılımı hakkında bilgi edinme başvurusu yapıldı. Bilgi edinme başvurusuna Cumhurbaşkanlığı tarafından herhangi bir cevap verilmedi. Söz konusu yönetmelikler hazırlanırken STÖ katılımının sağlandığına dair de açık bir bilgi

yoktur. Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanan yönetmeliklerden özellikle de mevzuat hazırlama süreçlerine STÖ katılımını düzenlemesi bakımından “Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” son derece önemlidir. Bu konuda daha ayrıntılı bir değerlendirme için STGM tarafından hazırlanan bilgi notuna bakılabilir.⁸⁸

Adalet Bakanlığı

Adalet Bakanlığına 8 yönetmeliğin (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**) hazırlık sürecine STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. Yapılan başvurulara sadece Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Genel Müdürlüğü kendisiyle ilgili iki yönetmelik - Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği” ve “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel

İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik - hakkında 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu’nun 25. ve 7. maddelerine dayanarak olumsuz cevap verdi. Adalet Bakanlığı diğer yönetmeliklerle ilgili yapılan bilgi edinme başvurularına ise cevap vermedi.

4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu

Madde 7- (...)Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler. (...)

Madde 25- Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.

⁸⁸ “Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” Değişikliği ve Sivil Toplum Örgütlerinin Karar Alma Süreçlerine Katılımı, 25.02.2022, <https://www.stgm.org.tr/mevzuat-hazirlama-usul-esaslari-hakkinda-yonetmelik-degisikligi-sivil-toplum-orgutlerinin-karar>

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 1. maddesinin amaç kısmı "(1) Bu Yönetmeliğin amacı; adli süreçte suç mağdurlarına ve adli desteğe ihtiyaç duyan kişilere sağlanacak hizmetler ile Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemelere sunulacak hizmetlerin yerine getirilmesine dair görev, yetki ve sorumluluklar ile buna ilişkin usul ve esasları düzenlemektir." şeklindedir. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere yönetmelik kurumun

personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin olduğu gibi kamuoyunu ilgilendiren bir düzenlemedir. Kısacası sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkında değildir. Ayrıca yönetmelik hazırlanırken STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığına dair bir bilginin neden "ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz" gerektirdiği anlaşılmamıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına "çocuk koruma hizmetleri" ve "engellilere yönelik sınav uygulamaları" ile ilgili yönetmeliklerin hazırlık sürecine STÖ katılımı hakkında bilgi edinme başvurusu yapıldı. (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü her iki yönetmelik hakkında da cevap verdi. Cevapta "Çocuk Koruma

Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" hazırlanırken STÖ'lerin görüşlerine başvurulduğu belirtilirken⁸⁹ kaç STÖ'nün görüşüne başvurulduğu ve hangi yöntemle STÖ katılımının sağlandığına yönelik bir bilgi sunulmadı. Ayrıca Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü engelli bireylere yönelik sınav uygulamaları ile ilgili yönetmeliğin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı koordinasyonunda yürütüldüğü belirtildi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına 5 yönetmeliğin hazırlık sürecine STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı üç yönetmelik hakkında bilgi verdi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü cevabında "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği" hazırlanırken STÖ'lerin yazılı görüşlerine başvurulduğunu aktarırken, hangi STÖ'lerden görüş alındığı belirtilmedi.⁹⁰ Sosyal Güvenlik Kurumu

Başkanlığı ise "Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği" hazırlanırken "tıpta uzmanlık derneklerinin" görüşlerine başvurulduğu cevabını verdi.⁹¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü "Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği" hazırlanırken Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED), Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve işçi ve işveren sendikalarının görüşlerine başvurulduğunu belirtti.⁹²

⁸⁹ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, e-36420180-622.03-6358016-20.02.2023

⁹⁰ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, E-35804503-622.03-217980-20.01.2023.

⁹¹ Sosyal Güvenlik Kurumu Bakanlığı, Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-89292141-115.99-62552909-24.01.2023

⁹² Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, E-14836613-622.03-219513-06.02.2023

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına aralarında 2022 yılında kabul edilen ve ardından iptali için çevre örgütlerinin dava açtığı “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği”nin de yer aldığı toplam 13 yönetmeliğin hazırlık sürecine STÖ katılımı hakkında sorular soruldu. (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**). Bilgi edinme başvurusuna sadece Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü dönüş yaptı ve “Çevre Yönetimi Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” hakkında bilgi verdi.

Genel Müdürlük verdiği cevapta söz konusu yönetmelik hazırlanırken TMMOB Çevre Mühendisleri, Kimya Mühendisleri, Maden Mühendisleri Odalarından, TOBB Denizcilik Meclisi, Türkiye Sıvılaştırılmış Petrol Gazı Meclisi, Atık ve Geri Dönüşüm Meclisinden, Biyologlar Dayanışma Derneği, ÇEVBİR, Türkiye Belediyeler Birliği, TÜSiAD, MÜSiAD, TEMA Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Vakfı ve Doğa Derneği’nden taslak yönetmelik hakkında görüş alındığını aktardı.⁹³ Diğer yönetmelikler hakkında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı herhangi bir cevap vermedi.

Dışişleri Bakanlığı

Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Türkiye Ulusal Ajansına “Türkiye Ulusal Ajansı Danışma Kurulu Yönetmeliği” hazırlanırken STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. Zira yönetmeliğin 4(1). maddesi şöyle:

Madde 4 - (1) Kurul, programlarla ilgili alanlarda faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, eğitim ve öğretim kurumları, sivil toplum kuruluşları, gençlik organizasyonları, meslek kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.⁹⁴

Ayrıca yönetmeliğin temel dayanağı olan “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında 4 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” madde 68(6)’da aşağıdaki ifade yer almaktadır.

Madde 68 - (6) Türkiye’nin Avrupa Birliği eğitim ve gençlik programlarından azamî istifade etmesini sağlamanın yollarını aramak üzere ilgili kamu

kurum ve kuruluşları, eğitim ve öğretim kurumları, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşlar, gençlik organizasyonları, meslek kuruluşları ve özel sektör temsilcilerinin yer aldığı bir Danışma Kurulu oluşturulur. Danışma Kurulunda hangi kuruluşların temsil olunacağı Avrupa Birliği Başkanının onayıyla belirlenir. Danışma Kurulu, Başkanlığın oluşturacağı gündem çerçevesinde yılda bir defa toplanır. Bu Kurulun kararları istişaridir. Sekretarya hizmetleri Merkez tarafından yürütülür.⁹⁵

Söz konusu yönetmelik STÖ katılımı için bir mekanizma yaratmaktadır. Bu nedenle yönetmeliğin hazırlık aşamasına STÖ katılımı son derece doğal bir beklentidir. Buna karşılık Ulusal Ajans verdiği cevapta 4 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin ilgili maddesini tekrar ederek şunu söyledi: *“Adı geçen mevzuattan da anlaşılacağı üzere Danışma Kurulu Yönetmeliği için görüş alınmasına ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu sebeple yönetmelik, herhangi bir kurumdan görüş alınmaksızın oluşturulmuştur.”*⁹⁶

⁹³ Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, E-25838686-622.01-5685272-09.02.2023.

⁹⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=38502&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5>

⁹⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.4.pdf>

⁹⁶ Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Türkiye Ulusal Ajansı, E-17079378-010.03-58573-04.01.2023

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına 6 yönetmelik hakkında STÖ katılımı soruldu. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü yapılan başvuruya vermiş olduğu cevapta;

- 11 Aralık 2022 tarihli 32040 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Maden Yönetmeliği hakkında herhangi bir STÖ'den görüş alınmadığını;
- 19 Aralık 2022 tarih ve 32018 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Nükleer Güvence Yönetmeliği hazırlanırken herhangi bir STÖ görüşü alınmadığını ancak İkincil Düzenleme Hazırlama Usul ve Esasların 13'üncü maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında Kurum dışına görüşe açılan yönetmelik taslağının görüş verilebilecek son tarihi belirtilerek Kurumun internet sitesinde yayınlandığını;
- 13 Ağustos 2022 tarihli 31922 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Radyoaktif Kirliliğe Maruz Kalmış Alanların Çevresel İyileştirme Faaliyetlerinin Yetkilendirilmesine İlişkin Yönetmelik" hakkında TMMOB Çevre Mühendisleri Odasından taslak yönetmelik hakkında görüş talep edildiğini;
- 12 Ağustos 2022 tarihli ve 31921 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Ulusal Radyasyon İzleme Radyasyon Kontrolü Hakkında Yönetmelik hakkında Gemi Dönüşüm Sanayicileri Derneği ve Türkiye Çelik Üreticileri Derneği ile 10 özel şirketten yazılı görüş talep edildiğini;
- 07 Temmuz 2022 tarihli ve 31889 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Radyoaktif Atık Tesislerine İlişkin Yetkilendirmeler ve Güvenlik İlkeleri Yönetmeliği"; 27 Nisan 2022 tarihli ve 31822 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Nükleer Tesisler, Radyasyon Tesisleri Ve Radyoaktif Atık Tesislerinde Yönetim Sistemi Yönetmeliği" için STÖ'lerle bir danışma sürecinin yapılmadığını, ancak İkincil Düzenleme Hazırlama Usul ve Esasların 13 üncü maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında Kurum dışına görüşe açılan yönetmelik taslağının görüş verilebilecek son tarihi belirtilerek Kurumun internet sitesinde yayınlandığını belirtti.⁹⁷

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Gençlik ve Spor Bakanlığı'na toplam 6 yönetmeliğin hazırlık sürecine STÖ katılımı hakkında (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**) soru soruldu. Gençlik ve Spor Bakanlığı Sosyal İlişkiler ve İletişim Dairesi Başkanlığı 2021 yılına ait yönetmeliklerle ilgili olarak STÖ görüşlerinin alındığı cevabını verdi. Bununla birlikte davet edilen STÖ'lerin vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararı statüsüne sahip dernekler olduğunu aktardı.⁹⁸

2022 yılında hazırlanan yönetmelikler hakkında ise Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü STÖ'lerin görüşlerinin alındığını belirtmekle yetinerek, kaç STÖ'nün sürece dahil edildiği konusunda bilgi vermedi. Bakanlık cevabında daha çok düzenlenen çalıştaylar hakkında bilgi sundu.⁹⁹ Ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı Sosyal İlişkiler Dairesi Başkanlığı 2022 yılında kabul edilen yönetmeliklerle ilgili olarak STÖ görüşlerinin alındığını, Covid-19 pandemisi nedeniyle toplantıların çevrim içi yapıldığını ve sporla ilgili konularda ise spor federasyonlarının görüşlerine başvurulduğunu aktardı.¹⁰⁰

⁹⁷ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-50875018-622.03-169749-30.01.2023

⁹⁸ Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sosyal İlişkiler ve İletişim Dairesi Başkanlığı, E-25367561-622.03-4441863-14.03.2023

⁹⁹ Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-51829694-181.99-4151954-27.02.2023

¹⁰⁰ Gençlik ve Spor Bakanlığı Sosyal İlişkiler Dairesi Başkanlığı, E-25367561-622.03-4441863-14.03.2023.

Hazine ve Maliye Bakanlığı

Hazine ve Maliye Bakanlığı Malî Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığına (MASAK) özellikle de Türkiye’de 5253 sayılı Dernekler Kanunu’nda ve 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu’nda önemli değişiklikler getiren 7262 sayılı “Kitle İmha Silahlarının Yayılması Finansmanının Önlenmesine

İlişkin Kanunun” uygulama yönetmeliğinin hazırlık süreçlerine STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. Ancak MASAK STÖ’lere dair Başkanlığın herhangi bir görev ya da yetkisi bulunmadığını belirterek konuyla ilgili olarak cevap vermeyi reddetti.¹⁰¹

İçişleri Bakanlığı

İzleme kapsamında İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığına “İdari Gözetime Alternatif Yükümlülüklerle İlişkin Yönetmelik” hazırlık süreçlerine göç ve mülteci alanında faaliyet gösteren STÖ’lerin dahil edilip edilmediği soruldu. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

cevabında yönetmelik hazırlanırken 7 ulusal ve uluslararası kuruluşun katılımıyla bir çalıştay düzenlenerek görüş alışverişinde bulunulduğunu aktarırken, söz konusu kurumlardan kaçınının STÖ olduğu bilgisi vermedi.¹⁰²

Milli Eğitim Bakanlığı

Milli Eğitim Bakanlığına sadece “Yükseköğrenim Özel Barınma Hizmetleri Yönetmeliği” hazırlık sürecinde STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. Bakanlık bilgi edinme başvurusuna cevap vermedi.

¹⁰¹ Hazine ve Maliye Bakanlığı Malî Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı, E-81683147-622.03.[01]-37308-06.01.2023

¹⁰² İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-89486870-622.03-154344-24.03.2023

Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarım ve Orman Bakanlığına izleme kapsamında 7 yönetmeliğin hazırlık sürecine STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı cevabında;

- Hayvanat Bahçelerinin ve Doğal Yaşam Parklarının Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik teknik ve bilimsel bir çalışma gerektirdiğinden üniversitelerin ve kamu kurumlarının görüşlerine başvurulduğunu ve STÖ'lerden görüş alınmadığını,
- Arı Kolonilerinin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınması Hakkında Yönetmelik için yetiştirici birlikleri ve federasyonlarından yazılı görüş alındığını,
- Orman Kanunu'nun 18'inci Maddesinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik hakkında ilgili bakanlıklardan görüş alındığını ancak STÖ görüşü alınmadığını,
- Orman Kanunu'nun 17'nci maddesinin Üçüncü Fıkrasının Uygulanması Hakkında Yönetmelik için ilgili bakanlıklardan görüş alındığını ancak STÖ görüşü alınmadığını,
- Türk Gıda Kodeksi Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği hakkında görüşleri toplamak için taslak yönetmeliğin Bakanlığın web sitesinde yayınlandığını ve 1 ay askıda kaldığını, 16 STÖ'ye resmi bir yazı gönderilerek görüşleri talep edildiğini, toplanan görüşlerin bir alt komisyonda değerlendirildiğini ve Ulusal Gıda Kodeks Komisyonuna gönderildiğini,
- Tarımda Kullanılan Gübrelerin Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği için kamu kurum ve kuruluşlarından, özel sektörden görüş alındığını, ayrıca Gübre Üreticileri İthalatçıları ve İhracatçıları Derneğinin (GÜİD) görüşlerine başvurulduğunu,
- Merkez Av Komisyonu, İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik için 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nun 3. maddesi ile Merkez Av Komisyonu üyeliklerinin artırılmış olduğunu, bu düzenlemeyle çevre ve doğa gönüllüsü derneklerin ve bilim insanlarının üyeliği 1'den 3 çıkarıldığı ve komisyon üye sayısının ise 25'e çıkarıldığını belirtti. Ancak yönetmeliğin hazırlık sürecinde STÖ'lere danışıldığına dair bir bilgi sunmadı.

Ticaret Bakanlığı

Ticaret Bakanlığı'na toplam 7 yönetmelik hakkında bilgi edinme başvurusu yapıldı (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**) ve hazırlık süreçlerine STÖ katılımının sağlanıp sağlanmadığı soruldu. Ticaret Bakanlığı sorulan yönetmeliklerden sadece 2 tanesi hakkında bilgi verdi.

Bakanlık, CİMER üzerinden Tüketici Hakem Heyetleri ve Piyasa Gözetimi ve Yönetimi Hakkında Yönetmeliğe dair cevap verdi ve hazırlık süreçlerine ilgili kurum ve kuruluşların resmi yazı ile görüşlerinin alındığını belirtti.¹⁰³ Cevap verilen ikinci Yönetmelik ise "Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği" hakkında oldu. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü, AB Teknik Mevzuat Daire Başkanlığı

tarafından verilen cevapta yönetmeliğin hazırlık sürecinde Türkiye İhracatçılar Meclisi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Tüketici Dernekleri Federasyonu, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği, Uluslararası Yatırımcılar Derneği, Tüketici Örgütleri Federasyonu, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türk Akreditasyon Kurumu Genel Sekreterliği, Türk Standartları Enstitüsü Başkanlığı, Helal Akreditasyon Kurumu Başkanlığı, Uygunluk Değerlendirmesi Derneğinden otuz gün içerisinde Bakanlığa görüşlerini yazılı olarak iletmelerinin talep edildiğini belirtti. Yine cevapta yönetmeliğin Bakanlık web sitesinde kamunun görüşlerine açıldığı aktarıldı.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına 3 yönetmeliğin hazırlık süreçlerine STÖ katılımı hakkında bilgi edinme başvuru yapıldı. (Bkz: **EK-1 Hakkında Bilgi Edinme Başvurusu Yapılan Yönetmelikler**) Bunlardan iki tanesi tehlikeli maddelerin kara yoluyla taşınması ve tehlikeli madde güvenlik danışmanlığı hakkındadır. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Ulaştırma Hizmetleri Düzenleme Genel Müdürlüğü her iki yönetmeliğinde "Tehlikeli Malların Karayolu ile Uluslararası Taşımacılığa İlişkin Anlaşma" (ADR)¹⁰⁴ kapsamında hazırladığını ve taslak hakkında elektronik veya yazılı olarak görüş alınması amacıyla

Genel Müdürlüğün web sitesinde çağrı yapıldığını ve bu doğrultuda gelen görüşlerin mevzuat çalışmalarında değerlendirmeye alındığını belirtti.¹⁰⁵

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü Gemi ve Su Araçlarında Gazdan Arındırma Yönetmeliği hakkında verdiği cevapta kamu kurum ve kuruluşları ile birlikler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerinden görüş alındığını belirtti.¹⁰⁶

¹⁰³ CİMER 2300271534 Sayılı başvuruya 13.03.2023 tarihinden verilen cevap

¹⁰⁴ Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) kapsamındaki anlaşma için bkz: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/10/20091030M1-1.htm>

¹⁰⁵ Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Ulaştırma Hizmetleri Düzenleme Genel Müdürlüğü, E-14511534-399-926669-24.01.2023

¹⁰⁶ Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Tersaneler ve Kıyı Yapıları Genel Müdürlüğü, E-39895534-622.03-951591-09.02.2023

2.2.2. Kurul, Komisyon, Şura, Zirve vb. Süreçlere STÖ Katılımı Nasıl?

Merkezi idarenin karar verme mekanizmalarına STÖ katılımı kurul, komisyon, şura, zirve vb. yapılar yoluyla da gerçekleşebilmektedir. Söz konusu mekanizmalar Cumhurbaşkanlığı ve bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlar yoluyla çalışmalarını yürütmektedir.

İzleme çalışması için söz konusu mekanizmalardan Cumhurbaşkanlığı Ofisleri ve Politika Kurulları, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Şurası ve ÇED Süreçlerine Halkın Katılımı, İçişleri Bakanlığı Sivil Toplum İstişare Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim Şurası izlendi ve değerlendirildi.

Cumhurbaşkanlığı

Cumhurbaşkanlığı karar verme süreçlerine katılım üç yolla gerçekleşebilir.

1. Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde STÖ'ler ile iş birliği yapması öngörülen Cumhurbaşkanlığı ofisleri

2. Cumhurbaşkanlığına bağlı politika kurulları

3. Cumhurbaşkanlığına bağlı kurum ve kuruluşlar

Cumhurbaşkanlığı Ofisleri

İzleme sürecinde Cumhurbaşkanlığına “dijital dönüşüm”, “finans” ve “insan kaynakları” ofislerine görev tanımları kapsamında STÖ'lerle yapılan iş birlikleri sorulmuştur. Yapılan bilgi edinme başvurularına sadece İnsan Kaynakları Ofisi cevap verdi.

Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi cevabında kamu çalışanlarının mesleki/teknik beceri ve yetkinliklerinin geliştirilmesi, kişisel gelişimlerine katkı sağlanmasına yönelik eğitimlerin ilgili kurum ve kuruluşlarca hazırlanarak “Uzaktan Eğitim Kapısı” üzerinden sunulduğunu belirtti. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi kamu kurumları, özel sektör ve STÖ'ler ile çok Paydaşlı koordinasyon ve iş birliği çalışmaları yaptığını ifade etti.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Başkanlığı İnsan Kaynağı Eğitim ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, E-71726943-799-2539-26.01.2023.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları

İzleme faaliyetleri kapsamında Cumhurbaşkanlığına bağlı olan 9 politika kuruluna STÖ'ler ile yapılan iş birliği konusunda bilgi edinme başvuruları yapıldı. Bu talebe 6 politika kurulu cevap verdi.

Hukuk Politikaları Kurulu adına Kurul Başkanvekili Mehmet Uçum'un verdiği cevapta Hukuk Politikaları Kurulunun Kasım 2018'de faaliyetlerine başladığı, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 27. maddesi kapsamında hukuk ve sistem reformu, yargı sisteminin işleyişi, ceza hukuku, hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi, çalışma ilişkileri ve 21. yüzyılda yeni anayasa perspektifi gibi çalışma alanlarında 150'den fazla etkinlik düzenlendiğini belirtildi. Ayrıca söz konusu toplantı, çalıştay ve tematik çalışma grubu toplantılarına ilgili bakanlık, STÖ'ler, sendikalar, sektör temsilcileri ile alanında uzman kişilerin katıldığı ve katkı sunduğu ifade edildi.¹⁰⁸

Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu adına Kurul Başkanvekili Prof. Dr. Serkan Topaloğlu, kurulun faaliyetlerine başladığı Kasım 2018'den bu yana 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 29. maddesi kapsamında belirlenen ve çalışma alanına giren konularda 140 etkinlik düzenlendiğini belirtmiştir. Ayrıca Prof. Dr. Serkan Topaloğlu yapılan toplantılara konuk olarak bilim insanı, STÖ temsilcisi, bürokrat, iş insanı, farklı sektör temsilcilerinden 520 katılımcının dahil olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁹

Yerel Yönetim Politikalar Kurulu adına Kurul Başkanvekili Şükrü Karatepe 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kapsamında rapor ve politika önerileri hazırlanırken birden fazla ilgili STÖ'nün davet edilerek görüş ve önerilerinin alındığını belirtmiştir. Bu kapsamda kaç etkinlik düzenlendiğine dair bir bilgi sunulmamıştır.¹¹⁰

Ekonomi Politikaları Kurulu adına Kurul Başkanvekili Gülsüm Azeri, faaliyetlerine Kasım 2018'de başlayan Ekonomi Politikaları Kurulunun 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 25. maddesi kapsamında 162 toplantı gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Söz konusu toplantılara ilgili bakanlıkların, STÖ'lerin, sektör temsilcilerinin ve alanında uzman kişilerin katıldığı ve katkıda bulunduğu ifade edilmiştir.

Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu adına Kurul Başkanvekili Prof. Dr. Yavuz Atar verdiği cevapta kurulun görev alanına giren konularda her bir çalışma alanına ve kurul gündemine ilişkin olarak çok sayıda kamu ya da özel kurum ve kuruluş ile ilgili uzman kişilerin yazılı ve sözlü görüşlerine başvurulduğunu belirtmiştir. Prof. Dr. Yavuz Atar alınan görüşlerin gerek kurul toplantısında gerekse oluşturulan alt komisyon toplantılarında ele alındığını ifade etmiş, ancak bu şekilde kaç toplantının olduğu ve kaç kişinin yazılı ve sözlü görüşüne başvurulduğuna dair bir bilgi sunulmamıştır.¹¹¹

Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu adına Kurul Başkanvekili Prof. Dr. Hasan Mandal verdiği cevapta Kasım 2018'de faaliyetlerine başlayan Kurulun 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kapsamında 19 adet politika öneri raporu ve 6 adet teknoloji yol haritası hazırladığını belirtti. Prof. Dr. Hasan Mandal söz konusu çalışmalar hazırlanırken öncelikle kişilerin yetkinliğinin göz önünde bulundurulduğunu ve belirlenen konularda uzman kişilerin katılımının sağlandığını aktardı. Prof. Dr. Hasan Mandal politika öneri raporlarının ve teknoloji yol haritalarının hazırlanması süreçlerinde gerçekleştirilen toplantılara, ilgili kamu kurumları, akademi, STÖ'ler ve özel sektörden 884 uzmanın katılımının sağlandığı bilgisini verdi.¹¹²

¹⁰⁸ Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu Başkanvekili Mehmet Uçum, E-81114265-663.09-135210-31.01.2023

¹⁰⁹ Cumhurbaşkanlığı Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu Başkanvekili Prof. Dr. Serkan Topaloğlu, E-39729918-663.09-135462-01.02.2023

¹¹⁰ Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikalar Kurulu a Başkanvekili Şükrü Karatepe, E-88152743-719[719]-135757-02.02.2023.

¹¹¹ Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu Başkanvekili Prof. Dr. Yavuz Atar, E-23695824-953.01.04-137506-20.02.2023

¹¹² Cumhurbaşkanlığı Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu Başkanvekili Prof. Dr. Hasan Mandal, E-41712581-622.03-136011-08.032023

Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurumlar

Cumhurbaşkanlığına bağlı kurumlardan Strateji ve Bütçe Başkanlığı Devlet Yatırımları Genel Müdürlüğüne STÖ'ler ile yapılan iş birliği çalışmaları hakkında bilgi edinme başvurusu yapıldı. Ancak Genel Müdürlük 9 Haziran 2022 tarihinde 31861 sayılı Resmî Gazete'de

yayınlanan 102 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile faaliyetlerine yeni başladığını Haziran 2023'te yayınlanması beklenen bir yönetmelikle çalışmalarını sürdüreceğini ve bu nedenle STÖ'ler ile herhangi bir faaliyet gerçekleştirilmediği bilgisini verdi.¹¹³

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Adalet Bakanlığı ilgili/ilişkili kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu belli aralıklarla Ayrımcılıkla Mücadele Alanında İstişare Komisyonunu toplamaktadır. İstişare Komisyonu toplantıları 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 22'nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında ayrımcılık yasağıyla ilgili konularda sorunları ve çözüm önerilerini tartışma ve bu konularda bilgi ve görüş alışverişinde bulunma amacıyla yapılmaktadır.

İzleme dönemi kapsamında TİHEK Ayrımcılıkla Mücadele Alanında İstişare Komisyonunun üç kez toplandığı ve toplantılara STÖ katılımının gerçekleştiği gözlemlendi. İstişare Komisyonu ilk toplantısını Kasım 2021'de¹¹⁴, ikinci toplantısını Mayıs 2022'de¹¹⁵ ve üçüncü toplantısını ise Kasım 2022'de gerçekleştirdi.¹¹⁶ Toplantılara ayrımcılıkla mücadele ve temel insan hakları alanında faaliyet gösteren hak temelli STÖ'lerin katılarak görüşlerini ilettiği gözlemlendi.

TİHEK'in "Ayrımcılıkla Mücadele Alanında İstişare Komisyonu" toplantılarının haricinde TİHEK İl ve İnsan Hakları Kurulları yolu ile istişare toplantıları düzenlediği ve STÖ'lerin katılımıyla gerçekleşen bu toplantıların

ardından sonuç bildirgeleri yayınladığı da izleme faaliyetinde tespit edilen bir diğer katılım sürecidir. İzleme dönemi kapsamında TİHEK'in 12 ilde STÖ'lerin katılımıyla istişare toplantıları düzenlendiği ve bazı toplantıların sonuçlarının kamuoyu ile paylaşıldığı tespit edildi.¹¹⁷

Sayı	İl Toplantısı	Sonuç Bildirgesi
1	Trabzon	Yok
2	Malatya	Yok
3	Edirne	Yok
4	Siirt	Yok
5	Zonguldak	Var
6	Manisa	Var
7	Van	Var
8	Erzurum	Var
9	Adana	Var
10	İzmir	Var
11	Çankırı	Var
12	Afyonkarahisar	Var

Tablo 6 TİHEK İstişare Toplantıları

¹¹³ Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, E-23452513-622.03-19660-23.01.2023

¹¹⁴ TİHEK, 18.11.2021, <https://www.tihe.gov.tr/ayrimcilikla-mucadele-alaninda-istisare-komisyonunun-ilk-toplantisi-gerceklestirildi>

¹¹⁵ TİHEK, 12.05.2022, <https://www.tihe.gov.tr/ayrimcilikla-mucadele-alaninda-istisare-komisyonunun-ikinci-toplantisi-gerceklestirildi>

¹¹⁶ TİHEK, 03.11.2022, <https://www.tihe.gov.tr/istisare-komisyonunun-ucuncu-toplantisi-gerceklestirildi>

¹¹⁷ TİHEK, Haberler, <https://www.tihe.gov.tr/kategori/icerikList/>

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığında STÖ katılımının mümkün olduğu mekanizmalar Bakanlığın taşra teşkilatı aracılığıyla çalışmalarını yürütmektedir. İzleme dönemi kapsamında söz konusu mekanizmalar için Büyükşehir statüsüne sahip 30 il seçildi ve söz konusu 30 ilin Valiliklerine bilgi edinme başvurusu yapılarak “Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları” ve “İl Çocuk Hakları Komitesi” ile “Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulunun düzenli olarak toplanıp toplanmadığı ve ilgili kurul toplantılarına STÖ’lerin davet edilip edilmediği veya iş birliği içerisinde çalışıp çalışılmadığı soruldu.

Başvurulara Valilik ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinin bilgi verme tutumları değişkenlik gösterdi. Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurullarının önemli bir bölümü (23 İl Müdürlüğü) başvuruları detaylı bir şekilde cevaplandırdı. Ancak İl Çocuk Hakları Komitesi ve Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu hakkında yapılan bilgi edinme başvurularına idarenin gereken özeni gösterdiğini söylemek güçtür. Zira bilgi edinme başvurularına gereği gibi cevap veren İl Müdürlüğü sayısı çok düşüktür (9 İl Müdürlüğü). Manisa, Hatay ve Samsun Valilikleri ise ilgili konular hakkında bilgi vermeyi reddetti. Genel durum şöyle:

Adana

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında üçer aylık sürelerle 4 kez; **2022 yılında** üçer aylık sürelerle 4 kez toplandığı bilgisi verildi. STÖ katılımı konusunda ise görüşlerine ihtiyaç duyulması halinde STÖ’lerin davet edildiği belirtilirken kaç STÖ’nün kaç toplantıya dahil edildiğine dair ise bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Toplantıların mevzuata uygun olarak gerçekleştirildiği bilgisi verildi. Toplantılara meslek örgütü olarak Baro

temsilcisinin katıldığı bilgisi verilirken, davet edilmeleri durumunda STÖ’lerin de katılabileceği ifade edildi. Ancak kaç STÖ’nün izleme dönemi içinde toplantılara davet edildiğine dair bir bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

2021 yılında Adana Çocuk Hakları Komitesinin Nisan ayında Covid-19 pandemisi nedeniyle çevrim içi toplantı yapıldığı, Ekim 2021’de ise 31 çocuğun katılımıyla yüz yüze toplantı yapıldığı, **2022 yılı** Nisan ayında yüz yüze olağan toplantının gerçekleştirildiği ve yapılan toplantıya 28 çocuğun katıldığı bilgisi verildi.

Çocuk Hakları Komitesi tarafından yapılan çalıştay ve il genelinde yapılan etkinliklere STÖ’lerin davet edildiği ve **Çocuk Vizyon Belge Çalıştayına ise 15 STÖ’nün davet edildiği belirtildi.**

Ankara

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 ve 2022’de 2’şer kere olmak üzere 4 kere toplandığı yapıldığı bilgisi verildi. İlgili yönetmelikte katılımı zorunlu kurumların toplantıya katıldığı ifade edildi. STÖ katılımı konusunda ise açık ve net bir bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

2021 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle toplantıların çevrim içi yapıldığı; 01 Mart 2021 tarihinde 100 çocuğun katıldığı engelsiz çocuk buluşmaları etkinliğinin planlanması için etkinlikten 1 hafta önce toplanıldığı ve 15 Ekim 2021 tarihinde fiziki olarak Bağlum Çocuk Destek Merkezi’nde (CODEM) çocuk hakları eğitiminin programlanması için toplanıldığı bilgisi verildi.

2022 yılında 12 Ocak 2022 yılında 11 çocuk ve yetişkin temsilcisinin katılımı ile olağanüstü, 05 Nisan 2022 tarihinde ise 6 çocuğun katılımı ile olağan toplantı gerçekleştirildiği bilgisi verildi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

2021 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle 26 Mayıs 2021 tarihinde İl Koordinasyon Kurulu toplantısının, 01 Ekim 2021 tarihinde ise alt komisyon toplantısının gerçekleştirildiği bilgisi verildi.

2022 yılında 16 Mart 2022 tarihinde ilçe kaymakamlarının katılımıyla İl Koordinasyon Kurulu toplantısının düzenlendiği, 13 Aralık 2022 tarihinde ise ilçe kaymakamlarının katılımı ile İl Koordinasyon Kurulu toplantısının planlandığı bilgisi sunuldu. Düzenlenen İl Koordinasyon Kurulu toplantılarına **3 farklı STÖ'nün katıldığı bilgisi verildi.**

Antalya

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 3 kez toplandığı ve Ağustos 2021'de yapılan toplantıya **6 STÖ'nün katıldığı; 2022 yılında** 2 kez toplandığı ve Şubat 2022'de yapılan toplantıya **7 STÖ'nün katıldığı bilgisi verildi.**

Aralık 2021'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planı'nın hazırlanması amacıyla 2 günlük bir çalıştay yapıldığı ve 2022 yılında iki teknik kurul toplantısı gerçekleştirildiği belirtildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Aydın

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 2 üst kurul ve bir alt kurul toplantısının yapıldığı ve toplantılara Valilik talimatıyla STÖ'lerin davet edildiği bilgisi verilirken, kaç STÖ'nün davet edildiği konusunda ise bilgi verilmedi.

2022 yılında 4 üst kurul ve 4 alt kurul toplantısının yapıldığı bilgisi verildi. Bu toplantılara kamu kurum ve kuruluşlarından üst düzey temsilcilerin katıldığı belirtildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Balıkesir

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantının yapıldığı ve STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Bursa

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 Yılı içinde 4 kez, **2022 yılı** içinde 2 kez toplandığı bilgisi verildi.

2021 yılında yapılan toplantılara Mor Salkım Kadın Dayanışma Derneği'nin davet edildiği ve toplantıya katıldığı; **2022 yılında** yapılan bir toplantıya ise Kadın ve Demokrasi Derneği Bursa Şubesi ve Mor Salkım Kadın Dayanışma Derneği olmak üzere 2 STÖ davet edildiği ve katılım sağlandığı belirtildi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

2021 Yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle 3 çevrim içi toplantının yapıldığı bilgisi verildi.

2022 yılında ise 4 toplantı yapıldığı, toplantılara Yeşilay ve Bursa Teknik Üniversitesi'nin temsilcilerinin toplantıya katıldığı bilgisi verildi. Toplantıya katılmak doğrultusunda herhangi bir STÖ talebinin olması veya davet edilmeleri gerektiği belirtildi. Ancak toplantılara katılmak için kaç STÖ'nün talepte bulunduğu veya kaç STÖ'nün davet edildiği konusunda bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

2021 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle toplantıların yapılamadığı, ancak Kasım ayında Çocuk Danışma Kurulu Seçimlerine ilişkin çevrim içi düzenlenen toplantıya Çocuk Hakları İl Komite temsilcisi bir kız ve bir erkek çocuğun katılımının sağlandığı bilgisi verildi.

2022 yılında 1 kez toplantı yapıldığı ve ocak ayındaki toplantıya 54 çocuğun katıldığı bilgisi sunuldu. Nisan ayındaki toplantının Yürütme Kurulu toplantısıyla yakın bir tarihe denk gelmesi nedeniyle yapılmadığı belirtildi. Ayrıca 2022 yılında Çocuk Hakları İl Komitesi Yürütme Kurulu üyelerine "Dijital Okuryazarlık ve Güvenli İnternet Eğitici Eğitimi" verildiği, planlama amacıyla şubat ayında bir toplantı yapıldığı bilgisi de aktarıldı. Planlama toplantısına eğitici eğitimi alan 5 Yürütme Kurulu üyesi çocuğun katıldığı bilgisi verildi.

Pandemi döneminde toplantılara STÖ'lerin çağırılmasının uygun görülmediği ifade edildi. Fakat Haziran 2022'de İl Çocuk Hakları Komitesinin ve STÖ olarak Bursa Çocuk Hakları Derneği'nin Çocuk İşçiliği ile Mücadele kapsamında 9. Science Expo 2022'de Çocuk Hakları standı açtığı bilgisi verildi.

Denizli

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 4 kez toplandı ve bu toplantılara 2 STÖ'nün davet edildiği; **2022 yılının** ilk altı ayında 2 kez toplandı ve bu toplantılara 6 STÖ'nün davet edildiği bilgisi verildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Diyarbakır

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Başvuru tarihinden 1 yıl sonra cevap verildi. Mevzuat doğrultusunda kurulun toplandığı ve STÖ'lerin davet edildiği bilgisi verildi. Ancak kaç toplantının yapıldığı ve kaç STÖ'nün toplantılara katıldığı konusunda cevap verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi Cevap verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Cevap verilmedi

Erzurum

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 4 kez toplandı, toplantılardan 2 tanesinin yerel, 2 tanesinin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı ve İçişleri Bakanı ile yapılan ulusal toplantılar olduğunun bilgisi verildi. Yerel düzeyde yapılan ilk toplantıya 4 STÖ'nün katıldığı, ikinci toplantıya STÖ katılımının olmadığı belirtildi. Bakanlıklarla yapılan çevrim içi toplantıların ilkinde 5 STÖ'nün katıldığı, ikincisine ise STÖ katılımının olmadığı aktarıldı.

2022 yılında 2 kez toplandı ve ilk toplantıya 2, ikinci toplantıya ise 4 STÖ'nün katıldığı bilgisi verildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı, öngörülen sayıda çocuğun toplantılara katıldığı bilgisi verilirken toplantı sayısı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı ve STÖ katılımının sağlandığı bilgisi verilirken, kaç STÖ'nün katıldığına bilgisi verilmedi.

Eskişehir

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 2 kez; **2022 yılında** 2 kez toplandı bilgisi verildi.

2021 ve 2022 yılında yapılan toplantılara Eskişehir Barosu, Kent Konseyi ve Kadın ve Demokrasi Derneği'nin katıldığı bilgisi sunuldu.

Ayrıca bilgi edinme başvurusuna verilen cevapta olağan toplantıların dışında aşağıdaki toplantıların yapıldığı ifade edildi:

2021 yılında 3 teknik kurul toplantısı yapılmıştır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nın tanıtılması amacıyla 7 farklı paydaş kurumla tanıtım toplantıları gerçekleştirilmiş, ilk toplantıya Eskişehir Belediyesi Kadın Hizmetleri, Kırmızı Şemsiye Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Kadın ve Demokrasi Derneği katılmıştır. Buna ek olarak 5 farklı toplantıda Eskişehir Barosu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Üniversiteler, Müftülük, Kolluk Kuvvetleri, Milli Eğitim Müdürlüğü ile toplantılar yapılmıştır. Kasım 2021'de 2 günlük İl Eylem Planı Çalıştayı Vali Yardımcısı başkanlığında tüm paydaş kurum, kuruluş ve STÖ'lerin temsilcilerinin katkılarıyla yapılmıştır. Bu toplantıda hazırlanan taslak program resmi yazı ile katılımcı kurumlara ve STÖ'lere tekrar iletilerek görüşleri alınmış ve nihai hali verilmiştir. 26 Ocak 2022 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Nisan 2022'de resmi bir üst yazı ile ildeki resmî kurumlara, sendikalara, STÖ'lere il eylem planını tanıtan bir yazı gönderilmiştir.

2022 yılında ayrıca 2 teknik kurul toplantısı gerçekleştirilmiştir.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç çocuğun toplantılara dahil olduğunun bilgisi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda ise bilgi verilmedi.

Gaziantep

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 4 kez, **2022 yılında** 3 kez toplandığı bilgisi verilmiştir.

2021 yılında yapılan toplantılara 1 STÖ'nün davet edildiği ve katıldığı; **2022 yılında** yapılan toplantılara ise herhangi bir STÖ'nün katılmadığı belirtildi.

Ayrıca olağan toplantıların haricinde yapılan toplantılar hakkında bilgi verildi. Bu bilgiye göre;

2021 yılında 2 teknik toplantı yapılmış ve 1 STÖ katılmıştır. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planı Hazırlık Çalıştayı yapılmış, Çalıştaya 7 STÖ davet edilmiş ancak 5 STÖ katılabilmştir.

2022 yılında Teknik Kurul ve Yerel Eylem Planı Tanıtım toplantıları yapılmış ve toplantılara 4 STÖ katılmıştır.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Gaziantep'te Çocuk Hakları İl Komitesinin Ekim 2022 itibariyle yaklaşık 410 çocuk üyesi bulunduğunun bilgisi verildi. Bununla birlikte her yıl olağan ve genel toplantıların yapıldığı, bunun dışında başka bir toplantının yapılmadığı bilgisi verilirken, toplantılara meslek örgütü olarak Gaziantep Barosu Çocuk Hakları Komisyonu avukatlarının katıldığı belirtildi. Bilgi edinme başvurusunun cevaplandığı sırada Ekim 2022 toplantısının planlandığı da aktarıldı.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Yılda asgari 10 il koordinasyon toplantısı düzenlendiği bilgisi verilmiş olup ihtiyaç duyulması halinde yönergede belirtilen kurum ve kuruluşlar ve STÖ'lerin toplantılara dahil edildiği belirtildi. Ancak kaç toplantıya kaç STÖ'nün katıldığına dair bir bilgi verilmedi.

Hatay

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Bilgi vermeyi reddetti.

İl Çocuk Hakları Komitesi Bilgi vermeyi reddetti.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Bilgi vermeyi reddetti.

İstanbul

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 ve 2022 yıllarında 2'şer kereden 4 toplantı yapıldığı bilgisi verilmiştir. Toplantılara 2021 yılında 3 ve 2022 yılında 3 STÖ'nün davet edildiği, herhangi bir olağanüstü toplantı yapılmadığı bilgisi de verildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların düzenli olarak yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı doğrultusunda bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların düzenli olarak yapıldığı ve STÖ'lerin davet edildiği bilgisi verilirken, kaç toplantının yapıldığı ve kaç STÖ'nün toplantılara davet edildiği konusunda bilgi verilmedi.

İzmir

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021'de 4 toplantının, **2022 yılında** 2 toplantının yapıldığı bilgisi verildi. Olağan toplantılar dışında; Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzmir İl Eylem Planı doğrultusunda İl Koordinasyon Kurulu Teknik Alt Kurulu oluşturulduğu ve 05 Nisan 2022 tarihinde ilk teknik kurul toplantısının gerçekleştirildiği, bu teknik kurul toplantısına istinaden oluşturulan İzleme, Değerlendirme ve Raporlama Komisyonu, Eğitim

Komyonu ve 6284 Sayılı Kanununun İzlenmesi Komisyonlarının da 2022 yılı içerisinde ilk toplantılarını gerçekleştirdiği bilgisi verildi. Bu toplantılara İzmir Barosu, İzmir Kadın Kuruluşları Birliği, İzmir Kadın Hakları Koruma Derneği, İzmir Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD/ASAM), Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) ve İzmir Kent Konseyi olmak üzere toplam **6 STÖ'nün katıldığı bilgisi sunuldu.**

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

2021-2022 yılları arasında 4 Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Toplantısının gerçekleştirildiği, toplantılara **3 farklı STÖ temsilcisinin katıldığı bilgisi verildi.**

İl Çocuk Hakları Komitesi

2021 yılının 20 Kasım'ı kapsayan haftasında Covid-19 pandemisi nedeniyle çevrim içi yapılan Ulusal Çocuk Forumu'na İzmir ili Çocuk Hakları Erkek Çocuk Temsilcisi ve İzmir İli Çocuk Hakları Kız Çocuk Temsilcisi'nin katılım gösterdiği bilgisi verildi.

Ayrıca her dereceden okulda yetişkinlere yönelik çocuk haklarını anlatan seminerler yapıldığı ve yabancı uyruklu çocuklarla Türk uyruklu çocukların sosyal uyum içerisinde sağlıklı bir şekilde yaşamalarının desteklenmesi ve toplumsal huzurun desteklenmesi amacıyla çocukların yer aldığı kültürel, sosyal, eğitsel, sportif faaliyetlerin ve çeşitli gezilerin düzenlendiği bilgisi verildi.

Çocuk Hakları Komiteleri Yönergesine göre her türlü iş ve iş birliğinin komite üyesi çocuklardan gelen talepler üzerine gerçekleştirildiği belirtildi. Verilen bilgide STÖ'ler ile iş birliği yapılıp yapılmayacağına çocukların karar verdiği belirtildi. Buna bağlı olarak İzmir'de Komite üyesi çocuklardan bu yönde bir talep gelmediği için 2021-2022 yıllarında herhangi bir STÖ ile toplantı yapılmadığı ifade edildi.

Kahramanmaraş

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 4 kez toplandı ve toplantılara Kahramanmaraş Kadın ve Demokrasi Derneği ve Kahramanmaraş Türk Kadınlar Birliği'nin davet edildiği belirtildi. **2022 yılında** ise 2 kez toplandı ifade edildi.

Olağan toplantıların haricinde "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede 5 Milyon Erkeğe Farkındalık Eğitimleri" kapsamında kamu kurum ve kuruluşu çalışanlarına ve Halk Eğitim Merkezi kursiyerlerine yönelik eğitim gerçekleştirildiği, video gösterimi yapıldığı, kamuya açık alanlarda esnaflara ve yurttaşlara bilgilendirme yapıldığı ve broşürler dağıtıldığı, yapılan toplantılara Kahramanmaraş Kadın ve Demokrasi Derneği ve Kahramanmaraş Türk Kadınlar Birliği'nin davet edildiği bilgisi verilmiştir.

İl Çocuk Hakları Komitesi Cevap verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Cevap verilmedi.

Kayseri

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Bir yılda iki kez toplandı, olağan toplantılar haricinde toplantı gerçekleştirilmediği bilgisi verildi. Ayrıca yapılan toplantılara 3 STÖ'nün davet edildiği bilgisi de sunuldu.

İl Çocuk Hakları Komitesi

2022 yılında 2 kez olağan toplantı yapıldığı, toplantılara 30 çocuğun katıldığı 2021 ve 2022 yıllarında ise herhangi bir STÖ ile toplantı yapılmadığı bilgisi verildi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

2021 ve 2022 yıllarında toplam 3 toplantı yapıldığı ve herhangi bir STÖ'nün toplantılara katılmadığı bilgisi verildi.

Kocaeli

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 3 kez toplandı; **2022 yılı** içinde 1 toplantı yapıldığı, diğer toplantıların ise yapılmak üzere planlandığı bilgisi verildi. Ayrıca her yıl 25 Kasım günü komisyonun özel gündem ile toplantılar düzenlediği bilgisi sunuldu.

Koordinasyon toplantılarına 1 STÖ'nün davet edildiği bilgisi verildi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

2021 yılında 2, 2022 yılında 2 kez olmak üzere izleme döneminde 4 toplantının yapıldığı bilgisi verildi. 2022 yılının üçüncü toplantısının ise Aralık 2022'de düzenleneceği belirtildi.

Toplantılara 2022 yılından itibaren Türk Kızılayı Toplum Merkezi ve Yeşilay Danışmanlık Merkezi'nin davet edildiği bilgisi verildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

2022 yılı Nisan ayında ve 2022 yılı Kasım ayında 1'er kez toplandı, ayrıca Dünya Çocuk Hakları Günü hazırlıkları ve planlama süreci için düzenlenen olağanüstü toplantıya ise 20 çocuğun katıldığı bilgisi verildi.

Ayrıca yapılacak etkinlikler ile ilgili olarak Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, Türkiye İzcilik Federasyonu, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Seka Devlet Hastanesi, Başiskele Belediyesi, Müzeler Müdürlüğü, Kocaeli Anneleri Derneği tarafından ortak paylaşımlarda bulunduğu bilgisi verildi.

Konya

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Mevzuat doğrultusunda kurulun toplandığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve STÖ'lerin davet edilip edilmediği konusunda bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda kurulun toplandığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı bilgisi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Cevap verilmedi.

Malatya

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Mevzuat doğrultusunda kurulun toplandığı bilgisi verilirken, kaç toplantının yapıldığı ve STÖ'lerin davet edilip edilmediği konusunda bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi Cevap verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulunun düzenli olarak toplandığı bilgisi verilirken, STÖ'lerin davet edilip edilmediği konusunda bilgi verilmedi.

Manisa

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları Bilgi vermeyi reddetti.

İl Çocuk Hakları Komitesi Bilgi vermeyi reddetti.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Bilgi vermeyi reddetti.

Mardin

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında ve **2022 yılında** 2'şer kere toplandı, toplantılara 5 STÖ'nün davet edildiği (KADEM, KAMER, MOKİD, TÜGVA, KEDV) bilgisi verildi. Ayrıca 8 Mart ve 25 Kasım günlerinde çeşitli toplantı ve etkinliklerin gerçekleştirildiği ifade edildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu Cevap verilmedi.

Mersin

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında pandemi sebebiyle 2 kez toplandı ve **4 STÖ'nün toplantılara katıldığı; 2022 yılında** 2 kez toplandı ve **3 STÖ'nün toplantılara katıldığı bilgisi verildi.**

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

2021 yılında 4 kez ve **2022 yılında** 3 kez toplandı, Aralık 2022'de dördüncü toplantının planlandığı bilgisi verildi. Toplantılara meslek örgütü olarak Mersin Barosu'ndan bir temsilcinin davet edildiği bilgisi paylaşıldı.

İl Çocuk Hakları Komitesi

2021 - 2022 yılında Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesinin yılda iki kez toplandığı ve toplantılara eğitim ve öğretim durumlarını aksatmayacak şekilde durumu uygun olan 20 çocuğun katıldığı bilgisi verildi.

Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesi Koordinatörlüğü toplantılarına resmî kurumların ve Mersin Kızılay Derneği, Göç Hizmetleri Direktörlüğü, Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü ve Mersin Barosu'nun katıldığı ifade edildi.

Muğla

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

3 ayda bir düzenli olarak toplanıldığı bilgisi verildi. Kurulun doğal üyesi olmayan ama ilde faaliyet

gösteren STÖ'lerin Teknik Kurul Üyeliği için müracaatta bulunabileceği bilgisi de aktarıldı. 3 ayda bir düzenlenen toplantılara kaç STÖ katıldığına dair bilgi verilmedi.

Ayrıca 4. Ulusal Eylem Planı'nın yerelde uygulanması ve mücadelede il hedeflerinin belirlenmesi için Aralık 2021'de 2 günlük bir çalıştay düzenlendiği, çalıştayın sorumlu kurum ve kuruluşlar ile üniversite ve STÖ'lerin katılımıyla gerçekleştirildiği, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planı'nın söz konusu çalıştayda oluşturulduğu ifade edildi. İl Koordinasyon toplantılarına ek olarak 3 ayda bir Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Teknik Kurulu toplantılarının yapıldığı belirtilirken bu toplantılara kaç STÖ'nün katıldığına dair bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Ordu

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Söz konusu toplantıların **2021 yılında** 3 kez gerçekleştirildiği ve 3 STÖ'nün davet edildiği bilgisi paylaşıldı. **2022 yılında** ise 3 kez toplantı yapıldığı ve **4 STÖ'nün toplantılara davet edildiği bilgisi verildi.**

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı bilgisi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Sakarya

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Her yıl 6 ayda bir olmak suretiyle senede iki kez toplanıldığı ve toplantılara Türk Kadınlar Birliği ve Kadın ve Demokrasi Derneği temsilcilerinin davet edildiği bilgisi verildi. Ayrıca, kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıkla mücadele doğrultusunda güvence sağlayan yasalar ve uluslararası sözleşmelerin tanınması ve öğrenilmesi için il bazında kadına yönelik şiddetle mücadele eğitim seminerleri düzenlendiği ifade edildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Samsun

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Bilgi vermeyi reddetti.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Bilgi vermeyi reddetti.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Bilgi vermeyi reddetti.

Şanlıurfa

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılı içerisinde 4 toplantı yapıldığı ve yapılan toplantılara çağrılan STÖ'nün bulunmadığı bilgisini

verildi. 2022 yılı içerisinde 2 toplantı gerçekleştirildiği, üçüncü toplantının daha sonra yapılmak üzere planlandığı bilgisi verildi. Yine toplantılara çağrılan STÖ'nün bulunmadığı bilgisi de verildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Tekirdağ

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında iki ayda bir olmak üzere 6 kez toplanıldığı ve yapılan toplantılara 1 STÖ'nün katıldığı; 2022 yılında üç ayda bir toplanıldığı, bilgi edinme başvurusunun cevaplandığı dönem içinde 2 kez toplanıldığının bilgisi verildi. 2022'de yapılan toplantılara 1 merkez ilçeden, 1 uzak ilçeden, 1 en çok göç alan ve en büyük ilçeden olmak üzere 3 STÖ'nün davet edildiği ifade edildi.

Ayrıca olağan toplantıların haricinde aşağıdaki etkinlikler hakkında bilgi sunulmuştur;

2021 yılında paydaş kurumlarla 4 alt kurul toplantısı; 2022 yılında 4 alt kurul ve teknik kurul toplantısı yapılmıştır.

Kurul toplantılarının haricinde 2022 yılında il eylem planının tanıtım toplantısı yapılmış, Mart 2022'de kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında bir toplantı düzenlenmiş ve merkez ilçe Süleymanpaşa'daki tüm STÖ'ler toplantıya davet edilmiştir.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi

verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Trabzon

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

Mevzuat doğrultusunda kurulun toplandığı bilgisi verilirken, kaç toplantının yapıldığı ve STÖ'lerin davet edilip edilmediği konusunda bilgi verilmedi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Toplantıların düzenli olarak yapıldığı ve paydaş kurumların davet edildiği bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Toplantıların düzenli olarak yapıldığı ve paydaş kurumların davet edildiği bilgisi verildi.

Van

Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları

2021 yılında 5 tane kadına yönelik şiddetle mücadele il koordinasyon, izleme ve değerlendirme toplantısının yapıldığı ve toplantılara kadına yönelik şiddetin önlenmesi alanında çalışan STÖ'lerin davet edildiği bilgisi verildi.

2022 yılının ilk 6 ayında 2 tane il koordinasyon, izleme ve değerlendirme toplantısı yapıldığı ve toplantıya yine kadına yönelik şiddetin önlenmesi alanında çalışan STÖ'lerin davet edildiği bilgisi verildi.

İl Çocuk Hakları Komitesi

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, kaç toplantı yapıldığı ve kaç çocuğun katıldığı hakkında bilgi verilmedi.

Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurulu

Mevzuat doğrultusunda toplantıların yapıldığı bilgisi verilirken, STÖ katılımı konusunda bilgi verilmedi.

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

İzleme kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından düzenlenen İklim Şurası ve Çevresel

Etki Değerlendirme (ÇED) süreçlerine halkın katılımı toplantıları takip edildi.

Türkiye'nin ilk İklim Şurası

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Türkiye'nin ilk İklim Şurası'nı 21-25 Şubat 2022 tarihleri arasında topladı.¹¹⁸ Hazırlık süreci Aralık 2021'de başlatılan¹¹⁹ İklim Şurası'nda 7 farklı Komisyon kuruldu.

1. İklim Değişikliğine Uyum
2. Sera Gazı Azaltım-1
3. Sera Gazı Azaltım-2
4. Bilim ve Teknoloji
5. Yeşil Finansman ve Karbon Fiyatlama
6. Yerel Yönetimler
7. Göç, Adil Geçiş ve Diğer Sosyal Politikalar

Komisyon toplantıları yüz yüze ve çevrim içi olarak gerçekleşirken, toplantılara STÖ katılımı sağlandı.¹²⁰ Şura öncesinde çevre örgütleri Şura'ya 10 öncelikli talebi iletti.¹²¹ Ancak İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Doğanay Tolunay, Şura sonrasında yaptığı bir değerlendirmede Şura'ya meslek odalarının ve bazı önemli paydaşların komisyonlarda temsil edilmediği yönünde bir eleştiri getirdi.¹²² Benzer eleştiriler Şura'ya katılan diğer iklim aktivistleri tarafından da dile getirildi.¹²³ Şura öncesi taleplerini Şura'ya ileten çevre örgütleri ise Şura sonrasında Şura'da alınan kararların gözden geçirilmesi gerektiğini belirtti, karşılanan ve karşılanmayan taleplerin genel bir dökümünü yaptı:¹²⁴

¹¹⁸ İklim Şurası, <https://iklimsurasi.gov.tr/sayfa/iklim-s%C3%BBBrasi-programi>

¹¹⁹ İklim Şurası, <https://iklimsurasi.gov.tr/sayfa/s%C3%BBBra-calisma-takvimi>

¹²⁰ İklim Şurası, Komisyonlar, <https://iklimsurasi.gov.tr/sayfa/komisyon-toplantilari>

¹²¹ Sivil Toplum, İklim Şurası'na 10 Talep İletti, Sivil Sayfalar, 21.2.2022, <https://www.sivilsayfalar.org/2022/02/21/sivil-toplum-iklim-surasina-10-talep-iletti/>

¹²² Özer Akdermir, Evrensel Gazetesi, 27.2.2022, <https://www.evrensel.net/haber/455987/iklim-degisikligi-surasi-hayal-kirikligi-ile-sonuclandi-karar-vericiler-iklim-degisikliginin-farkinda-bile-degil>

¹²³ STGM, İklim Krizi ile Mücadelede Gençlerin ve Çocukların Sürece Etkin Katılımını Sağlayacak Mekanizmalar Kurulmalı, 21.03.2022, <https://www.stgm.org.tr/iklim-krizi-mucadelede-genclerin-cocuklarin-surece-etkin-katilimini-saglayacak-mekanizmalar>

¹²⁴ BİA Haber Merkezi, 10 STK'dan çağrı: "İklim Şurası kararları gözden geçirilmeli", 9.3.2022, <https://m.bianet.org/bianet/iklim-krizi/258823-10-stk-dan-cagri-iklim-surasi-kararlari-gozden-gecirilmeli>

Şura Öncesi İletilen Talepler	Şura Kararlarında Yer Alma Durumu
1. Kömürden elektrik üreten yeni termik santrallerin kurulmaması; kömür madeni açma ve maden genişletme faaliyetlerinin durdurulması	Yer Almadı
2. Kömür başta olmak üzere, fosil yakıtlara yönelik teşviklerin derhal sonlandırılması	Yer Almadı
3. 2030 yılına kadar kömürden elektrik üretiminin kademeli olarak sona erdirilmesi	Yer Almadı
4. 2030 yılına kadar elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının en az %75'e çıkarılması	Yer Almadı
5. Emisyon üst sınırlarının 2053 net sıfır vizyonu ile uyumlu şekilde belirlendiği ve sektörleri emisyon azaltımına teşvik edecek seviyede bir karbon fiyatlandırma mekanizmasının devreye alınması	Yer Almadı
6. 2030 yılına kadar denizlerde ve karada korunan alanların koruma niteliğinin artırılarak ülke yüz ölçümündeki payının %30'a çıkarılması, bu kapsamda ormanların madencilik, turizm, enerji ve yapılaşma gibi faaliyetler için tahsis edilmesine son verilmesi ve özellikle kuraklık riski olan alanlarda artan ağaç kesimine son verilmesi	Yer Almadı
7. İklim değişikliğiyle mücadele ve kentlerin uyumu için kentsel politikaların ve imar planlarının revize edilmesi, kentsel hizmetlerin karbonsuzlaştırılması	Yer Aldı
8. Net sıfır bir ekonomiye geçişin sağlayacağı faydaların geniş kesimlere dağılmasını ve yeşil iş olanaklarının yaratılmasını sağlayacak, geçişten ekonomik olarak etkilenecek toplum kesimlerini geride bırakmayacak bir adil dönüşüm mekanizmasının tasarlanması	Yer Aldı
9. Gıda sistemlerinin bir bütün olarak ele alınması, bu çerçevede 2030 yılına kadar, toprak sağlığını iyileştiren ve ekosistemi destekleyen uygulamalarla gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması ve tarım kaynaklı emisyonların azaltılması	Kısmen yer aldı
10. İklim değişikliği ile mücadele ve enerji yatırımlarının planlanması süreçlerinde halk sağlığının gözetilmesi ve önceliklendirilmesi	Kısmen yer aldı

Tablo 6 İklim Şurası'nda taleplerin karşılanma durumu

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Süreçlerine Halkın Katılımı Toplantısı

Çevre Etki Değerlendirmesi (ÇED) süreçlerine Halkın Katılımı Toplantısı (HKT) karar verme süreçlerine katılım mekanizması olarak kanun ve yönetmelikle açık bir şekilde düzenlenmiştir. ÇED Yönetmeliği'nde 2022 yılında bir değişikliğe gidilmiş ve yapılan değişiklikler 29 Temmuz 2022 tarih ve 31907 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.¹²⁵ Bununla birlikte hazırlık süreçlerine özellikle de çevre alanında çalışan STÖ'lerinin katılımı katılmadığı yönünde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının bilgi vermediği yönetmelik, çevre alanında çalışan STÖ'lerinin sert tepkisiyle karşılaşmıştır. Gelinen noktada Doğa Derneği yönetmeliğin iptali için dava açmıştır.¹²⁶ Ayrıca Türkiye Barolar Birliği'nin de bir iptal davası söz konusudur.¹²⁷

Doğa Derneği Çevre Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği'nin iptali için temel gerekçelerini şöyle sıralamıştır:¹²⁸

- ÇED süreçlerine halkın katılımı ve bilgiye erişmesi konusundaki düzenlemeler, eski yönetmelik hükümlerine kıyasla daha sınırlayıcıdır.
- Bu durum, halkın bilgiye erişimi, karar alma süreçlerine katılma ve yargıya başvuru haklarını kullanması yönünde engel oluşturmaktadır.
- Bu düzenlemeler, doğa koruma ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir.

¹²⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/07/20220729-2.htm>

¹²⁶ <https://yesilgazete.org/doga-dernegi-ced-yonetmeliginin-iptali-icin-da481nistaya-dava-acti/>

¹²⁷ ÇED Yönetmeliğinin İptali İçin Danıştay'a Dava Açılmıştır, 11.10.2022, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/ced-yonetmeliginin-iptali-icin-danistay-a-dava-acilmistir-83081>

¹²⁸ Halkın Kararlara Katılımını Savunmak, Ekim 2022, <https://www.dogadernegi.org/wp-content/uploads/2022/10/ced-yonetmeligi-iptal-davasi.pdf>

Doğa Derneği'nin 29 Temmuz 2022 tarih ve 31907 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan ÇED Yönetmeliği'nin iptali için açtığı davada ilk karar Temmuz 2023'te verildi. Danıştay 6. Dairesi davanın avukatı Cem Altıparmak'a 20 Temmuz 2023 tarihinde tebliğ edilen Danıştay 6. Dairesi'nin 16 Şubat 2023 tarihli kararında;

- Gerçekleştirilmesi planlanan projenin ÇED sürecinin başladığına dair ilanının, projeden etkilenecek olan halkın yaşadığı köylerde duyurulup duyurulmayacağına dair idareye belirsiz takdir yetkisi veren düzenlemenin;
- Yine aynı şekilde halkın projeye karşı itirazlarını sunabilmesi amacıyla yapılacak olan duyurunun sadece internette yapılmasını hususunda idareye belirsiz bir takdir yetkisi veren düzenlemenin;

"...projelerin özellikle kırsal bölgelerde yapıldığı dikkate alındığında, burada yaşayanların yaşam koşulları itibarıyla sadece internette ve il müdürlüğünde yapılan bir ilanla projeden haberdar olmasını beklemenin gerçekçi olmadığı, dolayısıyla halkın ÇED sürecine etkin bir şekilde katılımının sağlanması amacıyla askıda ilanının hem valilik, kaymakamlık hem de muhtarlık binasında yapılması gerektiği, dava konusu düzenlemenin ise bu haliyle çevrenin korunması, sürdürülebilir çevre ve katılım

ilkeleri ile kamu yararı ile bağdaşmadığı..." ve "... ÇED sürecinin şeffaf yürütülebilmesi ve çevre hukukunun temel ilkelerinden olan katılım ilkesinin tam olarak sağlanabilmesi amacıyla projeye ilgili başvuru yapılmasından itibaren tüm sürecin, Yönetmeliğin ilanla ilgili diğer maddelerinde olduğu gibi hem internette hem de anons veya askıda ilan ile duyurulması gerektiği..." gerekçeleriyle yürütmenin durdurulması kararının verildiği ifade edildi.¹²⁹

Karar sonrasında Avukat Cem Altıparmak'la yapılan görüşmede, Altıparmak, yönetmelikte ifade edilen "halk" kavramının sınırlı ve sorunlu bir kavram olduğunu belirtti. Mevcut haliyle "halkın" sadece "bireyleri" kapsadığını ama STÖ'leri, meslek örgütlerini ve sendikaları kapsamadığına da dikkat çekti. Altıparmak yürütmeyi durdurma kararının sadece "bireylerin" katılımıyla ilgili kısımları kapsadığını, Yönetmelikte STÖ'lerin, meslek örgütlerinin ve sendikaların katılımını Halkın Katılımı Toplantısına (HKT) dahil olmasını zorlaştıran kısımlar hakkında bir yürütmeyi durdurma kararının verilmediğini belirtti. Av. Cem Altıparmak STÖ'lerin, meslek örgütlerinin ve sendikaların HKT süreçlerine dahil olmasını zorlaştıran maddelerin iptali için de üst mahkemeye itiraz ettiklerini de ifade etti.¹³⁰

¹²⁹ Danıştay, Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'nde halkın katılımını zorlaştıran maddelerin yürütmesini durdurdu, Altıparmak Hukuk Bürosu; 22 Temmuz 2023; <https://altiparmakhukuk.org/basin-duyurusu>

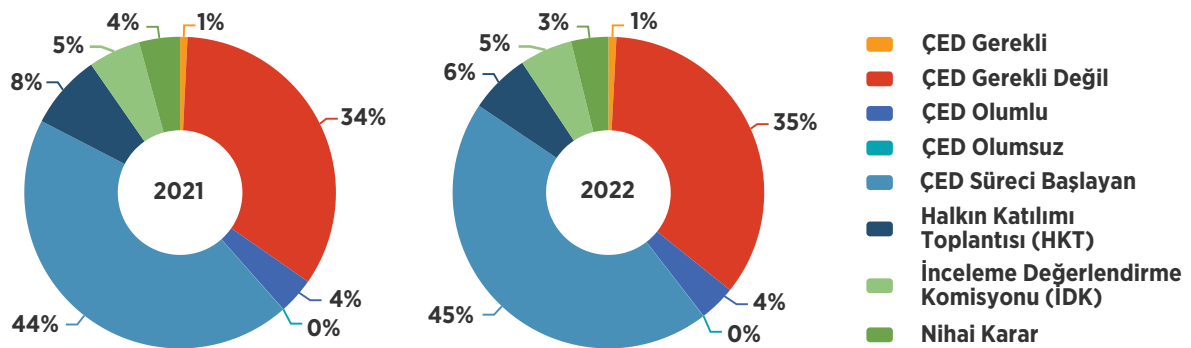
¹³⁰ Av. Cem Altıparmak'la 24 Temmuz 2023 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.

STÖ'lerin katılımıyla hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının bilgi vermediği ÇED Yönetmeliği'nin iptali hakkındaki dava devam ederken, 2021-2022 yıllarında gerçekleşen duyuruların dağılımı ise şöyle:¹³¹

Aşağıda sıralanan verilerden de anlaşılacağı üzere ÇED süreçleri bazı soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir. Zira “ÇED gerekli” ve “ÇED gerekli değil”; “ÇED olumlu” ve “ÇED olumsuz”; “ÇED süreci başlayan ve halkın katılımı toplantıları” ile diğer karar toplantılarının sayıları arasında açıklık çok fazladır ve izah gerektirmektedir.

2021 ÇED DUYURULARI		2022 ÇED DUYURULARI	
Duyuru	Sayı	Duyuru	Sayı
ÇED Gerekli	77	ÇED Gerekli	103
ÇED Gerekli Değil	3425	ÇED Gerekli Değil	4348
ÇED Olumlu	382	ÇED Olumlu	471
ÇED Olumsuz	3	ÇED Olumsuz	4
ÇED Süreci Başlayan	4452	ÇED Süreci Başlayan	5582
Halkın Katılımı Toplantısı (HKT)	783	Halkın Katılımı Toplantısı (HKT)	781
İnceleme Değerlendirme Komisyonu (İDK)	547	İnceleme Değerlendirme Komisyonu (İDK)	680
Nihai Karar	429	Nihai Karar	481
Toplam	10098	Toplam	12450

Tablo 7 2021/2022 ÇED duyuruları ve Halkın Katılımı Toplantıları

Şekil 25 2021/2022 ÇED duyurularının dağılımı

¹³¹ E-ÇED Duyurular, <https://eced-duyuru.csb.gov.tr/eced-prod/duyurular.xhtml>

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı kapsamında STÖ katılımının gerçekleştiği iki mekanizma bulunmaktadır.

Bunlardan biri "Sivil Toplum İstişare Toplantısı" diğer ise "Göç Kurulu" toplantılarıdır.

Sivil Toplum İstişare Kurulu Toplantıları

İstişare Kurulu toplantıları İçişleri Bakanlığının 2019 yılında kabul ettiği "Sivil Toplum İstişare Kurulu Görev ve Çalışma Yönergesi" kapsamında gerçekleştirilmektedir. Ancak yönerge İstişare Kurulu toplantılarına hangi STÖ'lerin katılacağını belirleme yetkisini tamamen İçişleri Bakanına vermiştir. Bu nedenle İstişare Kurulu toplantılarına hangi STÖ'nün katılacağını tamamen İçişleri Bakanı belirlemektedir. Buna bağlı olarak istişare toplantılarının gerçek anlamda bir istişare olduğu bu bağlamda tartışmalıdır. Açık kaynaklardan elde edilen bilgilere göre "Sivil Toplum İstişare Toplantıları"nın ilki 27 Kasım 2020'de gerçekleştirilmiştir.¹³² İzleme dönemi kapsamında istişare toplantılarının iki kez toplandığı tespit edilmiştir. Bu toplantılardan bir tanesi "Sivil Toplum Strateji Belgesi ve Eylem Planı" ile "Dernekler Yönetmeliği ve Yardım Toplama Yönetmeliği Değişiklikleri" çalışmaları gündemiyle 13 Ekim 2021'de¹³³ diğeri ise 31 Mart 2022'de gerçekleştirilmiştir.¹³⁴ Özellikle 31 Mart 2022'de gerçekleştirilen istişare toplantısında dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun yaptığı konuşma, istişare toplantısının amacı ve kapsamı hakkında bir fikir sunmaktadır. Konuşma metninde yer alan STÖ'leri damgalayıcı ve özellikle de LGBTİ+ temelli ayrımcılık dikkat çekicidir.

(...) Cinsiyetsizlik kavramı ortaya koymak, LGBT'cilik, FETÖ'cülük, kuytuculuk, PKK'cılık, DHKPC'cilik bunların büyük bir bölümü sivil toplum adı altında geliştirmektedir. Bunların her bir kökü dışarıdadır. Bu ülkenin birliğini bozmaya çalışan, değerlerini erozyona uğratmaya çalışanların kökü dışarıdadır.

Bizim böyle zararlı alışkanlıklarımız yok. Hepsinin kökü dışarıdır. Adam Avrupa'dan, Amerika'dan, dünyanın birçok yerinden Türkiye'deki sözde derneklere yardım ediyor. Erkeklerle erkeğin ve kadınla kadının evlenmesini teşvik etmeye çalışıyor, ben bunu görmeyeyim. LGBT'çilik yapıyor, bunu görmeyeyim. Bizim sadece kamu görevimiz yok, biz insanız. (...)

(...) 6+1'li mutabakatlarını bile büyükelçiye gönderiyorlar. Birkaç tanesi ifşa oldu diye başka bir büyükelçiye gönderiyorlar. Arkadaşlar bunun adı vatana ihanettir, bu kadar açık ve net. Ben ciddi bir şey söylüyorum. Kaç gündür de söylüyorum, söylemeye devam edeceğim (...)

(...)2021 yılında herhalde 5 milyon dolar vardır. Toplam 25 milyon dolar LGBT derneklerini Batı deli gibi fonluyor. İdlib'te, Bangladeş'teki kamplarda gördüğüm sefilliği, dramı başka hiçbir yerde görmedim, günlerce etkisinde kaldım samimiyetle söylüyorum. Batılı ülkelerden oralara bu kadar sistemli, bu kadar kolay ve hızlı para bulabilmemiz mümkün değil. Sistemli diyorum çünkü bahsettiğim bu 25 milyon küsur dolar yardım, her yıl belli oranda artarak gelmiş. 2016 yılında yıllık 1.7 milyon dolar, 2019'da 5.3 milyon dolar, pandemi etkisiyle 2020'de düşmüş. Düşmüş hali 4.2 milyon dolar. Bu yıl 5 milyon dolar, hiç boş bırakmamışlar, hiç parasız bırakmamışlar. Bir başka kıyas daha yapayım; yurtdışından gelen yardımları, konularına göre ayırdığımızda, bir yanda 22 LGBTİ derneğine gelen 25 küsur milyon doları tutun.(...)

¹³² İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplum İstişare Kurulu Toplantısı, 1.12.2020, <https://www.siviltoplum.gov.tr/sivil-toplum-istisare-kurulu-toplantisi-27-kasim-2020>

¹³³ İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplum İstişare Kurulu Toplantısı, 15.10.2021, <https://www.siviltoplum.gov.tr/sivil-toplum-istisare-kurulu-toplantisi-13-ekim-2021>

¹³⁴ İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplum İstişare Kurulu Toplantısı, 31.3.2022, <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylunun-baskanliginda-stk-temsilcilerinin-katilimiliyla-sivil-toplum-istisare-kurulu-toplantisi-gerceklestirildi>

Göç Kurulu

1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 522 (1/h) maddesi ile yapısı değişen ve STÖ katılımının son derece sınırlandığı Göç Kurulunun açık kaynaklardan elde edilen verilere göre 13 kez toplandığı görülmektedir. İzleme dönemi kapsamında ise 3 kez toplandığı anlaşılmaktadır. Bu toplantılardan ilki 15 Eylül 2021 (On birinci)¹³⁵, ikincisi 09 Haziran 2022 (On ikinci)¹³⁶ ve 2 Ekim 2022 (On üçüncü)¹³⁷ tarihlerinde yapılmıştır. Toplantılara dernek olarak Türk Kızılay

Derneğinin katıldığı görülmektedir. Toplantıya katılan diğer kurumlar kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Kızılayın hukuki statüsünün dernek olmasına rağmen örgütlenme özgürlüğü bölümünde de ifade ettiğimiz üzere STÖ statüsünün tartışmalı olduğunu göz önüne aldığımızda, söz konusu kurul toplantılarında STÖ katılımının olmadığı veya bu konuda açık bir bilgi sunulmadığını rahatlıkla söylemek mümkündür.

Milli Eğitim Bakanlığı

MEB tarafından düzenlenen Milli Eğitim Şurası izleme kapsamına alınmıştır. 20'nci Milli Eğitim Şurası 1-3 Aralık 2021 tarihleri arasında "Eğitimde Fırsat Eşitliği" temasıyla toplanmıştır.¹³⁸ Şura öncesinde "https://sura.meb.gov.tr" web sitesi üzerinden ve STÖ'leri de içerecek şekilde görüş alınmıştır.¹³⁹ MEB web sitesinde yer alan kaynaklara göre 20'nci MEB Şurası'na STÖ katılımının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Ancak Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) ve Eğitim Reformu Girişimi (ERG) Şura sonrasında yapmış olduğu açıklamada Genel Kurul'da 124 konunun oylamaya sunulduğunu, sonradan 5 yeni önerinin daha gündeme geldiğini toplamda ise 1 öneri hariç 128 önerinin kabul/ret oylamasıyla kabul edildiğini belirtmiştir. Kabul edilen görüşlerin hiçbirini oylama öncesinde müzakere etme imkânı olmamıştır.¹⁴⁰

¹³⁵ On Birinci Göç Kurulu Toplantısı İçişleri Bakanımız Süleyman SOYLU Başkanlığında Gerçekleştirildi, 15.09.2021, <https://www.goc.gov.tr/on-birinci-goc-kurulu-toplantisi-icisleri-bakanimiz-suleyman-soylu-baskanliginda-gerceklestirildi>

¹³⁶ On İkinci Göç Kurulu Toplantısı İçişleri Bakanımız Süleyman SOYLU Başkanlığında Gerçekleştirildi, 09.06.2022, <https://www.goc.gov.tr/on-ikinci-goc-kurulu-toplantisi-icisleri-bakanimiz-suleyman-soylu-baskanliginda-gerceklestirildi>

¹³⁷ On Üçüncü Göç Kurulu Toplantısı İçişleri Bakanımız Süleyman SOYLU Başkanlığında Gerçekleştirildi, 20.10.2022, <https://www.goc.gov.tr/on-ucuncu-goc-kurulu-toplantisi-icisleri-bakanimiz-suleyman-soylu-baskanliginda-gerceklestirildi>

¹³⁸ Geçmişten Günümüze Milli Eğitim Şuraları, <http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>

¹³⁹ Geçmişten Günümüze Milli Eğitim Şuraları, http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/suralar/dokumanlar/20_Sura.pdf ; 20. Milli Eğitim Şurası Konularına İlişkin Görüş ve Öneriler, TED, <https://tedmem.org/yayin/20-milli-egitim-surasi-konularina-iliskin-gorus-oneriler>

¹⁴⁰ 20. Milli Eğitim Şurası Genel Kurulunda Okul Öncesinde Din Eğitimine Dair Alınan Tavsiye Kararı Hakkında Değerlendirme, Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) – Eğitim Reformu Girişimi (ERG), <https://www.egitimreformugirisimi.org/20-milli-egitim-surasi-genel-kurulunda-okul-oncesinde-din-egitimine-dair-alinan-tavsiye-karari-hakkinda-degerlendirme/>

2.2.3. Strateji, Eylem Planlarının ve Vizyon Belgelerinin Hazırlık Süreçlerine STÖ Katılımı Nasıl?

STÖ'lerin merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılımının mümkün olduğu bir diğer süreç strateji, eylem planlarının ve vizyon belgelerinin hazırlık süreçlerine katılımdır. İzleme dönemi kapsamında 7 strateji ve eylem planı katılım hakkı kapsamında değerlendirilmiştir.

Değerlendirmesi yapılan strateji ve eylem planları şunlardır:

- Cumhurbaşkanlığı 12. Kalkınma Planı hazırlık süreci
- Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Eylem Planı
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı 2022 - 2023
- Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)
- Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)
- Sağlık Bakanlığı Ruh Sağlığı Eylem Planı (2020-2023)¹⁴¹

Cumhurbaşkanlığı 12. Kalkınma Planı

2023-2028 yıllarını kapsayacak Cumhurbaşkanlığı 12. Kalkınma Planı'nın hazırlık çalışmaları, bir önceki dönemde olduğu gibi Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının koordinasyonunda gerçekleştirilmektedir. Konuyla ilgili ilk gelişme Cumhurbaşkanlığının 10 Haziran 2022 tarih ve 31862 sayılı Resmî Gazete'de yayınladığı genelge (2022/10) ile başlamıştır. Genelgede Strateji Bütçe Başkanlığının koordinasyonunda 12. Kalkınma Planı hazırlıklarının başlatıldığı belirtilmiştir.¹⁴² Söz konusu genelgede kamu kesimi, özel kesim, sivil toplum temsilcileri ile akademik çevreleri bir araya getirecek olan 54 ihtisas komisyonu ve 26 çalışma grubunun oluşturulduğu ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı sürece dair yapılan bilgi edinme başvurusuna verdiği cevapta özel ihtisas komisyonu ile çalışma grubu toplantılarının 2022 yılı Aralık ayı ile 2023 yılı Ocak ayında gerçekleştirilmesinin planlandığını belirtti. Bilgi edinme başvurusunun yapıldığı sırada 09 Kasım 2022 tarihi itibarıyla özel ihtisas komisyonu toplantılarına 458 STÖ'den 828 kişi, çalışma grubu toplantılarına ise 196 STÖ'den 301 kişinin davet edildiği bilgisini verdi.

Bununla birlikte cevapta, özel ihtisas komisyonları ve çalışma grupları bazında davet edilen sivil toplum örgütlerinin tam listesinin nihai haline toplantıların tamamlanmasını müteakip hazırlanacak olan özel ihtisas komisyon ile çalışma grubu raporlarından erişmenin mümkün olacağı aktardı.

Yukarıdaki bilgiye müteakip sonradan aralarında Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneğinin de bulunduğu bazı STÖ'lerin toplantılara çağrılmadığı anlaşılmıştır. Sivil toplum ağlarında dağılan bilgilerde önceden davet alan ancak sonradan toplantılara çağrılmayan başka STÖ'lerin de olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte ilgili STÖ'ler konu hakkında bir açıklama yapmadıkları için kaç STÖ'nün benzer bir durumda olduğu henüz bilinmemektedir. Strateji ve Bütçe Başkanlığının da belirttiği üzere toplantılara kaç STÖ'nün ve hangi STÖ'lerin dahil edildiği özel ihtisas komisyonu ve çalışma gruplarının raporları yayımlandıktan sonra belli olacaktır.

¹⁴¹ <https://www.sosyalicermeprojesi.org/ulusal-ruh-sagligi-eylem-planı>

¹⁴² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/06/20220610-12.pdf>

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Eylem Planı

Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Eylem Planı 2 Mart 2021 tarihinde açıklandı.¹⁴³ Ardından Cumhurbaşkanlığı 30 Nisan 2021 tarih ve 31470 sayılı Resmi Gazete’de yayınladığı bir genelge (2021/9) ile “İnsan Hakları Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Kurulunun oluşturulduğunu belirtti. Kurul tamamen Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanına bağlı Bakanlıklardan ve Hukuk Politikaları Kurulundan oluşturuldu. STÖ’lere herhangi bir yer verilmedi. Adalet Bakanlığı eylem planı için özel bir web sitesi oluşturdu.¹⁴⁴

Buna karşılık “İnsan Hakları Eylem Planı”nın hazırlık süreçlerinde hak temelli STÖ’lerinin görüşlerine başvuruldu. Buna ek olarak İnsan Hakları Derneği (İHD), Hafıza Merkezi, Eşit Haklar için İzleme Derneği (ESHİD), Yurttaşlık Derneği (eski hYd), Diyarbakır Barosu, Türk Tabipleri Birliği (TTB), Hak İnisiyatifi Derneği eylem planı hakkında yazılı görüş sunarak ve Eylem Planı’nın takipçisi olacaklarını belirtti.¹⁴⁵ Türkiye İnsan Hakları Vakfı ise şekli ve işlevsiz olacağı gerekçesiyle hazırlık toplantılarına katılmadı.¹⁴⁶ Eylem planının ardından eylem planını değerlendiren uzmanların ve hak örgütlerinin genel yaklaşımının olumsuz olduğu görünmektedir. Eylem Planı’nın fiiliyata geçirilememiş olması ise eleştirilerin başında gelmektedir.¹⁴⁷

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı hak temelli STÖ’lerin gündeminde olan 4 ana konuda bir dizi strateji ve eylem belgesini yayınladı. Bunlardan ilki ve en kapsayıcı olanı “Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı 2022 – 2023”¹⁴⁸dür. Diğer belgeler “Türkiye Çocuk Hakları

Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028”¹⁴⁹, “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)”¹⁵⁰ ve “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)”¹⁵¹dir.

¹⁴³ <https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/eylemplani.pdf>

¹⁴⁴ <https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/>

¹⁴⁵ “Yeni İnsan Hakları Eylem Planı” Hakkında Yazılı Görüş Raporu, <https://www.ihd.org.tr/yeni-insan-haklari-eylem-planı-hakkında-yazılı-gorus-raporu/>

¹⁴⁶ “Yeni İnsan Hakları Eylem Planı Değerlendirme Toplantısı” Hakkında Basın Açıklaması, <https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/yeni-insan-haklari-eylem-planı-değerlendirme-toplantısına-dair-basin-aciklamasi/>

¹⁴⁷ Alican Uludağ, İnsan Hakları Eylem Planı Ne Getirecek?, 13 Nisan 2021, <https://tr.boell.org/tr/2021/04/13/insan-haklari-eylam-planı-ne-getirecek>; TIHV raporu: İktidarın İnsan Hakları Eylem Planı kağıt üstünde kaldı, 14.11.2022, <https://www.gazeteduvar.com.tr/tihv-raporu-iktidarın-insan-haklari-eylem-planı-kagit-ustunde-kaldi-haber-1589146>

¹⁴⁸ <https://www.aile.gov.tr/media/100877/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-sivil-toplum-vizyon-belgesi-ve-eylem-planı-2022-2023.pdf>

¹⁴⁹ <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2023-2028-dijital.pdf>

¹⁵⁰ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadına-yönelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>

¹⁵¹ <https://www.aile.gov.tr/media/6315/kadın-c4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf>

Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı 2022 – 2023

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 11 Mart 2022'de "Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve Eylem Planı"nı açıkladı. Vizyon Belgesi ve Eylem Planı doğrultusunda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı çatısı altında Sivil Toplumla İşbirliği ve Proje Daire Başkanlığı kuruldu. Vizyon Belgesi ve Eylem Planı'nda 215 sivil toplum temsilcisinin katılımıyla "kadın, çocuk, göç ve insani yardım, engelli ve yaşlı, şehit yakınları ve gaziler" temalarında Ankara, İstanbul, Hatay ve Batman'da ulusal düzeyde 5 farklı "Sivil Toplum

Buluşmaları" gerçekleştirildiği belirtildi. Ayrıca 500 STÖ ile anket yapıldığı¹⁵² ve federasyon, konfederasyon, birlik, platform gibi birçok sivil toplum örgütünü çatısı altında toplayan 18 farklı oluşumun temsilcileri ile Aralık 2021 ve Ocak 2022'de çalışmada görevli akademisyen tarafından birebir derinlemesine görüşmeler yapıldığı bilgileri hazırlık süreci ile ilgili olarak Vizyon Belgesi Eylem Planı'nda yer aldı. Söz konusu belgenin uygulama sürecine ilişkin henüz bir değerlendirme raporu bulunmuyor.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı, Türkiye'nin "İstanbul Sözleşmesi" olarak bilinen Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nden çekilme kararının olduğu bir ortamda¹⁵³ gündeme geldi. Temmuz 2021'de açıklanan Eylem Planı'nda, planın Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) koordinasyonunda yürütülen ve STÖ katılımının

sağlandığı bir dizi toplantıyla hazırlandığı belirtildi. Eylem Planı'nda Temmuz - Eylül 2020'de odak grup görüşmelerinin yapıldığı ve 20 Ekim 2021'de bir çevrim içi toplantı yapıldığı belirtilmektedir. Ancak katkıda bulunan kurum ve kuruluşların bir listesi sunulmadığı için kaç STÖ'nün ve hangi STÖ'lerin sürece dahil olduğuna dair bir bilgi bulunmuyor.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)

Kadının Güçlenmesi Strateji ve Eylem Planı'nın hazırlık süreçleri izleme döneminden önce yapıldığı için konuyla ilgili olarak bilgi edinme başvurusu yapıldı. Verilen cevapta hazırlık süreçlerine öncelikle işçi ve işveren sendikalarının dahil edildiği görüldü. Bununla birlikte cevapta Strateji ve Eylem Planı'nın sendikalara ek

olarak 91 akademisyen, 445 kadın muhtar, 74 STÖ temsilcisinin katıldığı istişare toplantıları ile hazırlandığı bilgisi sunuldu. Ayrıca dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nın katılımıyla STÖ'ler ve akademisyenlerle iki buluşma toplantısı gerçekleştirildiği bilgisi verildi.

¹⁵² <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-derya-yanik-sivil-toplum-vizyon-belgesi-ve-eylem-planini-acikladi/>

¹⁵³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf>; Cumhurbaşkanlığı kararının ardından çok sayıda Baro ve STÖ kararın iptal edilmesi için Danıştay'a dava açtı. Danıştay'da görülen davanın izlenmesi sürecine kadın örgütleri ve kadın hareketinin temsilcileri başta olmak üzere çok sayıda STÖ katıldı. Ancak Danıştay 10. Dairenin kararı hukuka uygun bulması ve Danıştay İdari Davalar Kurulunun da kararı onaylaması ile birlikte Türkiye resmen İstanbul Sözleşmesinden çekildi.

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2023-2028

Strateji ve Eylem Planı'nın kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin, uluslararası kuruluşların ve çocukların katkı ve katılımlarını alınarak hazırlandığı ifade edilse de katkıda bulunan kurumların bir listesi sunulmadığı için hangi STÖ'lerin ve kaç tanesinin sürece dahil olduğu konusunda bir bilgi bulunmuyor. Bununla birlikte Strateji ve Eylem Planı'nın izlenmesi amacıyla 1 Nisan 2023 tarih ve 32150 sayılı Resmi Gazete'de bir Cumhurbaşkanlığı Genelgesi (2023/7) yayınlandı.¹⁵⁴

Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulunun oluşumu hakkındaki genelgede bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının haricinde Türkiye Barolar Birliği ile Çocuk Hakları Türkiye Çocuk Koordinatörlerine yer verildi. Çocuk haklarının öznesi olan çocukları sürece dahil edilmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak Strateji ve Eylem Planı'nda sık bir şekilde STÖ'lerle iş birliğine atfı yapılmasına rağmen çocuk hakları alanında faaliyet gösteren STÖ'lere değerlendirme kurulunda yer verilmedi. "Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu'nun yıllık olarak değerlendirme yapması Strateji ve Eylem Planı'nda yer alıyor.

Çocuk Hakları Türkiye Çocuk Koordinatörleri kimdir?

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2013 tarihli "Çocuk Hakları İlk Komiteleri Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge"¹⁵⁵ ve 2014 tarihli "Çocuk Danışma ve Esaslarına İlişkin Yönergeleri"¹⁵⁶ doğrultusunda Çocuk Hakları Komitesi Türkiye Koordinatörleri,

Türkiye genelinde 81 ilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlükleri bünyesinde çalışmalarını sürdüren çocuk hakları komitelerine üye çocuk temsilcileri tarafından, bir kız ve bir erkek çocuk olmak üzere iki yılda bir seçilen çocuk temsilcilerini ifade eder.¹⁵⁷

Sağlık Bakanlığı Ruh Sağlığı Eylem Planı (2020-2023)

Sağlık Bakanlığı Ruh Sağlığı Eylem Planı (2020-2023) daha önce hazırlanan Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı (URSEP) (2011-2023)'nin¹⁵⁸ güncellenmiş halidir. Sağlık Bakanlığı Ruh Sağlığı Eylem Planı'nda (2020-2023), STÖ'lerin ve uzman kurum ve kuruluşların görüşlerinin alındığı bilgisine yer vermiştir. Ancak URSEP (2011-2023) Planı'nda olduğu gibi katkıda bulunan kurum ve

kuruluşların bir listesi eylem planında sunulmamıştır. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığının bu konuda Avrupa Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü'nün desteğiyle hazırladığı bir web sitesi halen faaldir.¹⁵⁹ Web sitesinde verilen bilgilerde düzenlenen çalışmalara STÖ katılımının sağlandığı anlaşılmaktadır.

¹⁵⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230401-16.pdf>

¹⁵⁵ <https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonergeler/cocuk-haklari-il-cocuk-komitelerinin-olusturulmasi-calisma-usul-ve-esaslarina-iliskin-yonerge.pdf>

¹⁵⁶ <https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonergeler/cocuk-danisma-kurulunun-olusturulmasi-ve-calisma-usul-ve-esaslarina-iliskin-yonerge.pdf>

¹⁵⁷ Çocuk Hakları Rehberi, <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/u50agssj/%C3%A7ocuk-haklari-rehberi.pdf>

¹⁵⁸ http://ahmetsaltik.net/arsiv/2014/07/ULUSAL_RUH_SAGLIGI_EYLEM_PLANI_2011-2023.pdf

¹⁵⁹ <https://www.sosyalicermeprojeksi.org/>

Türkiye’de E-Katılım Ne Durumda?

Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve dünya genelinde e-yönetişim ve e-katılım konusundaki gelişmeleri aktaran “E-Yönetişim Endeksi”ne göre Türkiye e-yönetişim ve e-katılım konusunda lider ülkeler arasında yer almasa bile, 2022 dünya ortalamasının (e-yönetişim ortalaması: 0.6102; e-katılım ortalaması 0.4450) üst sıralarında yer almaktadır Türkiye’nin e-yönetişim ve e-katılım konusunda 2020 ve 2022 yıllarındaki durumu şöyle:¹⁶⁰

		E-Yönetişim	E-Katılım
2020	Puan (0-1 Arası)	0.77180	0.89290
	193 ülke içindeki sıralama	53	23
2022	Puan (0-1 Arası)	0.79830	0.78410
	193 ülke içindeki sıralama	48	18

Tablo 8 BM Dünya E-Katılım Endeksi ve Türkiye

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’nin 2022 yılındaki puanı, 2020’ye göre biraz gerilemiş olsa da dünya sıralamasında 23’ten (2020 yılı) 18’e (2022 yılı) yükselmiştir. Bu konuda Türkiye’nin insan kaynağı ve e-devlet aracılığıyla sunulan çevrim içi hizmetlerin rolü büyüktür (Sırasıyla 0.8722 ve 0,86 puan). Endeks verilerinden çıkarılacak bir diğer sonuç ise Türkiye lider ülkeler arasında yer alma potansiyeline sahiptir. Ancak bilgisayar alt yapısı ve internet hızı gibi konuları içerecek şekilde telekomünikasyon altı yapısının halen istenilen düzeyde olmadığı görünmektedir. Türkiye’nin e-katılım konusundaki performansında CİMER’in önemli bir etkiye bulunduğu rahatlıkla söylenebilir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının CİMER hakkında Anadolu Ajansına sunduğu bilgilere göre CİMER’e 2021’de 6 milyon 100 bin¹⁶¹ ve 2022’de ise 6 milyon 180 bin¹⁶² başvuru yapılmıştır. CİMER hem merkezi hem de mahalli idarelere istek, şikâyet, bilgi edinme hakkı, teşekkür, görüş/öneri ve “yönetime katıl” seçenekleri sunmaktadır. 2021 yılında CİMER başvurularının %7’sini teşekkür, görüş/öneri ve “yönetime katıl” başvuruları oluşturdu. CİMER tarafından 2022 yılı için ise bir veri sunulmadı.

Bununla birlikte, ilgili bölümlerde de ortaya koymaya çalıştığımız üzere dönem dönem Bakanlıklar tarafından ilgili taslakların web sayfalarında yayımlandığı ve kamuoyunda görüş alınmak istendiği örnekler bulunmaktadır. Ancak benzeri bir girişim yasama süreçleri için bulunmamaktadır. Sınırlı ve iyi niyetli çabaların ise yeterince yapılandırılmadığı, ilke ve standartlarının belirlenmediği söylenebilir. Son olarak çevrim içi araçlarla yürütülmeye çalışılan sınırlı istişare çabalarının koordinasyonunu sağlamaya yönelik ve vatandaşların katılımını kolaylaştıracak bir bakış açısının eksik olduğu vurgulanmalıdır. Bu noktada Türkiye’deki e-devlet altyapısının gerekli niyet ve irade olduktan sonra harekete geçirilmesi ve çağın gerekliliklerine uygun e-katılım araçlarının geliştirilmesinin mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

¹⁶⁰ UN E-Government Knowledgebase, <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/176-Trkiye>

¹⁶¹ CİMER’e 2021’de 6 milyon 100 bin vatandaş başvuru, 09 Ocak 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cimere-2021de-6-milyon-100-bin-vatandas-basvurdu/2469128#:text=Kuruma%2C%202021de%20yap%C4%B1lan%20ba%C5%9Fvurular%C4%B1n,de%20mahalli%20idarelere%20y%C3%B6nelik%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>

¹⁶² <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cimere-2022de-6-milyon-180-bin-basvuru-yapildi/2776039#>

2.2.4. Merkezi İdarenin Karar Verme Süreçleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Merkezi idarenin karar verme süreçlerine STÖ katılımı ile yasama süreçlerine STÖ katılımı karşılaştırıldığında, temel farkın bilgi konusunda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. TBMM'nin yapısı gereği her şey tutanak altındadır. Bu nedenle süreçler hakkındaki bilgiye açık kaynaklardan erişim mümkündür. Buna karşılık idari mekanizmalar özel bir faaliyet raporu yayınlamadığı veya STÖ'lerin dahil olduğu özel bir toplantı düzenlemediği takdirde süreçler hakkında bilgi edinmek çok daha zordur. Bilgi edinme başvurularına cevap vermek konusunda idare genellikle gereken özeni göstermemektedir.

İdareye yönelik bilgi edinme başvurularından elde edilen bir diğer sonuç, ilgili kurul ve komisyonlarda STÖ'ler ile iş birliği yapan ve süreçlere dahil eden idari mekanizmalar, bilgi verme konusunda çok daha şeffaf ve detaylı bilgiler sunmaktadır. Bununla birlikte idari karar verme mekanizmalarına STÖ katılımını düzenleyen mevzuatın idareye çok fazla inisiyatif vermiş olması ve STÖ katılımının açık ve net bir şekilde düzenlenmemiş olması süregiden bir sorundur.

Sonuç ve Değerlendirme

Kamu otoritesi tarafından verilen hemen hemen bütün kararlar, vatandaşların hayatını etkilemektedir. Dolayısıyla bu kararların verilme sürecinde demokratik yönetim ilkelerinin uygulanması, kararlardan etkilenen bütün tarafların çıkarlarının göz önünde bulundurulması ile doğru ve etkin kararların alınması büyük önem taşımaktadır. Bu noktada nitelikli karar verilmesi için “katılım” öne çıkan araçlardan biridir. Türkiye ölçeğindeki bir ülkede bütün vatandaşların karar verme süreçlerine katılımının zorluğu göz önünde bulundurulduğunda, STÖ'lerin anlamlı ve etkili katılımının sağlanması bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de seçimlerin olmadığı ortamlarda sivil toplumun karar verme süreçlerine katılımı görece yeni bir olgudur. Yerel yönetimlere yurttaş katılımını düzenleyen Belediye Kanunu’nun hemşeri hukukuyla ilgili 13. maddesini bir kenara koyarsak, merkezi idarenin karar verme süreçlerine katılım 1990’ların ikinci yarısına kadar büyük ölçüde seçimlere indirgenmiştir. Konunun daha fazla gündeme gelmesinde ise 1996 tarihli Habitat Konferansı etkili olmuştur. 1999 yılında Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’ye resmi olarak adaylık statüsü tanınması ve sonrasında hayata geçirilen “AB Uyum Paketleri” ile sembolleşen AB reformları sürecinde sivil toplum katılımına olanak sağlayan düzenlemeler de hayata geçirilmiştir. Ancak AB müzakere sürecinin büyük ölçüde tıkanması ve AB reformlarında yaşanan duraklamanın da etkisiyle karar verme süreçlerine sivil toplum katılımına ilişkin büyük bir dönüşüm yaşanmamıştır.

Bu yaşanmayan dönüşümün olumsuz etkilerini her geçen gün daha fazla hissediyoruz. İzleme raporunda ortaya çıkan bulguların da gösterdiği üzere, STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımı büyük ölçüde sınırlı kalmakta ve bu sınırlılık STÖ'lerin karar verme süreçlerini etkileme çabalarından kimi zaman vazgeçmelerine yol açmaktadır. Kamu kuruluşları açısından ise dönem dönem iyi niyetli girişimlere rastlanmakla birlikte, katılımın sağlanması uğraşı çoğu zaman iş yükünü artıran gereksiz bir çaba olarak algılanmaktadır.

Bu farklı yaklaşımlar katılım süreçlerini de zora sokmaktadır. Katılım süreçlerinin bağlayıcı ve zorunlu bir yaklaşımla düzenlenmemesi, süreçlerin yeterince yapılandırılmaması, STÖ'ler ve kamu kuruluşlarına bu konuda kapasite geliştirme desteklerinin sağlanmaması, katılım süreçlerini kolaylaştıracak ara yapıların kamu kuruluşları ve STÖ'ler tarafından oluşturulmamış olması anlamlı bir katılım sürecinin hayata geçirilmesine engel olmaktadır. Bu noktada bir diğer önemli engel de karar verici kuruluşların niyet eksikliğidir.

İzleme sonuçlarının katılım süreçlerinde yaşanan eksiklik ve yanlışlıkların neler olduğuna dair önemli ipuçları sağladığını görüyoruz.

Öncelikle, Saha Araştırması sonuçlarından yola çıkarak, STÖ'ler açısından algıyla olgunun örtüşmediği bir gerçekliğin varlığından söz edebiliriz. Araştırmaya katılan STÖ'lerin büyük bir çoğunluğu danışma süreçlerine katılmadığını belirtirken, aynı STÖ'lerin katılım süreçlerine ilişkin algısının büyük bir çoğunlukla olumlu olduğu anlaşılıyor. Bu olumlu algı, katılım süreçlerinin daha fazla parçası olan yüksek kapasiteli örgütlerde ve hak temelli çalışan örgütlerde ise daha olumsuzla dönüyor. Dolayısıyla katılım süreçlerinin parçası olmayan, nispeten düşük kapasiteli örgütlerin gündemine katılım hakkı bağlamında yaşanan sorunlar çoğu zaman girmiyor.

İkinci olarak, katılım süreçlerini düzenleyen, yapılandıran ve zorunlu hale getiren çerçeve bir düzenleme olmamasının da etkisiyle farklı dönemlerde geliştirilen katılımcı araçların tabiri caizse bir mevzuat labirenti oluşturduğunu görüyoruz. Yaptığımız mevzuat taramasında karar verme süreçlerine katılımın düzenlendiği değerlendirilebilecek 203 düzenlemenin olduğunu ve 309 katılım mekanizması kurulduğunu tespit ettik. Bu düzenlemeler arasında herhangi bir koordinasyon olmadığı gibi bir çoğu idareye geniş bir inisiyatif alanı bırakıyor. Bu karmaşık labirentin içerisinde, doğası gereği belediyelerin bir nebze de olsa ayrıştığı ve STÖ'lerin belediyelerle daha kolay ilişkiye geçebildiği anlaşılıyor.

Üçüncü olarak yasama süreçlerinde STÖ katılımının sadece istisnai durumlarda mümkün olabildiğini görüyoruz. İzleme kapsamına aldığımız 2021 - 2022 yıllarında TBMM’de 163 kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiş. Bu kanunların 87 tanesi 2021 yılında, 76 tanesi ise 2022 yılında kabul edilmiş. Buradan yola çıkarak STÖ’leri doğrudan ilgilendirdiğini düşündüğümüz 2021 yılı için 8, 2022 yılı için 10 Kanuna detaylı olarak baktığımızda sadece 2 Kanun için nispeten etkin bir STÖ katılımının sağlandığı söyleyebiliriz. (%11,1) Örneklem kapsamında almadığımız Kanunlarda STÖ katılımının olmadığını varsaydığımızda ise bu oran çok daha düşük olacaktır. (%1,2) Bu noktada yasama süreçleri açısından Araştırma Komisyonlarının nispeten ayrıştığını ve bu Komisyonlara STÖ katılımının çoğunlukla sağlandığını görüyoruz.

Dördüncü olarak, ikincil düzenlemeleri incelediğimizde ise 2021 ve 2022 yıllarında kamu kurum ve kuruluşları tarafından 411 Yönetmeliğin yayımlandığını tespit ettik. Bu Yönetmeliklerden 71’ini STÖ katılımının olabileceği düşüncesiyle örneklemimize dahil ettik. Yapılan bilgi edinme başvuruları sonrasında 19’unun hazırlık sürecinde STÖ katılımını sağlamaya yönelik bir çalışma yürütüldüğünü görüyoruz. (%26,7) Diğer yönetmelikler için teknik içerikleri nedeniyle STÖ’lerden görüş alınmadığını varsaydığımızda ise bu oran % 4,6’ya düşüyor.¹⁶³

Kamu kuruluşları arasında mevzuat hazırlama usul ve esasları hakkında önemli farklılıklar olduğunu ve bazı bakanlıkların görüş alma süreçlerini çoğu zaman verimsiz de olsa işletmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Özellikle özel sektörle yakın ilişki içerisinde olan, yeterli finansal kapasiteye sahip, bürokrasiyi ve siyaseti etkileyebilecek güce sahip sektörel STÖ’lerin etkin olduğu alanlarda katılım veya lobicilik süreçlerinin daha kolay hayata geçirildiğini de gözlemleyebiliyoruz.

Bu argümanı güçlendirecek en önemli bulgu, kamu kuruluşları tarafından oluşturulan katılım mekanizmalarında gizli. Danışma süreçlerinin hayata geçirilmesi ve katılım mekanizmalarının oluşturulmasında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı öne çıkıyor. Bu bağlamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Kadına Yönelik Şiddeti Önleme İl Koordinasyon Kurulları ve İl Çocuk Hakları Komitesi ile Çocuk Koruma İl Koordinasyon Kurullarının, illere göre önemli yaklaşım farklılıkları bulunmakla birlikte sınırlı düzeyde de olsa STÖ katılımına imkân verdiği söyleyebiliriz.

Bu resme kurul, komisyon, şura, zirve gibi katılım mekanizması olarak nitelendirilebilecek yapıları ve stratejik planlar ve eylem planları kapsamında danışma süreçlerinin hayata geçirildiği eklendiğinde labirentin katmanları daha da artıyor.

163 Kanun ve Yönetmeliklerde sivil katılımının kümülatif oranı % 3,4 olarak bulunmuştur.

Bu karmaşık yapı, mevcut katılım süreçlerine dahil olacak STÖ'lerin belirlenmesinde objektiflikten uzak bir yaklaşım izlenmesiyle daha da güçleniyor. Davet usulüyle ilerlendiğinde daha eleştirel bir konum alan hak temelli örgütler çoğu zaman dışarıda bırakılıyor. Bu dışarıda bırakma kimi zaman sadece kamu kuruluşları tarafından bilinen veya yakın çalışılan STÖ'lerin dahil edilmesi veya siyasi bir bakış açısıyla daha seçici olunması olarak tezahür ediyor.

Ortalama bir STÖ'nün bu karmaşık yapı içerisinde yolunu bulması, savunuculuk faaliyetleri için hedef belirlemesi, görüş ve önerilerini sunması hatta mevcut olanaklardan haberdar olması bile mümkün olamıyor. Bu durum, kamu kuruluşları tarafından hayata geçirilen iyi niyetli girişimlerden de olumlu sonuçlar alınmasını zorlaştırıyor. Türkiye'de STÖ'lerin karar verme süreçlerine katılımını kolaylaştıracak ve kamu kuruluşları ile siyasilere yönelik savunuculuk çalışmaları yürütecek uzmanlaşmış, çatı örgütlenmelerin eksikliğini de bu bağlamda vurgulamakta fayda var.

Yukarıda sıralanan nedenler göz önünde bulundurulduğunda idarenin mevzuat geliştirme süreçlerine STÖ katılımını mümkün kılan "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" olumlu bir kazanım olarak düşünülebilir. Bununla birlikte söz konusu yönetmelik hazırlanırken dahi STÖ'lerden görüş alınmaması düşündürücüdür. Bu nedenle idarenin mevzuat hazırlama süreçlerini de içerecek şekilde, politika yapım ve uygulama süreçlerine STÖ katılımı açık ve net bir şekilde ifade eden çerçeve bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Söz konusu mevzuat öncelikle şunları açık ve net bir şekilde içermelidir;

- Çerçeve düzenleme öncelikle yönetmelik olarak değil, kanun olarak hazırlanmalıdır.
- Kanunun ve uygulanmasıyla ilgili ikincil düzenlemelerin hazırlık süreci daha taslak aşamasından itibaren STÖ katılımını içermelidir.
- Çerçeve düzenleme STÖ katılımının ilkelerini ve koşullarını açık ve net bir şekilde ifade etmelidir.
- Çerçeve düzenleme STÖ katılımı için idare içinde bir koordinatör mekanizmayı içermelidir.
- Çerçeve düzenleme STÖ katılımını, STÖ'lerin çeşitliliğini de gözetenek hazırlanmalı, partizan ya da önyargılı bir tutumun önüne geçebilmelidir.

Yasama organı açısından bakıldığında ise STÖ'lerin TBMM'nin denetim işlevine yasama işlevine nazaran daha fazla katılabildikleri görülmektedir. Bununla birlikte TBMM'nin yasama işlevinde STÖ katılımının yok denecek kadar az olması düşündürücüdür. Bu noktada idare için yukarıdaki önerilerimizi de içerecek şekilde, konunun hukuki teknik boyutları da düşünülerek, TBMM İç Tüzüğü'nde konu düzenlenmelidir. TBMM'de bu konuda koordinatör bir mekanizma oluşturulmalıdır.

Yukarıdaki önerilere ek olarak gerek idare için önerilen çerçeve mevzuat ve gerekse TBMM'nin yasama ve denetleme süreçlerine STÖ katılımının düzenlenmesine ilişkin Anayasa'ya eklenecek bir madde ile başlanmasında fayda vardır.

Sonuç olarak kapasite, örgütlenme özgürlüğü ve katılım hakkının birbirini tamamlayan bileşenler olarak ele alınması ve yapısal bir dönüşümün hayata geçirilmesi gerekiyor. Bu dönüşümün uluslararası ilke ve standartlarla uyumlu, ayrımcılıktan uzak ve kimseyi arkada bırakmayan bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi mümkün. Bu yapısal dönüşümün hayata geçirilmesi için niyet ve iradenin kamu kuruluşları ve siyasiler tarafından ortaya konulması halinde Türkiye sivil toplumu bu sürecin itici gücü olacaktır.

Ekler

EK-1

HAKKINDA BİLGİ EDİNME BAŞVURUSU YAPILAN YÖNETMELİKLER

Cumhurbaşkanlığına Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Çerçeve Yönetmelik (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 10.07.2021 Sayısı: 31537 Kabul Tarihi: 09.07.2021)
- 2.** İstatistik Konseyi Yönetmeliği (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 20.03.2021 Sayısı: 31429 Kabul Tarihi: 19.03.2021)
- 3.** Enerji Etiketlemesi Çerçeve Yönetmeliği (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 02.03.2021 Sayısı: 31411 Kabul Tarihi: 01.03.2021)
- 4.** 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun Ek 16'ncı Maddesi Kapsamında Orman Sınırları Dışına Çıkarma İşlemlerine İlişkin Yönetmelik (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 07.01.2021 Sayısı: 31357 Kabul Tarihi: 06.01.2021)
- 5.** Düzenleyici Etki Analizinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 04.06.2022 Sayısı: 31856 Kabul Tarihi: 03.06.2022)
- 6.** Telif Hakları Alanında Meslek Birlikleri Yönetmeliği (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 07.04.2022 Sayısı: 31802 Kabul Tarihi: 06.04.2022)
- 7.** Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 24.02.2022 Sayısı: 31760 Kabul Tarihi: 23.02.2022)
- 8.** Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 24.02.2022 Sayısı: 31760 Kabul Tarihi: 23.02.2022)
- 9.** Enerji İle İlgili Ürünlerin Çevreye Duyarlı Tasarımına İlişkin Yönetmelik (Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 05.02.2022 Sayısı: 31741 Kabul Tarihi: 04.02.2022)

Adalet Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 10.11.2021 Sayısı: 31655)
- 2.** Adli Destek Ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 30.04.2021 Sayısı: 31470)
- 3.** Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 30.06.2021 Sayısı: 31527)
- 4.** Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Cumhurbaşkanlığı Karar Sayısı: 4773- Resmî Gazete Tarihi: 12 Kasım 2021 Sayısı: 31657) İnsan Hakları Eylem Planı (2021-2023)
- 5.** Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Resmî Gazete Tarihi: 21 Eylül 2021 Sayısı: 31605)
- 6.** Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Resmî Gazete Tarihi: 14 Eylül 2021 Sayısı: 31598)
- 7.** Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (Resmî Gazete Tarihi: 14 Eylül 2021 Sayısı: 31598)
- 8.** Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 04.08.2022 Sayısı: 31913)

Aile ve Sosyal Hizmetle Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 06.09.2022 Sayısı: 31945)
- 2.** Engelli Bireylere Yönelik Sınav Uygulamalarında ve Engelli Kontenjanında Aranacak Sağlık Şartlarına Dair Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 08.03.2022 Sayısı: 31772)

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Maluliyet ve Çalışma Gücü Kaybı Tespiti İşlemleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 28.09.2021 Sayısı: 31612)
- 2.** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 21.10.2022 Sayısı: 31990)
- 3.** Toplum Yararına Programların Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 29.05.2022 Sayısı: 31850)
- 4.** Aktif İşgücü Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 08.04.2022 Sayısı: 31803)
- 5.** Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 02.02.2022 Sayısı: 31738)

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Kirletici Salım ve Taşıma Kaydı Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 04.12.2021 Sayısı: 31679)
- 2.** Binaların Yıkılması Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 13.10.2021 Sayısı: 31627)
- 3.** Atık Ön İşlem ve Geri Kazanım Tesislerinin Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 09.10.2021 Sayısı: 31623)
- 4.** Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 26.06.2021 Sayısı: 31523)
- 5.** Çevre Denetimi Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 12.06.2021 Sayısı: 31509)
- 6.** Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 15.04.2021 Sayısı: 31455)
- 7.** Tersane, Tekne İmal ve Çekek Yerlerinin Çevresel Yönetimi Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 07.12.2022 Sayısı: 32036)
- 8.** Çevresel Gürültü Kontrol Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 30.11.2022 Sayısı: 32029)
- 9.** Çevre Yönetimi Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 01.11.2022 Sayısı: 32000)
- 10.** Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 29.07.2022 Sayısı: 31907)
- 11.** Florlu Sera Gazlarına İlişkin Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 29.06.2022 Sayısı: 31881)
- 12.** Binalar ile Yerleşmeler İçin Yeşil Sertifika Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 12.06.2022 Sayısı: 31864)
- 13.** Türkiye Çevre Ajansı Tarafından Yapılacak Mali ve Teknik Destekler İle İş Birliğine İlişkin Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 08.06.2022 Sayısı: 31860)

Gençlik ve Spor Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Vergi Muafiyeti Tanınan Vakıf ve Kamu Yararına Çalışan Derneklere Ait Yükseköğrenim Yurtlarında Barınan Öğrencilere Yapılacak Beslenme ve Barınma Yardımına Dair Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 04.09.2021 Sayısı: 31588)
- 2.** Olimpik ve Paralimpik Sporcu Yetiştirilmesine Dair Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 25.05.2021 Sayısı: 31491)
- 3.** Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5- Resmî Gazete Tarihi: 09.04.2021 Sayısı: 31449)
- 4.** Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Merkezleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 26.05.2022 Sayısı: 31847)
- 5.** Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Kampları Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 26.05.2022 Sayısı: 31847)
- 6.** Yükseköğrenim Özel Barınma Hizmetleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 09.09.2022 Sayısı: 31948)

Tarım ve Orman Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Hayvanat Bahçelerinin Ve Doğal Yaşam Parklarının Kuruluşu İle Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 11.06.2022 Sayısı: 31863)
- 2.** Arı Kolonilerinin Kimliklendirilmesi Ve Kayıt Altına Alınması Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 22.04.2022 Sayısı: 31817)
- 3.** Orman Kanunu'nun 18 inci Maddesinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 30.11.2021 Sayısı: 31675)
- 4.** Orman Kanunu'nun 17 inci Maddesinin Üçüncü Fıkrasının Uygulanması Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 30.11.2021 Sayısı: 31675)
- 5.** Türk Gıda Kodeksi Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 27.09.2021 Sayısı: 31611 Mükerrer)
- 6.** Tarımda Kullanılan Gübrelerin Piyasa Gözetimi Ve Denetimi Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 09.06.2021 Sayısı: 31506 Mükerrer)
- 7.** Merkez Av Komisyonu, İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 09.04.2021 Sayısı: 31449)

Ticaret Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 21.09.2022 Sayısı: 31960)
- 2.** Ticaret Bakanlığı Piyasa Gözetimi ve Denetimi Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 09.02.2022 Sayısı: 31745)
- 3.** Kooperatif ve Üst Kuruluşlarının Denetimine Dair Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 01.02.2022 Sayısı: 31737)
- 4.** Kooperatiflerde Elektronik Ortamda Yapılacak Genel Kurullara İlişkin Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 14.01.2022 Sayısı: 31719)
- 5.** Kooperatifçilik Eğitimi Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 14.01.2022 Sayısı: 31719)
- 6.** Kooperatif ve Üst Kuruluşlarının Genel Kurul Toplantılarının Usul ve Esasları İle Bu Toplantılarda Bulundurulacak Bakanlık Temsilcisinin Nitelik ve Görevleri Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 14.01.2022 Sayısı: 31719)
- 7.** Genel Ürün Güvenliği Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 11.03.2021 Sayısı: 31420)

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na Sorulan Yönetmelikler

- 1.** Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 18.06.2022 Sayısı: 31870)
- 2.** Tehlikeli Madde Güvenlik Danışmanlığı Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 18.06.2022 Sayısı: 31870)
- 3.** Gemi ve Su Araçlarında Gazdan Arındırma Yönetmeliği (Kurum ve Kuruluş Yönetmelikleri Tertip: 5 Resmî Gazete Tarihi: 01.02.2022 Sayısı: 31737)